

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Adli Tıp Enstitüsü
Danışman: Prof. Dr. Türkay DEMİR

**SUÇA SÜRÜKLENEN VE SÜRÜKLENMEYEN İKİ GRUP
ÇOCUĞUN ÇİZİM TESTLERİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ
VE EMPATİ VE ÖZSAYGI DÜZEYLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

Sosyal Bilimler A.B.D.

Yüksek Lisans Tezi

Gaye Özmen
Psikolog

İstanbul – 2013

İstanbul, 19 Aralık 2013

**İ.Ü.ADLİ TIP ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğinin 36.maddesi uyarınca Enstitünüz Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nın yüksek lisans öğrencisi Gaye ÖZMEN'in,

“Suça Sürüklenen ve Sürüklenmeyen İki Grup Çocuğun Çizim Testleri İle Değerlendirilmesi ve Empati ve Özsaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması”

Adlı tezi jürimizce tetkik edilmiş ve kendisine tez savunması yaptırılmıştır.

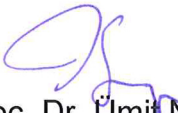
Yukarıda adı geçen tezin ve tez savunmasının kabul edilmesine oy birliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Türkey DEMİR
Jüri Başkanı
Danışmanı

Prof. Dr. Dursun KIRBAŞ
Üye

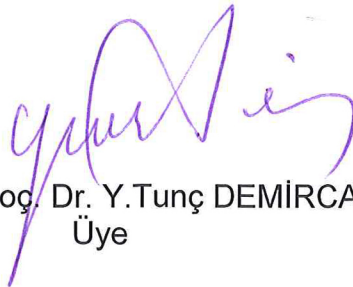
Doç. Dr. Ümit Naci GÜNDOĞMUŞ
Üye

Yard. Doç. Dr. Z. Belma GÖLGE
Üye

Yard. Doç. Dr. Y. Tunç DEMİRCAN
Üye

TEŞEKKÜR

Tez süresince benimle sabırla iletişim halinde olan, bana her alanda pek çok bilgi veren, vaktini bana ayıran, bu yolda beraber ilerlediğimiz çok değerli hocam, Türkay Demir'e, süreç boyunca anlayışını ve güler yüzünü esirgemeyen, bana çocuklar için daha fazla şey yapabilmem için yol gösteren sayın hakimim Hacer Dönmez'e, çalışmamın esin kaynağı olan, beni çizim testleri ile tanıştıran hocam Funda Akkapulu Aydın'a, sadece varlıkları ile hayatımı güzelleştirdikleri, kolaylaştırdıkları halde, bir de tezimi okuma ve düzeltme zahmetine girdikleri için canım dostlarım Fatma Özkan, Zümra Peksağlam ve Mansur Seyitoğlu'na, güzelliğin ve iyiliğin eninde sonunda işe yarayacağını gösteren değerli meslektaşım, güzel insan Ahmet Yılmaz'a, beni her zaman yüreklendiren annem Leyla Özmen'e çalışma disiplinini ve azmini örnek aldığım babam Ramazan Özmen'e, canım kız kardeşim, dünyanın en güzeli ve en zekisi Pınar'a, ne şanslıyım ki ikinci ailem Meliha ve Mehmet Kaba'ya, teknik desteğiyle yardımına koşan Erdal Tutan'a, değerli ailesine ve güzel annesi Şirin Tutan'a, SPSS konusunda beni büyük sıkıntılardan kurtaran Ömer Hoca'ma ve sevgili Umur Nural'a, benimle bu sancılı süreci paylaşıp yardımına yetişen İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencileri Melis Gedik'e ve Sinem Gazez'e, tüm bu dönemlerde yanımda olan, güler yüzünü, sabrını, sevgisi esirgemeyen herkese, ama en çok çocuklara teşekkürlerimi sunarım.

Nefes ve Nevres'e...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
1.GİRİŞ	1
1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
1.2.ÇALIŞMANIN HİPOTEZLERİ.....	3
2. GENEL BİLGİLER.....	4
2.1.ÇOCUĞUN TANIMI.....	6
2.1.1.SUÇ KAVRAMI.....	7
2.1.2.ÇOCUK ve SUÇ	9
2.1.3.HUKUKİ AÇIDAN ÇOCUK ve ÇOCUK SUÇLULUĞU	11
2.1.4.TÜRKİYE'DE ÇOCUK ADALETİ.....	13
2.1.5.ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE İLİŞKİLİ ETMENLER	13
2.1.5.1.Genel olarak	13
2.1.6.ERGENLİK DÖNEMİ SUÇ İŞLEME DAVRANIŞI	15
2.1.7.KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	16
2.2.PROJEKTİF ÇİZİM TESTLERİ.....	20
2.2.1.ÇOCUK ÇİZİMLERİNİN TARİHÇESİ	21
2.2.2.PROJEKTİF RESİM TESTLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI.....	22
2.2.3.PROJEKTİF ÇOCUK ÇİZİMLERİNİN KLİNİK DEĞERLENDİRMEDEKİ YERİ	23
2.2.3.1.BİR İNSAN ÇİZ TESTİ.....	24
2.2.3.2.ÇOCUKLARIN AİLE ÇİZDİĞİ RESİMLER	25
2.2.3.3.BİR AĞAÇ ÇİZ TESTİ.....	26
2.2.4.ÇOCUKLUK DEPRESYONU VE RESİM	26
2.2.5.ERGENLİK VE DEPRESYON.....	27
2.2.6.PROJEKTİF ÇİZİM TESTLERİ, RESİM TEMELLİ DEĞERLENDİRMELER VE DEPRESYON	28
2.2.7.KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	28
2.3.ÖZSAYGI.....	34

2.3.1.ÖZSAYGI KAVRAMI.....	34
2.3.2.ÖZSAYGI VE ANNE BABA ETKİSİ.....	35
2.3.3.KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	36
2.4.EMPATİ.....	40
2.4.1.EMPATİNİN TANIMI.....	40
2.4.2.EMPATİNİN GELİŞİMİNDE ANNE-BABA TUTUMLARININ ETKİSİ.....	41
2.4.3.EMPATİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	41
3.YÖNTEM.....	44
3.1.ÖRNEKLEM.....	44
3.2.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	44
3.2.1.Kişisel Bilgi Formu.....	44
3.2.2.Coopersmith Özsaygı Envanteri (Coopersmith Self Esteem Inventory CSEI).....	45
3.2.1.1.CSEI' nin Uygulanması ve Puanlanması.....	45
3.2.3.Gözlerden Zihin Okuma Testi (Reading the Mind in the Eyes Test).....	46
3.2.3.1.Gözlerden Zihin Okuma Testi'nin Uygulanması ve Puanlanması.....	46
3.2.4.4.Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ).....	46
3.2.4.1.Empatik Eğilim Ölçeği'nin Uygulanması ve Puanlanması.....	47
3.2.5.5.Projektif Çizim Testleri (Bir İnsan Çiz, Bir Ağaç Çiz, Kinesitetik Aile Çiz Testleri).....	47
4.BULGULAR.....	48
4.1. TABLOLAR.....	48
5.TARTIŞMA.....	65
5.1. SOSYODEMOGRAFİK BULGULARIN YORUMLANMASI VE TARTIŞILMASI.....	65
5.2.PROJEKTİF ÇİZİM TESTLERİ BULGULARININ YORUMLANMASI VE TARTIŞILMASI.....	75
5.3.ÖZSAYGI, GÖZLERDEN ZİHİN OKUMA ÖLÇEĞİ VE EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ SONUÇLARININ TARTIŞILMASI.....	80
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	84
7. ÖZET.....	85
7.1. SUMMARY.....	86
8. KAYNAKÇA.....	87
9. EKLER.....	100

1.GİRİŞ

1.1.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Suç ve çocuk kavramlarının her ikisi de evrensel olmalarının yanı sıra oldukça muğlâk; ele alındığı zamana, bölgeye ve bilim dalına göre değişkenlik gösteren kavramlardır. Çocukluğun bitişi, hangi davranışın neye göre suç sayılıp sayılmayacağı günümüzde "kelimelerle" belirlenen sınırlar içerisinde kalmış, çeşitli görüşlerin bu konulardaki tartışmaları bitmemiştir.

Çocuk çevresel, eğitimsel, ekonomik etmenler başta olmak üzere pek çok itici olumsuz güç tarafından suça çekilmekte ya da suça sürüklenmektedir. Bu anlamda bu çocuklar aslen mağdur çocuklardır.

Bu çalışmadaki ana amaçlarımızdan biri suça sürüklenmiş olan çocukların seçilmiş bazı alanlar açısından suça sürüklenmeyen yaşlıları ile karşılaştırarak onların suça sürüklenmesi ile ilgili etmenleri bulabilmektir.

Bu çalışma suça sürüklenen çocuklar ile sürüklenmeyen çocukları karşılaştırarak onları üç alanda incelemeyi, ilişkili etmenleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Alanlardan ilki çocukların eğitim, ekonomik düzey ve çevresel özelliklerinin karşılaştırıldığı bölümdür. Bu bölümde çocuğun kardeş sayısı, anne baba eğitim ve çalışma durumu, çocuğun okul başarısı, eğitim ve çalışma durumu, göç unsuruna rastlanıp rastlanmadığı, çocukta madde kullanımının olup olmadığı gibi etmenler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

İkinci alan; çocuğun ruhsal malzemeleri hakkında sözel ve sözel olmayan ipuçlarının elde edildiği projektif çizim testlerinin uygulanmasıdır. Bu alanda çocuklara "Bir İnsan Çiz", "Bir Ağaç Çiz" ve "Hareketli Aile Çiz" testleri uygulanmıştır. Çalışmamızda projektif çizim testlerini kullanmamızın nedeni resim çizmenin çocuklar için performans ölçen bir test gibi algılanmıyor oluşu, çocukların resim çizmekten zevk almaları ve en önemlisi çizim testlerinin konuşmaya çok da istekli olmayan çocuk ve ergenlerde ruhsal malzemeye ilişkin zengin veriler sunabilmesidir. Bir İnsan Çiz Testi, çocuğun kendini nasıl algıladığı konusunda önemli ipuçları verirken, Aile Çiz Testi çocuğun ailesi içinde kendini ve en yakın ilişki nesnelere nasıl algıladığını gösterir. Bir Ağaç Çiz Testi ise çocuğun sosyal hayat, otorite ve zihinsel durumu ile ilgili algılayışlarına ışık tutmaya yardımcıdır (Saydam, 2004).

Diğer alanlar:

- Çocukların özsaygı düzeylerinin Coopersmith Özsaygı Ölçeği ile değerlendirilmesi,
- Çocuklarının empati düzeylerinin Empatik Eğilim Ölçeği ile değerlendirilmesi,
- Çocukların yüz ifadelerini belirleyip belirleyemediklerini ölçen Gözlerden Zihin Okuma Testi ile değerlendirilmesi ve karşılaştırılmasıdır.

Bu çalışmanın amacı; suça sürüklenen çocuklar ile suça sürüklenmeyen çocukların çizim testlerinin değerlendirilmesi, "Özsaygı", "Empati", "Gözlerden Zihin Okuma" skorlarının karşılaştırılması ve beklenen farklılığın değerlendirilmesidir.

Bu çalışmada "suça sürüklenme" kavramının çizim testlerine, özsaygı ve empati düzeylerine etkisi karşılaştırılmıştır.

1.2.ÇALIŞMANIN HİPOTEZLERİ

Suçta sürüklenen ve suçta sürüklenmeyen iki grup çocuğun karşılaştırıldığı çalışmamızda aşağıdaki hipotezler sınanmıştır:

1. Çizim testlerinde suçta sürüklenmiş çocukların resimlerinde karşılaştırma grubundaki çocukların resimlerine göre daha fazla depresif içeriğe rastlanacağı beklenmektedir.
2. Çizim testlerinde suçta sürüklenmiş çocukların nesil farkını kavramada sorun yaşayacağı beklenmektedir.
3. Çizim testlerinde karşılaştırma grubundaki çocuklar, suçta sürüklenmiş çocuklarla karşılaştırıldığında; sosyal yaşam içinde kendilerini daha yerleşik hissetmeleri beklenmektedir. Sosyal yaşamla uyumlu tepkiler göstermeleri, tepkilerinin "sosyal açıdan daha kabul edilir" olacağı beklenmektedir.
4. Gözlerden zihin okuma, empati, özsaygı ölçeklerinde karşılaştırma grubundaki çocukların suçta sürüklenmiş çocuklara göre daha yüksek skor alacağı beklenmektedir.

Bu çalışmada, konunun ana hatlarını oluşturan "suç", "çocuk", "projektif çizim testleri" "özsaygı" ve "empati" kavramları sırası ile incelenmiş, bu kavramlarla ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılmış çalışmalar ele alınmış, sonrasında da çalışmanın hipotezleri sınanarak çıkan sonuçlar ilgili literatür eşliğinde tartışılmıştır.

Yoksul bir çocuk görsem, yağmur altında üşiyen, köprü olmak geçer, hiç değilse içimden...

Sunay Akın

2. GENEL BİLGİLER

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf devletler:*

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda ilan edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulu'nca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi'nde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23. ve 24. maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de (özellikle 10. maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak sözleşmedeki kurallar üzerinde anlaşmaya varmıştır.

Madde 1

Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 40

Taraf Devletler, hakkında ceza yarasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

(* Unicef Türkiye'nin resmi web sitesinden alınmıştır

<http://www.unicef.org/turkey/crc/ cr23b.html>).

Çalışmaya Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ele aldığımız konuları içeren maddeleri ile başlamanızın nedeni Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuk hakları ile ilgili en kapsamlı ve en fazla kabul gören sözleşmelerden biri olmasıdır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1990 yılında Türkiye tarafından imzalanmış olup bundan dört yıl sonra onaylanmış, 1995'te ise yürürlüğe girmiştir.

Çocuk hakları alanında ilk sosyal politika belgesi olarak 1779 yılında İsviçre'nin Zürih Kantonu'nda yayınlanan bir emirname kabul edilmektedir. 20. yüzyılın başında Cemiyet-i Akvam tarafından kabul edilen "Cenevre Bildirgesi" ise "hak sözcüğünün benimsendiği ilk belge niteliğini taşımaktadır (Fişek ve ark.,2008).

Çocuk ve çocuk hakları korunmalıdır ilkesi çok eskiden beri kabul edilmiştir. Çünkü çocuk; bedeni, ruhi, ahlaki ve fikri gelişmesi bakımından korunmaya muhtaç bir varlıktır. Fakat bu korunmanın eskiden olduğu gibi, bugün de her şeyden önce anne babaya yani aileye bırakılmış olması, çocuğun ve ocuk haklarının korunmasının milletlerarası alanda ele alınmasını bir hayli geciktirmiştir (İnan, 1968). Çocuk Hakları Sözleşmesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenmiş, 2 Eylül 1990 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye Genel Kurul'un 25 Mayıs 2000 tarih ve 54/263 sayılı kararı ile "Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi" ile ilgili protokol eklenmiştir. (<http://www.unicef.org/turkey/crc/ cr23b.html>)

*Türkiye nüfusunun yaklaşık %35'i (25 milyon kişi) 18 yaşının altındadır.**

2.1.ÇOCUĞUN TANIMI

Çocuk kavramının tanımının, kavramın ele alındığı bilim dalına göre değişiklik gösterdiğini görmekteyiz. Bu kavramın; tarihsel süreçte pek çok aşamadan geçtiğini, yakın sayılabilecek bir geçmişte "çocukluk" döneminin neredeyse yadsındığını, belki bunun da etkisiyle sonradan fazlasıyla vurgulanıp önemsenen bir kavram haline geldiğini görmekteyiz.

Çocukluk, yaşam zincirinin doğal ve değişmez halkalarından biridir ve insan yaşamının bir evresi, yetişenin de kaçınılmaz geçmişidir. "Çocuk" kimli veya kimsesiz, varlıklı veya varlıksız, suçlu veya suçsuz beden veya ruh sağlığının bozuk olup olmaması göz önünde bulundurulmaksızın "sağ ve tam doğduğu andan reşit olduğu ana kadarki çevrede bulunan gerçek kişidir" (Karabulut, 2006).

Bedensel ve zihinsel gelişim ele alındığında ergenlik belirtilerinin başladığı zamanlarda çocukluğun son bulduğu düşünülür. Fakat bunun da kesin bir yaş sınırı yoktur. Ergenlik belirtileri yaşanan coğrafi bölgeye göre değişkenlik gösterebilir, kız çocukları erkek çocuklarına göre ergenliğe daha erken girer. Büyüme ve olgunlaşmanın kişiden kişiye değişmesi nedeniyle çocukluğun sona erip ergenliğin başlaması 11 ile 15 yaş arasında olabilir (Arslan, 2004). Bu anlamda, gelişim psikolojisi açısından çocukluk 11-15 yaşlara kadarki süreyi kapsar.

Çocuk Koruma Kanunu'na göre ise çocuk; "daha erken yaşta ergin olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak tanımlanır (www.mevzuat.gov.tr).

Çocukluk kavramında ortak olan nokta bilim alanlarının çocukluğun başlangıcını doğum olarak kabul etmeleri, ancak bitişi konusunda ayrı görüşlere sahip olmalarıdır (Karabulut, 2006).

Çocukluk döneminin sınırları ile ilgili tartışmaların nedeni, büyük ölçüde her bireyin fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişim özelliklerinin birbirinden farklı zaman dilimi içerisinde gerçekleşmesidir. Ayrıca her çocukta hukuksal korumanın ne zamana kadar devam edeceği genel fiziki ve ruhsal gelişmesi ile sıkı sıkıya bağlı olduğu kadar toplumdan topluma da değişen bir husustur (Kunt, 2003).

**:Adrese Dayalı Nüfus Sayımı, TÜİK 2009*

Aslında suçun insanlık tarihi ile başladığı söylenebilir. Adem ile Havva'nın ilk çocukları Habil'in kardeşi Kabil tarafından öldürülmesi ilk adam öldürme suçudur. Kıskançlık nedeniyle işlenen bu suç ile başlayan suç zinciri halen devam etmektedir.

Oğuz Polat

2.1.1.SUÇ KAVRAMI

Suçun en kesin ve en az belirsizlik içeren tanımı; "ceza kanunu tarafından yasaklanmış davranış olduğudur". Ayrıca "suçluları suçlu olmayanlardan ayırt etmenin en kesin yolu suçlu bulunma ve bulunmama işlemidir" şeklinde bir bölümlenme de yapılmıştır (Polat, 2009). Bu tanımda belki de suçun en evrensel tanımı yapılmıştır ve suç kavramının tarihsel süreçte ve bölgeden bölgeye neden değiştiğini anlamamız açısından bize fikir vermektedir.

Suç olgusu belirli sınıflardan gelenlerin, toplumun "seçkin" sınıfında bir yer alamadıkları ve kabul edilmediklerinden ortaya çıkabilir. Ya da bazı çevrelerde ya da zamanlarda suç sayılan eylemler bazılarında sayılmamaktadır. Örneğin eski Yunan'daki Isparta'da bir eşin başka biriyle cinsel ilişkisi normal karşılandığı gibi ustaca yapılan hırsızlık da suç sayılmamaktaydı (Utku, 2000).

Platon suçu ruhun bir hastalığı olarak kabul etmiştir. Hipokrat, beden tipleri ile karakterler arasında ilişkilere dikkat çekmiştir. Lombroso'nun suç ile ilgili yaklaşımı biyolojinin etkisi altındadır ve mahkûm edilen suçlularla yaptığı çalışmalar sonucunda suçluların anatomik yapılarında farklılıklar olduğunu iddia etmiştir (Akt. Polat, 2009).

Davranışçı yaklaşım, suç davranışını ödül-ceza süreci içerisinde değerlendirir. Bu ekole göre aile, akran grubu, okul ortamı gibi çevresel etkenler suç davranışının öğrenilmesinde ve devam ettirilmesinde önemli rol oynarlar. Kişinin yakın ilişkilerinde suç davranışlarının pekiştirilmesi ya da tutarsız olarak cezalandırılması suç davranışında belirleyicidir (Düzgün, 2007).

Cyril Burt'ün çok etki yaratan *Küçük Suçlu* isimli kitabının akademik psikoloji çalışmalarının miladı olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada Burt, 400 okul çocuğunun özelliklerinin istatistiklerine yer vermiş ve suç işlemenin çeşitli etmenlerin bir araya gelmesinin sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Kötü disiplinin, aile içi kötü ilişkilerin ve bazı karakter tiplerinin özellikle önemli olduğunu vurgulamıştır (Akt. Polat, 2009).

Emile Durkheim suçu şöyle tanımlar: “Bir eylem kitlesel bilincin güçlü ve belirlenmiş yaşayış biçimlerine saldırıda bulunduğu suçtur” (Akt. Utku, 2000). Sutherland, "Suçlu davranışlarını çevresinden öğrenir" der. Suçlu çevresinden yasalara uymamayı, yasalara aykırı biçimde davranmayı öğrenir. Sutherland, “beyaz-yaka suçluluğu” ve “profesyonel hırsız” başlıklı araştırmaları yapmıştır. Ona göre suç kişilik özellikleriyle ilgili değildir; sadece bireyin öğrendiği bir davranış biçimidir (Akt. Düzgün, 2007).

Tannenbaum'a göre suçlu olarak etiketlenen biri kendi kimliğini kaybeder ve toplum tarafından kendisine yapıştırılan "suçlu" etiketi benliğine yerleşir (Akt. Düzgün, 2007).

Suçluluk, kişiyi toplum halinde yaşayan öteki bireylerin karşısına çıkararak bir çatışmanın ürünüdür. Lowrey'e göre suçluluk, bireyle çevresi arasındaki karşılıklı etki ve tepkilerin sonucunda oluşur. English, suçluluğu, hukuki ya da ahlaki kuralların bozulması olarak tanımlar. Lombroso'ya göre bir davranış ya da eylem, belirli bir ülkenin ve dönemin adet, töre, gelenek ve düşünceleriyle çelişki halinde bulunduğu suç niteliği taşır (Akt. Yavuzer, 1988).

Suçluluk insana bağlı olduğu kadar (nevrotik), insanın içinde bulunduğu ortamlarla ve çevresindeki insanlarla da ilgili olabilir (ekolojik). Suç, kişinin suçlularla olan teması veya suçlu bir çevre içinde yetişmesi sonucu ortaya çıkabilir (Utku, 2000). Etkileşimci ekole göre suç, bireyler arasında veya bireyle toplum arasında meydana gelen sosyal etkileşimlerin bir ürünüdür ve suçlu bu etkileşim sürecinde ortaya çıkar. Toplumun pasif bir elemanı olan birey, dışarıdan kendisine yapıştırılan etiketlere göre algılanır. Etkileşimci ekolü kullanan Cooley'in "looking glass self" kavramına göre bireyler, kendilerini başkalarının gözünden görürler (Akt. Düzgün, 2007).

Cohen suçlu alt kültürün, orta sınıf ile işçi sınıfın benimsedikleri değerler arasındaki çatışmanın bir sonucu olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre, suçlu olarak nitelendirilen bireylerin kendi değer yargıları vardır; ne var ki bu değer yargıları toplumunkilerle uyumsuzdur (Akt. Düzgün, 2007).

Tüm bu tanımları incelediğimizde suç ve suçluluk ile ilgili yapılan tanımların bireyden ve çevreden kaynaklanan etmenlere göre yapıldığını görmekteyiz.

Suçun yetişkin, kadın ve çocuk suçluluğu gibi türleri bulunmaktadır. Ancak gelişim özellikleri ve sosyalleşme açısından düşünüldüğünde bu olgudan farklı gruplar etkilenmekle birlikte, en fazla etkilenen grubun çocuklar olduğu söylenebilir.

Çocuklar çeşitli nedenlerle suça sürüklenmekte ve gelişimleri açısından çok önemli olan bu dönemde ceza kurumlarına konulmakta ve sosyalleşmenin birincil olarak sağlandığı aile kurumundan ayrı kalmaktadırlar (Güney, 2008).

Çocuk ve suç kavramları her ne kadar birbirine uzak olması gereken kavramlar ise de çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde bu iki kavramı bir arada görmeye başlayacağımız için hukuki anlamda çocuk tanımına göz atmak yerinde olacaktır:

Çocuk Koruma Kanunu'nda (ÇKK) çocuk kavramının tarifi "korunma ihtiyacı olan çocuk" ve "suça sürüklenen çocuk" olarak iki şekilde yapılmıştır (Madde-3). Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da herhangi bir suçun mağduru olanlar "korunma ihtiyacı olan çocuk" olarak tarif edilmektedir. "Suça sürüklenen çocuk" ise kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuktur.

Suça sürüklenen çocukların ihmal ve istismar edilebildiği de göz önünde bulundurulduğunda iki tanım arasındaki fark gittikçe belirsizleşmekte, sınırlar karışabilmektedir. Söz konusu çocuk olduğunda suça sürüklenen çocuk ifadesindeki "sürüklenme" teriminden de anlaşılacağı üzere, bu çocuklar da aslında mağdurdur.

İnsanlık çocuklara en iyisini sunmayı borçludur.

Cenevre Beyannemesi, 1924

2.1.2.ÇOCUK ve SUÇ

Suçluluk üzerine yapılan tanımlamalar, temelde çocuk suçluluğunu da kapsamaktadır. Ancak çocuk suçluluğu kavramı bu genel tanımlamaları yaş etmeni ile sınırlandırmaktadır. Ülkemizin hukuk sisteminde, çocuk suçluluğu on sekiz yaşından küçük kişilerin bir hukuki normu ihlal etmesi olarak tanımlanmaktadır. Hukuksal açıdan çocuk suçluluğu, ergin olmayan kişilerin kanunlara karşı çıkmaları veya suç teşkil eden bir eylemi işlemiş olmaları anlamına gelmektedir (Güney, 2008).

Çocuk suçluluğu, gelişim dönemi özellikleri ve gelecek yaşama yapacağı büyük etki nedeniyle diğer suç grupları arasında daha özel bir öneme sahiptir.

Çocuk suçluluğu en eski zamanlardan beri var olmakla birlikte, modern yüzünü 19. asırdaki sanayi devrimi ile almıştır. Suçlu çocukların korunması ve çocuk mahkemeleri fikrinin ortaya

çıkmasında ise aydınlanma çağı düşünürleri, sosyal hukuk akımı ve ceza hukuku alanındaki ekollerin rolleri büyük olmuştur. Aydınlanma çağında suça yönelen çocuğun doğuştan kötü olduğu yolundaki orta çağ düşüncesi terk edilmiş, çocuğun ne iyi ne de kötü olarak doğduğu, içinde yaşadığı çevrenin etkisiyle suça ya da erdeme yöneldiği kabul edilmeye başlanmıştır (İçli 1994; Akyüz 2000).

Çocuk suçluluğu ile ilgili hemen tüm araştırmacıların tanımlamalarındaki ortak değerlendirme, çocuk suçluluğu davranışının içinde olan çocuğun, suça sürüklenmiş çocuk olarak kabul edilmesi gerektiğidir (Polat, 2000).

Bakım ve korunmaya muhtaç, fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin tamamlayamamış, toplumun onları eğitmekle yükümlü olduğu çocukların suç işlediklerinden değil, ancak toplumun onları suça sürüklediğinden söz edilebilir (Saldırım, 1999).

Bu açıdan suça yönelen çocuk, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen, sonra da topluma ödeten çocuktur (Yörükoğlu, 1997).

Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, çocuk suçlular ile ilgili şöyle bir ifade kullanmaktadır: "Tüm ulusların erkek ve kadınları, insanlığın sahip olduğu en biricik şeyi çocuğa vermeye zorunlu bulunduğunu... bir görev olarak kabul ederler. ... Yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmelidir; terk edilmiş çocuk korunma altına alınmalı ve yardım görmelidir" (Fişek ve ark.,2008).

1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi çocuk suçluluğuna doğrudan değinmemekle birlikte, "Çocukların özel bakım ve yardım görme hakkı"nı (Madde 25) tanıyarak, önceliklerini ortaya koymuştur. Aynı bildirge, "insan hakkı" kavramına, uluslararası bir kabul getirerek; hukukun üstünlüğünü ve olmazsa olmazlarını tanımlayarak da önemli bir işlev görmüştür (Fişek ve ark., 2008).

Türkiye’de suçluluğun sosyal etmenleri üzerine olan çalışmalar, 1930’lu yıllarda çocuk suçluluğu üzerine araştırmalarla başlamıştır (Fişek ve ark., 2008).

Suçta sürüklenen çocuklar olgusu 2000’li yıllardan itibaren kamuoyu gündemini meşgul etmektedir. Mevcut istatistikler suça sürüklenme riski altındaki çocuk sayısının hızla arttığı yönündedir (Acar, 2012).

Zaman ve koşulların elverdiği en etkili tedbirlerle bir suçun önlenmesine çaba gösterilmemişse o suçun cezalandırılması haklı görülemez.

Beccari

2.1.3.HUKUKİ AÇIDAN ÇOCUK ve ÇOCUK SUÇLULUĞU

Hukuki açıdan suça sürüklenmiş çocuk, Lutz'e göre; "suç teşkil eden bir cürüm veya kabahat işlemiş olan küçüktür" (Akt. Karabulut, 2006).

Tarihsel gelişim sürecinde 1900'lü yıllarda milli ve milletler arası çalışmalar başlamış olmakla birlikte, özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen iki dünya savaşının ve onları izleyen çeşitli toplumsal olayların çoğalmasi ile artan kimsesiz, yoksul, evlilik dışı, vb. çocuklar ve bunların sorunları, çocuk hakları ve bu hakları konu alan çocuk hukukunun gelişimini hızlandırmıştır (Akyüz, 2000).

Eski hukuk sistemlerinden beri, ceza sorumluluğunun başlaması için insanların belli bir olgunluğa ulaşmaları gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur. Tarihteki gelişmelere baktığımızda bazı hukuk sistemleri yaş sınırını, bazıları da olgunluk halini göz önünde bulundurmuşlardır. (Aslan, 2011).

"Küçüklük", "ehliyetsizlik", "çocukluk" olarak da kullanılan "yaş küçüklüğü" Türk Ceza Kanunu'ndaki tüm diğer etmenler gibi (akıl hastalığı, sağır dilsizlik, zekâ geriliği) kişinin işlediği suça karşı, isnat yeteneğini, kusurluluğunu ve ceza sorumluluğunu etkileyen en önemli etmenlerdendir (Polat, 2000).

Dünyanın geneline bakıldığında, çocuklardaki ceza ehliyeti alt ve üst sınırının, 7 ile 21 arasında değiştiği gözlenmektedir (Urbas, 2000).

Suç oluşturan davranışlar açısından çocuk ve yetişkin arasında yapılmayan ayırım, ceza sorumluluğu açısından yapılmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 31. Maddesinde;

1- Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

2- Fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

İşlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 9 yıldan 11 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası 7 yıldan fazla olamaz.

3- Fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 18 yıldan 24 yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası 12 yıldan fazla olamaz (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2009) denilmektedir.

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 10. Maddesinde küçükler hakkında uygulanacak tedbirler şu şekilde sıralanmıştır:

- Veliye, vasiye veya bakıp gözetmeyi üzerine alan akrabadan birine teslim,
- Bakıp gözetmeyi üzerine alan güvenilir bir aile yanına yerleştirme,
- Bu maksatla kurulmuş çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzeri resmi ya da özel kurumlara yerleştirme,
- Genel ve katma bütçeli daireler, mahalli idareler, bankalar, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların ortaklıkları tarafından kurulmuş fabrika, müessese veya ziraat işletmeleri veya benzeri teşekküllerle iş yerlerine yahut meslek sahibi bir usta yanına yerleştirme,
- Resmi veya özel bir hastaneye veya tedavi evine yahut eğitimi güç çocuklara mahsus kurumlara yerleştirme. (<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/529.html>)

Böylece karşımıza oy kullanamayan ama savaşa gidebilen, cinsel ilişkiye girme veya evlenme kararını kendisi veremeyen ama anne babasının kararıyla evlendirilebilen, sokaklarda çalışıp para kazanabilen ama mal varlığı üzerinde tasarruf etme yetkisi sınırlandırılmış garip varlıklar çıkmaktadır.

John Holt

2.1.4.TÜRKİYE'DE ÇOCUK ADALETİ

Çocuk adalet sistemi, bir çocuğun mağdur veya fail olarak yargı sistemi içerisine girmesinden ötürü, çocuğun durumuna özgü yaklaşım, mevzuat, örgütlenme ve hizmetler bütünü olarak tanımlanabilir (Acar, 2012).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Türkiye'deki uygulamalarını izleme görevi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na verilmiştir.

2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu, çocukların yargılanmalarını yetişkin yargılama işlemlerinden ayıran bir dizi uygulama getirmekle birlikte, suça sürüklenen çocukları, "özel korumaya muhtaç çocuklar" kapsamına almıştır (Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayınları, 2012).

Uygarlığın ilk düzeylerindeki biçimiyle ceza, ya da ceza yoluyla gerçekleştirilen adalet, zarardan doğan hincin, öfkenin yatıştırılma aracıdır. Bu yönüyle 'adalet' adı altında yapılan şey, bir tür 'intikam' almaktır; görülen zarar ölçüsünde, bazen de

ötesinde...

Nietzsche

2.1.5.ÇOCUK SUÇLULUĞU İLE İLİŞKİLİ ETMENLER

2.1.5.1.Genel olarak

Sosyolojik açıdan "suç", toplum kurallarına aykırı davranmanın özel ve ileri biçimidir; suçlu da, toplumun biçtiği role aykırı davranan kimsedir. Suçlu cezalandırılır veya hakkında tedbir uygulanırken kişiliği dikkate alınır.

Suçlanan kimsenin çocuk olması durumunda özellikle yeteneklerinin gelişimi ve kişilik özellikleri ile suç işleme nedenlerinin özellikle araştırılması gerekir.

Çocuk suçluluğu ceza hukuku ve hukukun diğer dallarıyla beraber, tıp, psikoloji, sosyoloji, ekonomi, çocuk gelişimi, eğitim, şehir planlaması gibi birçok disiplini de barındırır. İşlenmiş suçun aydınlatılmasıyla suç önlenememekte, suçun önlenmesi için çocuğu suça sürükleyen nedenlerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Çocuğun suça sürüklenme nedenleri çok yönlüdür (Erdoğan, 2011).

Çocuk suçluluğu ile ilişkili nedenler biyolojik, toplumsal ya da ailevi olabilir. Çocuğun doğuştan sahip olduğu **biyolojik ve fizyolojik etkenler** çocuğun suça yönelmesi ile ilişkili olabilir. Sosyo-kültürel değer yargılarının değişmesi, **ekonomik sıkıntılar, hızlı ve çarpık kentleşme ve sanayileşme gibi toplumsal etkenler** ile ilk sosyal ilişkilerini kurduğu ve onun bakımı ve eğitimini üstlenen aile ortamının etkisi büyüktür. Bazı durumlarda yetişkinler çocukları araç olarak kullanmakta, çocuğun zayıf ve dirençsiz kişiliği kötüye kullanılmaktadır. İhtiyaç nedeniyle işlenen suçlar da vardır. Kişisel etkenlerin yanında toplumsal etkenler daha etkin bir rol oynamaktadır.

Çevresinden dışlanma, kendini topluma kabul ettirme, **anne babanın ilgisiz olmaları**, okul yönetimlerinin kayıtsızlığı, sosyal kurumların örgütlenmemiş olması çocukların suça sürüklenmesine yol açar (Aslan, 2011).

Tüm bu etmenlerin yanında ebeveynlerin **eğitim durumu** da oldukça önemlidir.

Okuma yazma bilmeyen anne babanın, çocuğunu tanımak için bilimsel aydınlanma olanağı yoktur. Eğitilmiş olmak, anne babanın kendi davranışlarını denetleme olasılığını artırır (Sevük, 1998).

Çocuğun eğitim durumu değişkenine baktığımızda, son yıllarda yapılan, suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen çocukların okul kayıtlarının karşılaştırıldığı, okul başarısı ve suçluluk konusundaki bir araştırma, okuldaki başarısızlığın veya okuldan ayrılmanın suç davranışına neden olduğunu belirlemiştir (Kunt, 2003).

Küçük, sağlıksız konutlar ve kalabalık ailelerin çocuk suçluluğu üzerindeki etkisini tespit konusunda yapılan çalışmalardan, doğrudan veya dolaylı olarak bu çeşit bir etkinin olduğu ortaya çıkmıştır (Kunt, 2003).

Schuerman ve Kobrin, bir toplumdaki suç düzeyinin, yaşayanların eğitimi, geliri, etnik yapısı, yaşı, cinsiyeti gibi demografik ve diğer sosyal değişkenlerle ilişkisi olduğunu ileri sürerken, Gizewski ve Homer-Dixon ile Rycus ise kentsel suçu arttıran en önemli etmenlerin, özellikle

fiziksel olarak bozulmuş yerleşmelerde, sosyal, ekonomik ve politik ayrımcılık olduğunu belirtmektedirler.

Gizewski ve Homer-Dixon:

- Kırdan kente göçün, göçmen nüfusun ekonomik sorunlarını arttırdığını,
- Göçmenlerin kentsel çevreye sosyal ve psikolojik olarak uyum problemlerinin olduğunu, kültürel ikilemler yaşayan bu kişilerin geçmişteki yaşama alışkanlıklarının ve adetlerinin bozulmasının kişisel kimlik bunalımına yol açtığını, değişen davranışlar üzerindeki geleneksel sosyal kontrollerin zayıfladığını,
- Kırdan kente göç eden kişiler için kentsel çevrede birçok farklı grup arasında yoğun bir rekabetin ortaya çıktığını, politik hareketlerin göçmenleri politize olmaya teşvik ettiğini, muhalif partileri ve şiddet hareketlerini desteklemesine yol açtığını

belirterek “birinci ve ikinci aşamada göçmenler arasında depresyon, kendini kötü hissetme ve köksüzlük duygularının ortaya çıktığını, üçüncü aşamanın bu olumsuzlukları gidermek için fırsat sağladığını ve onları yönlendiren kişiler tarafından harekete geçirildiğini” söylemektedirler (Akt. Düzgün, 2007).

2.1.6.ERGENLİK DÖNEMİ SUÇ İŞLEME DAVRANIŞI

İyi bir sosyal uyumu engelleyen birçok etken vardır. Bunların başında, aileden gelen olumsuz etkiler yer alır. Sosyal davranış biçimlerinin zayıf ve yetersiz olduğu ailelerde çocuklar ev dışında bu doğrultuda güçlü güdülenmeye sahip olsalar da, iyi bir sosyal uyum gösteremezler (Yavuzer, 1988).

Ergenlik döneminde, suça yönelme, hızlı bir bedensel ve ruhsal değişimden, kalıtımsal nedenlerden, zekâ potansiyelinin sınırlılığında kaynaklanabileceği gibi çocukluk evresine dek uzanan yanlış eğitim ve yetersiz sevgi kökenli de olabilir. Öte yandan, değişen değer yargıları, ahlak kurallarının yarattığı karmaşa, hızlı ve düzensiz kentleşme ve sanayileşme, göçler, ekonomik bunalımlar gibi sosyo-ekonomik kaynaklı nedenler de ergeni suça iten etkenler arasında sayılabilir (Yavuzer, 1988).

Ergenlik döneminde suç işleme davranışını ortaya çıkarabilecek ortak özellikler; dürtü kontrol eksikliği, düşünmeden hareket etme, engellenmeyle karşılaşıldığında bu durumla başa çıkamama, sosyal becerilerin zayıf olması, iletişim kurmada zorluk çekme, öfke kontrolü gibi becerilerinin çok az olması ya da bu becerilerinin etkili olamaması, eğitim yaşamının ihmal edilmesi (Yılmaz, G.G., 2009) ve ergenin alkol ve madde kullanması şeklinde sıralanabilir (Ögel ve Aksoy, 2007).

Ergenliğin ilk yıllarında kimlik arayışı ve buna bağlı olarak bağımsızlık gereksinimi ergenin anne baba yetkesine (otoritesine) direnmesine ve ailesinden uzaklaşmasına neden olabilir (Akduman ve ark., 2007).

Aile içerisinde alkol ve/veya madde kullanımı, boşanma, suç işlemekte olan veya işlemiş bireylerin bulunması, yeterli duygusal desteğin bulunmaması ve istismara uğrama, ergen bireyin suç davranışı sergilemesinde etken olarak gözlenmektedir (Yılmaz, G.G., 2009).

Ergenlik döneminde arkadaş grubu ile ilişkiler, aile ilişkilerinin önüne geçer. Bu dönemde kimlik arayışı içinde olan ergen için akran grubu tarafından onay ve kabul görmek oldukça önemlidir. Bu nedenle ergen; kendini akran grubuna kabul ettirebilmek, bir gruba dahil olabilmek için çaba sarf eder. Bu dönemde ergen; akran baskısı, tekrarlayıcı biçimde suç işleyen arkadaşlara sahip olma, okul başarısızlığı, okul uyumsuzluğu, okuldan ayrılma ve okuldan kaçma nedeniyle suça karışabilmektedir (Akduman ve ark., 2007).

2.1.7.KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bowlby, kişiliğin temellerinin atıldığı ilk beş yıl içinde anneden ayrı kalmanın çocukta suçlu kişilik yapısının gelişmesinde etken olacağını öne sürer. Jones da, hırsızlık yapan çocuğun bu suçu sadece fizyolojik gereksinimlerden dolayı değil sevgi ve sevecenlik eksikliğini karşılamak amacıyla da işlediğini savunur (Akt. Yavuzer, 1988).

İnal, 12 ile 18 yaş arası suçlu erkek çocukların suça sürüklenmelerinin zekâ ve kişilik etmenleri ile ilgisi araştırmıştır. Çalışmada; "Suça sürüklenen çocuklarla suça sürüklenmeyen çocuklar arasında zekâ ve kişilik özellikleri bakımından bir fark var mı?" ve "Suça yönelen çocuklarda ceza veya ıslahevi süreci zekâ ve kişiliği etkiliyor mu?" sorularına cevap aranmıştır.

Alınan sonuçlara göre hem zekâ, hem kişilik etmenleri açısından iki grup arasında büyük farklılık belirlendiği, bu farklılığın suça sürüklenen çocukların aleyhine olduğu gözlenmiştir. Ceza veya ıslahevinde kalmanın zekâ üzerinde etkili olmadığı ortaya çıkarılmıştır (İnal, 1984).

Şakra'nın çalışmasını Ankara Kalaba Çocuk İslahevinde 1987 döneminde bulunan 14-18 yaş grubundaki hırsızlık, adam öldürme ve cinsel suçlara sürüklenmiş 109 çocuk oluşturmaktadır. Bu çocukların uyum durumlarını saptamak amacıyla Hacettepe Kişilik Envanteri uygulanmış ve deneklerin kişisel, sosyal ve genel uyum durumları belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre, suça sürüklenmede çocukların uyum durumları etkin bir rol oynamaktadır. Adam öldürme suçuna sürüklenen çocukların uyum durumları ile diğer suçlara sürüklenen çocukların uyum durumları farklılık göstermemektedir. Suça yönelme oranının 14 yaşında arttığı gözlenmiştir (Şakra, 1987).

Başar, Ankara Kalaba Çocuk İslahevinde kalan 15-18 yaş grubundaki ergenlerin suça yönelmelerinde aile özelliklerinin etkisini incelemiştir. Suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş çocuklara yönelik ana baba tutumları arasında farklılık bulunup bulunmadığını da araştırmıştır. Araştırmanın evrenini Ankara Kalaba Çocuk İslah evinde 1991 döneminde bulunan 15-18 yaş grubunda olan hırsızlık, adam öldürme ve cinsel suçlara yönelmiş 60 çocuk ile Adalet Meslek Lisesi'nde öğrenimlerini sürdüren aynı yaş grubundaki 60 çocuk oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre; çocukların işledikleri suç türleri ile deneklerin doğum yeri, oturdukları yerleşim birimleri, öğrenim durumları, ıslahevinden önce çalışıp çalışmama durumu, kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim durumları, anne ve babanın meslekleri, ailede alkol kullanma alışkanlığının var olup olmadığı durumları arasındaki ilişkilerin istatistiksel açıdan önemli olmadığı görülmüştür. Ancak suça sürüklenen çocukların anne babalarının tutumları ile suça sürüklenmeyenlerin anne babalarının tutumları arasındaki farkın istatistiksel açıdan önemli olduğu yani suça sürüklenen çocukların ailelerinin, çocuklarına daha az sevgi ve şefkat göstermelerine karşılık çocuklara karşı daha kontrol edici ve kısıtlayıcı oldukları saptanmıştır (Başar, 1992).

Türkeri “Çocuk ıslahevleri ve çocuk cezaevindeki çocukların suç işleme nedenleri açısından incelenmesi” adlı çalışmasında; İzmir Çocuk İslahevi, Elazığ Çocuk İslahevi, Sinop Çocuk Cezaevi, Ankara Çocuk İslahevi'nde bulunan toplam 377 çocuğun tümü araştırma kapsamına alınmıştır. Bu araştırma ıslahevleri ile çocuk cezaevinde bulunan çocukların suç işleme

nedenleri ile suç işlemelerine ortam hazırlayan bireysel ve çevresel etmenleri çeşitli değişkenlere göre inceleyen betimsel bir çalışmadır.

Araştırma bulgularına göre;

- 1- Suça sürüklenen çocuklar çoğunlukla kentsel bölgelerde yaşayan çocuklardır.
- 2- Suça sürüklenen çocukların annelerinin ve babalarının eğitim durumları; %56 oranında ilkokulu bitirmeyen anne, %23.1 ilkokulu bitirmeyen baba olması itibariyle çok düşüktür.
- 3- Suça sürüklenen çocukların büyük çoğunluğu 3 ve daha fazla kardeşe sahiptir (%91.1).
- 4- Suçlu çocukların %24.7'si parçalanmış ailelerden gelmektedir.
- 5- Dövülerek cezalandırıldıklarını söyleyen çocukların oranı %62.2'dir. Dövülerek cezalandırılanların %41.5'inde vücutlarının önemli yerlerinde morarma ve yaralanmaya rastlanılmıştır. Bu durum fiziksel istismar olarak değerlendirilmiştir.
- 6- Suça sürüklenen çocukların suç işledikleri andaki eğitim durumu genellikle düşüktür. Araştırma kapsamındaki çocukların % 45.3'ü suç işlediği anda ilkokul mezunu durumundayken, % 26.5'i ise ilkokul terk, ya da okuma yazmasızdır (Akt. Karabulut, 2006).

Greening ergenlik döneminde suça sürüklenen ergenlerle suça sürüklenmeyen ergenler üzerinde problem çözme becerilerini incelemiştir. Sonuçta suça sürüklenen ergenlerin karşılaştıkları problemleri çözme becerileri diğer ergenlere göre anlamlı derecede düşük bulunmuştur (Akt. Ünüvar, 2003).

Germeç "Suçlu çocukların yeniden topluma kazandırılması" adlı çalışmasında; suça sürüklenen çocukları yeniden eğitip topluma kazandırma işlevini yüklenmiş olan çocuk mahkemeleri ve ıslah evlerinin, uyguladığı yaptırım ve iyileştirme yöntemlerinin amacına ulaşip ulaşmadığını araştırmıştır. Araştırmaya 11–18 yaş arasında Ankara Çocuk Islah evinde kalan 50 suça sürüklenmiş çocuk katılmış olup bu çocukların tamamı erkektir.

Araştırmanın bulgularına göre:

- 1- Suç kavramı, bireysel yapı yanında kültürel, sosyal ve ekonomik nedenlere dayanan karmaşık bir olgudur. Anne baba tutumları kültür ve eğitim düzeyinin yanında suça sürüklenmiş çocukların suç işlemesinde en önemli rolü ekonomik etmen almıştır.

2- Ankete katılan suça sürüklenmiş çocukların %30'u ilkokul mezunu, %14'ü de ilkokul terktir. Ortaokul mezunu olanların oranı %20 iken ortaokul terk olan çocukların oranı da %26 olarak görünmektedir. Bu durum eğitimin çocuk için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Suça sürüklenen çocuklardan annesi ilkokul mezunu olanların oranı %64, babası ilkokul mezunu olanların oranı %68'dir. Bu durum eğitimin; çocuk için ne kadar önemliyse, anne ve babası için de o denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

3- Suça sürüklenen çocuklar daha çok büyük şehir ve kentlerde oturmaktadırlar.

4- Suça sürüklenen çocukların işledikleri suçlarda en yüksek oranı %30 ile hırsızlık oluşturmaktadır.

5- İslahevlerinde hiçbir sanatı yokken bir sanat dalında uygulamalı olarak eğitim alabilmek suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonu ve geleceği açısından çok büyük önem taşımaktadır. Çocuklar kurumdan çıktıktan sonra burada öğrendikleri mesleği devam ettirme düşüncesindedirler. Bu da çocukların topluma yeniden kazandırılması açısından ve kurum açısından önemlidir (Akt. Karabulut, 2006).

Ayna, Diyarbakır ili kapalı cezaevinde bulunan 11-17 yaş arasındaki 82 çocukla çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, suça sürüklenen çocukların aile değerlendirmelerinde; ailelerine ilişkin problem çözme, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme, aile içi iletişim, aile içi roller gibi hususlarda sorunlar yaşanıldığı ortaya çıkmıştır (Ayna, 2005).

Karabulut'un "Suçlu çocukların Türkiye profili" çalışmasının sonuçları şöyledir:

1- Çocuk suçluluğunda cinsiyet etmeninin etkili olduğu bulunmuştur. Erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla suç işledikleri görülmüştür.

2- Çocuk suçluluğunda suç türlerinin dağılımı farklıdır. Çocuk suçluluğunda suç türü olarak işlenen suçlar ele alındığında en çok işlenen suçlarda birinci sırayı hırsızlık (%54.6) almaktadır.

3- Eğitim düzeyiyle suç arasında önemli bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Eğitim seviyesi ilkokul düzeyinin üstüne çıktıkça, suçlulukta azalma meydana geldiği görülmektedir.

4- Suça sürüklenen çocukların eğitim düzeyiyle suç türü arasında bir ilişki olduğu görülmüştür. En çok işlenen suçlarda birinci sırayı alan hırsızlık suçu, eğitim düzeyi en düşük (%71) olan okuma yazma bilmeyenler tarafından işlenmiştir.

5- Çocuk suçluluğunda yaşanılan yer etmeni önemli bulunmuştur. Suça sürüklenen çocukların %59.2'si kentte oturmaktadır.

6- Suça sürüklenen çocukların bağımlı şekilde madde kullanmayla suça yönelme arasında bir ilişki vardır (Karabulut, 2006).

Hiçbir çizim algı dünyasının otomatik bir basımı değildir.

David Olson

2.2.PROJEKTİF ÇİZİM TESTLERİ

Resim, bireyin karmaşık dünyasını açıklayış biçimi ve zihinsel gelişimin göstergesi sayılabilir. Çizimler, iç dünyaları yansıtıyor olmaları nedeniyle iyi analiz edildiklerinde çocukları ve onların gelişmelerini bize ayrıntıyla yansıtırlar. Çocuk resimlerinin başlıca önemi, çocuğun düşünce şeklini ve içeriğini yansıtmasıdır (Yavuzer, 1992).

Resim, sözlü anlatımın yetersiz kaldığı durumlarda çocukların kendilerini ifade etmesine yardımcı olabilir. Çocuk resimleri ile yapılan çalışmalar, psikiyatri, psikoloji, resimle terapi ve eğitim alanlarında oldukça uzun bir geçmişe sahiptir. Çocuk resimlerine eskiden beri olan bu ilgi, kendilerini ifade etmek için çocukların resimleri nasıl kullandıkları üzerine, çocuklara resim yaptırarak çalışan klinisyenlere, danışmanlara ve öğretmenlere gerekli bilgilerin toplanmasında da yardımcı olmuştur (Güven, 2009).

Çocuğun ruhsal durumunu değerlendirmede pek çok yöntemden biri olan çizim testleri, görüşmenin ilerleyemediği durumlarda iletişimi kolaylaştıran yöntemlerden biridir. Çocuk, çizdiği resimler aracılığıyla iç dünyasını, bilinç-dışı isteklerini, duygularını aktarır. Çocuk resmi, çocuğun zihinsel, duyumsal, devimsel gelişim evrelerine bağlı olarak onun iç dünyasındaki gizli duygularını yansıtır, yaşanmış bir deneyimini anlatır. Başka bir deyişle resim yapma çocuğa kendisini ifade etme olanağı sağlar. Bu yüzden de çocuk psikolojisinin vazgeçilmez aracıdır (Saturçay, 2006).

2.2.1.ÇOCUK ÇİZİMLERİNİN TARİHÇESİ

Küçük çocukların kendiliğinden yaptıkları çizimlerin, çocuğun gelişimsel psikolojisine ışık tutmada kullanılabileceği düşüncesi yeni değildir. Bu düşünce, psikolojinin yeni yeni bilim dalı olduğu yıllarda, 19. yüzyıl sonlarında, ortaya çıkmıştır. Çocuk resimleri ile ilgili araştırmalar akıl hastalarının resimlerine artan ilgiyle ve Freud ve Jung'un çalışmalarının artan ünüyle ortaya çıkmıştır (Malchiodi, 1998). Çocuk resimleri üzerine yapılmış bilinen en eski çalışma, 1885 yılında Ebenezer Cooke adlı araştırmacı tarafından yayınlanan makaledir. Cooke bu çalışmasında, resimsel gelişimin birbirini izleyen evrelerini yaptığı gözlemlerine dayanarak tanımlamış, ayrıca okullardaki sanat eğitiminin çocuğun ilgi alanına ve düşünsel yapısına daha uygun hale getirilmesi gerektiğini savunmuştur (Akt. Güven, 2009).

Ricci de İtalyan çocuklarının resimleri üzerine gözlemlerini yayınlamıştır ki bunlar muhtemelen kayda geçen ilk çocuk resimleri koleksiyonudur (Akt. Malchiodi, 1998).

Luquet gelişim aşamalarına göre, çocuk resimlerini sınıflandırmıştır. Luquet resimlerin yorumlanmasında, çocuğun grafik becerilerindeki gelişme evrelerini, resmin düzenlenmesini ve çocuğun gerçekçilikle ilgili niyetlerindeki gelişme evrelerini dikkate almaktadır (Akt. Ayvalı, 1997).

Çocuk resimleri üstüne ilk araştırmalar öncelikle zekâ seviyesinin belirlenmesindeki kullanımlarıyla başlamıştır. Burt'un bir insan resmi çizmeyi birkaç zekâ testinden biri olarak kullanmasıyla vardığı sonuç, resmin okuma, matematik ya da yazma becerilerine kıyasla zekâyla daha az ilintili olduğudur. Ancak Burt, çocuklarla resim yapmak aritmetik ve yazı yazmaya göre öğrenilmiş becerilere daha az dayandığından, bunun bazı avantajları olduğunu da görmüştür (Akt. Malchiodi, 1998).

Lowenfeld sanat yoluyla bireyin kendisini ifade etmesinin, sağlıklı bir duygusal gelişim açısından önemli olduğuna inanmaktadır (Akt. Ayvalı, 1997).

Goodenough daha sonra da Harris insan figürü çizmede yaşla ilgili normları, kronolojik yaştan ziyade zekâ yaşıyla ilişkilendirerek araştırmışlardır. Goodenough, resim yapmanın belli yönlerinin çocuğun zekâ yaşıyla örtüştüğü ve dolayısıyla zekâ ölçüsü olarak kullanılabileceği varsayımına dayanarak "Bir İnsan Çiz" (DAM, Draw A Man) testini geliştirmiştir. Goodenough ayrıntıların sayısına, vücut kısımları arasındaki oranlara ve çizgilerin akıcılığı ile parçaların tamamlanmasında kendini gösteren motor koordinasyona dikkat etmiştir. Goodenough DAM testinin zekânın yanı sıra kişilik özelliklerini de ortaya

çıkarttığını gözlemlemiştir. Bu varsayım daha sonra Buck, Machover ve diğerlerinin çalışmalarıyla savunulmuştur. Yirminci yüzyılın ilk yarısında çocuklarla yapılan çalışmalarda insan figürü çizimleri popüler olmayı ve birçok yansıtmacı resim çalışmalarının objesi olmayı sürdürmüştür. Çocukların insan figürü çizimlerinin zekâyı değerlendirmede kullanılmasının yanı sıra diğer teorisyenler ve araştırmacılar çocukların resimlerine gelişmenin ve kişilik özelliklerinin belirleyicisi olarak bakmaya başlamışlardır (Akt. Malchiodi, 1998)

Machover ve Koppitz çocukların yaptıkları çizimleri duygusal açıdan ele alıp incelemişlerdir. Özellikle Koppitz çocuklarda bir takım duygusal bozukların teşhis edilmesinde "Bir Adam Çiz" yaklaşımını kullanmakta ve özel işaretlerin yorumlanmasında alternatif fikirler öne sürmektedir. Koppitz'in geliştirdiği bu yöntem sayesinde gizli kalmış duyguların sözsüz bir şekilde ifade edilmesi mümkün olabilmektedir. Machover ise çocuk çizimlerinin kişiliğin yansıtılmasında anlamlı bulunduğunu belirtmekte ve kişisel, özel bir takım işaretlerin yorumlanmasının çizimlerde önemli olduğunu vurgulamaktadır (Akt. Ayvalı, 1997).

İçimizde gördüklerimizin resmini yapmak, önümüzde gördüğümüzün resmini yapmaktan farklıdır.

Carl Jung

2.2.2.PROJEKTİF RESİM TESTLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

1940'larda resmin duygusal yanları ve kişiliği belirlemede kullanılabileceği fikri benimsenmeye başlanmış ve resimler içsel psikolojik durumların görsel anlatımı olarak incelenmiştir. Resimlerin imgeleri yaratan kişinin içsel psikolojik gerçeklerini ve öznel deneyimlerini yansıttığı inancına dayanarak "projektif (yansıtmacı) resim" terimi ortaya çıkmış ve projektif resim testleri geliştirilmiştir. Projektif teknikler sadece resimleri değil, cümle tamamlama testleri, Rorschach resim testleri gibi araçları ve konu ile ilgili algılama testi (TAT: Thematic Apperception Test) ve sözcük çağrışım testlerini de içerir. Projektif resim testleri, çocukların tepkilerinin belirli figürlerle, yani insanlar ya da evler, ağaçlar gibi temel temalarla kişiliklerini, algılamalarını ve tavırlarını yansıtabileceği fikrine dayanmaktadır. Resmin kendini ifade etmede sözcüklerle ortaya konamayan bilgiler için bir alternatif yol oluşturduğu düşünülmektedir. Resimlerin iç dünyayı yansıttığı inancı benimsendikçe psikolojik ve psikiyatrik literatürde kişiliği değerlendirme amacına yönelik yansıtmacı resim ödevlerinin türleri giderek artmış ve 1940 ile 1955 arasında kullanımlarıyla ilgili basılı araştırmalar çoğalmıştır (Malchiodi, 1998).

O dönemdeki yansıtmacı çizim testleri arasında, Machover'ın Bir İnsan Çiz Testi ve insan figürü resimlerindeki kendini yansıtma üzerine çalışması en tanınmışdır ve çocukları da dahil bütün insan figürü resimlerinin klinik uygulamaları üzerine hemen hemen tüm araştırmaları etkilemiştir. Kökleri kuvvetle psikoanalitik düşünceye dayanan kavramsal çerçevesi şu inanişe dayanmaktadır: "*Bir insan çiz* denilen birinin çizdiği insan figürü doğrudan o kişinin dürtüleri, endişeleri, çelişkileri ve ödünleme özellikleri ile ilgilidir. Bir anlamda çizilen figür kişinin kendisidir ve kâğıt da çevresidir" (Akt. Malchiodi, 1998). Bu tanımdan anlaşıldığı gibi Machover, resimlerin özellikle insan figürlerinin, onları çizenlerin çelişkili yanlarının, korunma mekanizmalarının, nevroz ve patolojilerinin anlatımı olduğunu varsaymaktadır (Malchiodi, 1998).

Alschuler ve Hattwick kişilik ve küçük çocukların resim yapıları arasında bağlantılar görmüştür (Akt. Malchiodi, 1998).

DiLeo da çocuklarının resimlerinin psikolojik problemlerine tanı konmasına yardımcı olacağını düşünmektedir (Akt. Malchiodi, 1998).

2.2.3. PROJEKTİF ÇOCUK ÇİZİMLERİNİN KLİNİK DEĞERLENDİRMEDEKİ YERİ

Projektif testler; kişinin, kısmen kendi farkındalığının da ötesinde kalan, ruhsal yapılanması ve nesne ilişkileriyle ilgili süreçlerin yansımaları olan duygular, düşünceler, düşlemler ve diğer ruhsal öğeleri, semboller, çağrışımlar veya çizimler ile ifade etmesine olanak sağlarlar. Çocukların kendi iç dünyalarını temsil ettiği varsayılan ve kendiliğinden ya da ucu açık önermelerle başlatılan çizimleri, projektif ölçümler olarak ele alındığında, onların kişilik özelliklerini, kişilerarası alana da yansıyan duygusal problemlerini, kızgınlıklarını ve korkularını, beklenti ve endişelerini anlamamıza olanak sağlamaktadır.

Dolayısıyla çizimler çocuğun/bireyin kendini ifade etmesine olanak sağlayan yaratıcı ürünlerdir. Özellikle "Bir İnsan Çiz Testi" ve "Aile Çiz Testi", bu açıdan çok önemlidir. Bir İnsan Çiz Testi, çocuğun bireyselliği, kendini nasıl algıladığı konusunda klinisyene önemli ipuçları verirken, Aile Çiz Testi çocuğun ailesi içinde kendini ve en yakın ilişki nesnelerini nasıl algıladığını gösterir, aralarındaki etkileşimlerin dolaylı ifadesine olanak sağlar (Saydam, 2004).

Projektif testlerde, teste verilen yanıtlar kadar, kişinin davranışları, neler söylediği de aynı oranda önem kazanacaktır (Zabcı, 2010).

İnsan çizmek kaybettiğimizi ve/veya aradığımızı çizmektir. Yok olanı yeniden vücuda getirmek için, yok olanı yeniden düşünülebilir kılmak için çizmek de bir yoldur. Ve bu noktadan bakıldığında çocuğun ilk olarak insan çizmesi kaybettiği annesini aklında tutabilmek ve kendisini tarif edebilmek için iyi bir ruhsal çalışmadır.

Funda Akkapulu Aydın

2.2.3.1.BİR İNSAN ÇİZ TESTİ

Literatür bilgilerinde çocukların sıklıkla insan figürü çizmeyi tercih ettikleri açıklanmaktadır (Ayvalı, 1997).

Çocukların kişiliğini ve duygusal durumunu anlamada kullanılan testlerden biri Karen Machover tarafından geliştirilen Bir İnsan Çiz Testi'dir. Testin yorumunda, resmin sayfadaki konumu, çizim şekli, uzuvların özellikleri göz önünde bulundurulur (Machover, 1949). Çizimin sayfadaki konumu ile ilgili yapılan yorumda 4 temel unsura dikkat edilir: Dikey çizilen insan resimleri sayfanın sol tarafında yer alıyorsa, regresif, bağımlı bir yapı söz konusu olmaktadır. Bu durum daha çok anneye bağımlı olan çocuklarda gözlenmektedir. Sayfanın sağ tarafında yer alan çizimler, geleceğe yönelik yatırımlar, bireyselleşme, gelecekle ilgili kendine hedef belirleme ile ilişkilidirler. Sayfanın üst kısmındaki çizimler, gerçekleri değerlendirmede problem yaşama, içgörü eksikliği, olaylar karşısında yaşına uygun olmayan, çocuksu, aşırı iyimser tepkilere işaret etmektedir. Sayfanın alt kısmına kaydırılmış çizimler ise depresif özellikler, içe dönük yapılanmayla ilintilidir.

Çizim şekline bakıldığında, silik ve kesintili çizimler, hassas kırılğan kişilik özelliklerine işaret ederken, çok bastırarak, kalın çizilen çizimler ise saldırgan dürtülerin varlığını gösterebilmektedir (Saydam, 2004).

Klinik kullanımındaki pratikliği, çocukla rahat iletişim kurma olanağı, kısa sürede çocuğun kendilik gelişimi hakkında çok fazla veri sağlamanın yanında, Machover Bir İnsan Çiz Testi'ne yapılan en önemli eleştiri, projektif testin "normal" olarak tanımlanabilecek çocukların çizimlerini göz ardı edip, testin yorum standartlarının tamamen psikolojik problemi olan çocuklar üzerine kurulmuş olmasıdır. Machover Bir İnsan Çiz Testi'nin projektif değerlendirilmesindeki kısıtlılıklar göz önünde bulundurularak, Koppitz tarafından

Bir İnsan Çiz Testi 1856 Amerikan çocuğunun insan figürü çizimlerine dayanarak yeniden yapılandırılmıştır (Akt. Saydam, 2004).

2.2.3.2.ÇOCUKLARIN AİLE ÇİZDİĞİ RESİMLER

Çocuklara resim yaptıran birçok akıl sağlığı çalışanı, çocukların aile resimlerinin içerik, yerleştirme, figürlerin büyüklükleri ve resim yapma süreci yoluyla aile dinamikleri üzerine bilgi ilettiklerine inanırlar.

Çocukları değerlendirmenin bir parçası olarak aile resimlerini kullanmak yeni bir fikir değildir ve 1930'lardan beri kullanılmaktadır. İlk kez Appel ve Woff aile resimlerinin çocukların kişiliklerini kavramaya yaradığını öne sürmüşlerdir. Daha sonra Hulse çocukların aileleri ile ilgili yaptığı birçok resmi toplamış ve normal çocukların ve duygusal rahatsızlığı olduğu kabul edilmiş çocukların resimlerini karşılaştırarak incelemiştir (Akt. Malchiodi, 1998).

Araştırmacılar için çocuk ve ergende bir takım duygusal zorlukların belirlenmesinde "Bir İnsan Çiz" yaklaşımı yarar sağlayabilmektedir. Bununla birlikte, aile ilişkileri bozuk olan çocuklara yardımcı olunabilmesinde "Hareketli Aile Çizimleri"nin kullanılabileceği belirtilmektedir. "Hareketli Aile Çizimleri" çocukların aile içindeki ilişkilerini ve bu ilişkileri algılayış biçimini yansıtan projektif tekniklerden biridir. Reynolds çocukların duygusal bozuklukların teşhis ve tanınmasında özellikle klinik ve okul psikologları tarafından "Hareketli Aile Çizimleri"nin kullanıldığını açıklamaktadır. Cumming'e göre "Hareketli Aile Çizimleri" çocukların duygularını anlamada yardımcı olduğu gibi çocukların duygularının aktarımında ve ruh halini anlamamız açısından da önem taşımaktadır (Akt. Ayvalı, 1997).

Resimde çizilen elemanların yerleştirilme biçimi de analitik yorum açısından önemli görülmekte ve çocuğun kendisini ne kadar güvende hissettiğiyle ilişkili olduğu öne sürülmektedir. Aile çizimlerinde bireyler arasındaki mesafenin özellikle destekleyici diğer klinik veriyle birlikte aile bireyleri arasındaki duygusal mesafeyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Sayıl, 2004).

Burns'a göre, çizilen aile bireylerinin -özellikle babanın- çocuğa karşı olan duruş pozisyonu ve bakış yönü, çocuğun sosyal kendilik algısı üzerinde açıklayıcı olmaktadır. Buna göre, babalarını kendine doğru bakan/yönelmiş olarak çizen çocukların sosyal ilişkileri ve arkadaş

ilişkilerindeki olumlu benlik algısının, babalarını kendilerinden farklı yöne bakarken veya kendilerine arkasını dönmüş olarak çizen çocuklarınkinden daha yüksek olduğu bulunmuştur (Akt. Saydam, 2004).

2.2.3.3.BİR AĞAÇ ÇİZ TESTİ

Bu test bireyin yapılandığı resmi, psikanalitik semboller aracılığıyla yorumlamayı amaçlayan projektif bir tekniktir. İlk kez Emile Juncker tarafından ileri sürülmüş, K. Koch tarafından geliştirilerek standart temellere oturtulmuştur. Çocuğa “bir ağaç resmi çiz” talimatı verilir. Resimdeki ağacın gövdesine, dallarına, yapraklarına, meyvelerine, resmin sayfa içindeki konumuna bakılarak değerlendirme yapılır (Akt. Malchiodi 1998).

2.2.4.ÇOCUKLUK DEPRESYONU VE RESİM

Psikanalitik literatürde kuramsal olarak çocukta depresif durumdan ilk kez 1934'te Melanie Klein söz etmiştir. Klein'in normal bir gelişim evresi olarak bahsettiği depresif konum 1960'larda Spitz tarafından anaklitik depresyon olarak tanımlanan içe kapanma, kayıtsızlık gibi tabloyla da klinikte ortaya çıkmıştır (Akt. İkiz, 2011).

Amerikan Psikiyatri Derneği'nin Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-4) kriterlerine göre çocuklarda depresyon tanısı temelde yetişkinlerdekiyle aynıdır. Oysa çocuklarda depresyonun kendini ortaya koyuşu birtakım farklılıklar içerir. Kimileri bozukluğun yetişkinlerdeki depresyona benzediğine inanırken, diğerleri maskelenmiş ve başka davranış sorunlarıyla ortaya konduğunu düşünür (Akt. Malchiodi, 1998).

Çocuklarda depresyon pek çok başka bozukluğun ve durumun bir parçasıdır ve bunu ayırmak ve tanımlamak zordur. Çocukların depresyona gireceği 1960'lara dek kabul görmezken, şimdi çoğu klinisyen çocukların depresyon geçirebileceğine ve bunun ciddi psikolojik bir durum olduğuna ilişkin görüş birliği içindedirler (Akt. Malchiodi, 1998).

Bazı çocuklar depresyondayken üzgün ve içe dönük görünebilirler, kimileriye farklı tepkiler ve yanıtlarla duygularını gizler. Tipik olarak depresyonda, umutsuzluk ve değersizlik duyguları, enerji azlığı, aşırı suçluluk duygusu ya da denetlenemez ağlamalar açıkça görülür. Ancak özellikle küçük çocuklar bu tavırlardan hiçbirini göstermeyebilir, hatta hiç üzgün görünmezler ve depresyon akla gelmez. Diğer çocuklar depresyonu öfke, aşırı huzursuzluk veya saldırgan tavırlarla ifade edebilirler. Bazı çocuklar depresyondayken hayal kırıklıklarını,

hayvanların canını yakarak, ateşle oynayarak (pyromania), kakalarını altlarına yaparak (enkoprezis) ve gece işemeleri (entürezis) ile ortaya koyarlar. Resim yapmak depresyon yaşayan çocuklarda önemli bir amaca hizmet eder, zira onlara hissettikleri üzüntü kadar yaşadıkları öfke, endişe ve hayal kırıklığını da ifade etmelerine olanak sağlar. Resimler karmaşık duyguların ifade edilmesine ve çocukların kendilerine yardım eden yetişkine kişisel öykülerini iletmesine fırsat verir (Malchiodi, 1998).

Ergenlik hüznün demektir. Giden ve bir daha geri gelmeyecek olanın hüznüdür.

Talat Parman

2.2.5.ERGENLİK VE DEPRESYON

Ergenlik; değişim, büyümek, başkalaşım ve dönüşüm demektir. Ergenlik döneminde birey bedensel, ruhsal ve toplumsal alanda değişime, dönüşüme uğrar (Parman, 2008).

Ergenlikte önce beden değişir. Erinliğin zorunlu değişiklikleri ile çocuksu bedenin yerini ikincil cinsiyet özelliklerini de barındıran beden alır. Her iki cinse ait olma düşlemi, yani ruhsal biseksüalite artık son bulmuştur (Parman, 2008).

Sonuç itibariyle, çocukluk bedenini, yaşam tarzını, ilişkilerini kaybetmeye başlayan ergen doğal bir yas süreci içindedir, bu kayıpların inkârı yerlerine yeni nesnelere konmasını zorlaştırırken diğer yandan da depresyonu tetikleyecektir (Şahin, 2011).

Kandel ve Davies ergen kızlarda depresyonların ve ergen erkeklerde suça eğilimli tutumların daha sık görüldüğünü saptayarak maskeli depresyon hipotezinden bahsederler: "Yani oğlan çocuğundaki antisosyal davranış, kızdaki depresif mizacın dengidir" (Akt. Chabrol, 2011).

Ergen majör depresyonu yetişkin ve çocuğunkinden pek az belirtisel farklılık gösterir: Friedman ve diğerlerinin incelemesinde, ergenlerle genç yetişkinler (sırasıyla ortalama olarak 16,3 ve 25,8 yaşlarında) arasında belirti sıklığındaki anlamlı tek fark kendine acımayla ilgilidir (%4'e karşılık %33). Mitchell'in incelemesinde, tek önemli farklılık ergende çocuktan daha sık görülen aşırı uykudur (Akt. Chabrol, 2011).

Yetişkinlerin tersine -ama çocuklardaki gibi- ergenlerin çoğu üzüntülerini kendiliğinden ifade etmezler (Chabrol, 2011).

Belki de en çok bu nedenle ergenler ve çocuklarda depresyonun varlığını ya da yokluğunu belirleyebilmek için projektif çizim testlerine başvurulur.

Saldırganlığa ergen depresyonlarında çok sık rastlanılır. Hastaneye yatırılan ya da konsültasyon altına alınan çökkün ergen klinik örnekleminde, Knox ve diğerleri sözel saldırganlıkların ve fiziksel saldırganlıkların iki cinsten de aynı sıklıkta olduğunu görürler. Geller'ın incelemesinde antisosyal davranışlar ergenlerde %35 ve çocuklarda %11 olarak belirtilir; burada, bütün vakalarda *antisosyal* tutumlar depresyon başladıktan sonra görülür (Akt. Chabrol, 2011).

Çökkünlük halindeki ergenler genellikle depresyonlarını yatıştırmak için alkole ve uyuşturuculara başvurduklarını belirtirler (Chabrol, 2011).

Eyleme vurmalar, suça eğilimli davranışlar, alkol ve uyuşturucu kullanımı ergenin takılıp kalacağı depresyona karşı mücadelenin araçları olarak görülebilir (Chabrol, 2011).

2.2.6.PROJEKTİF ÇİZİM TESTLERİ, RESİM TEMELLİ DEĞERLENDİRMELER VE DEPRESYON

Hareketli Aile Resmi (KFD: Kinetic Family Drawing) ve Bir İnsan Çiz (DAP: Draw-A-Person) gibi projektif değerlendirme ölçümlerinde depresyona sayısız atıf vardır. Çoğu gözlemlerde depresyon işareti olarak çok küçük çizmek, silik çizgiler ve ayrıntıların olmaması gibi özellikler saptanmıştır (Malchiodi, 1998).

2.2.7.KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Craddick kaygı ve korku yaratan önemli konuların çocukların resimlerine yansımalarını incelemiştir. Bu amaçla Kuzey Amerikan çocuklarına Cadılar Bayramı'ndan bir hafta önce, Cadılar Bayramı'nda ve Cadılar Bayramı'ndan bir hafta sonra ayrı kâğıtlara bir cadı resmi yapmalarını istemiştir. Çocuklar Cadılar Bayramı'nda cadı resmini Cadılar Bayramı'ndan önce ve Cadılar Bayramı'ndan sonraki günlere göre daha küçük çizmişlerdir. Çocukların bu şekilde kaygı ve korku veren durumları figürlerinde küçük göstererek yansıttıkları bulunmuştur (Akt. Ayvalı, 1997).

Koppitz'in duygusal belirteçleri kullanılarak yapılan bir çalışmada, cinsel istismara uğramış 12 ergenin daha çok genital bölge, büyük yuvarlak ağız, aşırı büyük çizilmiş ya da hiç çizilmemiş eller, kalpler, çok küçük çizilmiş kendi resimleri, kasvetli hava ve daireler çizdikleri bulgulanmıştır (Akt. Yılmaz, G., 2009).

Yates, Beutler ve Crago çalışmalarında; insan figürü çizimlerinde çocukların kolları, yüz uzuvları ve ağzın yapılmamış olmasının anlamlı bir şekilde duygusal bir takım rahatsızlıkları işaret edebildiğini, özellikle cinsel istismara uğramış bir çocuğun bu durumu sır gibi saklaması ve söylememesinden ötürü ağız çizimine yer vermediğini belirtmektedirler (Akt. Ayvalı, 1997).

Burgess geriye dönük yaptığı bir çalışmada cinsel istismara uğrayan 9 çocuk ile cinsel istismara uğramamış 8 çocuğun resimlerini incelemiş ve aradaki farkları belirtmiştir. Bu farklılıklar:

-Cinsel istismara uğrayan çocukların bu konu ile ilgili detay ve görünüş çizimlerinden kaçındıkları,

-Cinsiyete ait vücut parçalarının çizimini atladıkları, çizmedikleri veya gölgeleme yaptıkları,

-Üzgün, karamsar, ifadesiz bir ruh durumuna sahip figürlere yer verdikleri

şeklinde bulunmuştur (Akt. Ayvalı, 1997).

Thomas ve arkadaşları, çocuklardan bir insan resmi, bir de kötü bir insanın resmini çizmelerini istemişlerdir. Kötü insan nötr figürden anlamlı olarak daha küçük çizilmiştir (Akt. Sayıl, 2004).

Çocukların tehdit edici ve duygusal olarak acı verici olanları daha küçük çizmeleri diğer araştırmacılarca da doğrulanmıştır (Akt. Sayıl, 2004).

Habenicht Orta Amerika'da yaşayan 6-12 yaş arasındaki 420 zenci çocuğun geleneksel aile özelliklerini algılayış biçimlerini " Hareketli Aile Çizimleri" kullanarak incelemiştir. Resimlerin yorumlanmasında tarz (stil), büyüklük ve yerleştiriliş, hareketler ve semboller dikkate alınmıştır. Sonuçlarda zenci çocukların genelinde mutlu bir aile çizimine yer verdikleri, aile üyeleri arasında bağlılığın olduğu, dinsel bir takım sembollere ve seksüel bir takım formlara yer verilmediği, ailede baba figürünün daha etkili bir şekilde gösterildiği bulunmuştur (Akt. Ayvalı, 1997).

Normal ve atipik grupların çizim gelişimlerinin karşılaştırıldığı kapsamlı bir incelemede farklı yaşlarda çocuklara aileleri, oynayan çocuklar, doğum günü, bahçe, yaşadığı ev ve sokak

olmak üzere 6 farklı resim çizdirilmiştir. Bu araştırmaya göre klinik grupta, duygulanım bozuklukları, depresif bozukluk, intihar davranışı, psikotik düşünceler, sınırda kişilik bozukluğu, davranım bozuklukları, dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu bulunmaktadır. Klinik gruptaki çocuklar çizim kurallarının önemli olduğu bazı grafik gösterimlerde anormal değil, sadece normal çocukların gerisinde bir gelişim sergilemişlerdir.

Kâğıtta kullanılan alan açısından 7-8 yaşlarındaki hem kontrol grubu hem de klinik grup, tüm çizimlerinin ancak yarısında kâğıdın bütünü kullanmış ve daha basit kompozisyon stratejilerine yer vermişlerdir. 9-10 ve 11-12 yaş gruplarında ise klinik gruptaki çocukların daha azı kâğıdın tümünü; fakat her iki gruptaki çocukların çoğu daha gelişmiş kompozisyon stratejilerini kullanmışlar; ayrıca klinik grup, insanları, diğer gruptan daha küçük çizmiştir.

Kullanılan temalar açısından karşılaştırıldığında, karamsar temaların hem az kullanıldığı hem de gruplar arasında fark olmadığı görülmüştür. Klinik grupta tek renk kullanma, renksizlik ve gerçeğe uygun renkleri kullanmama daha sık görülmüştür (Sayıl, 2004).

Rodgers tarafından 12-17 yaş arasında cinsel istismara uğramış ergenler ile kontrol grubunun Hareketli Aile Çizimleri'nin karşılaştırıldığı çalışmada, cinsel istismara uğramış ergenlerin kontrol grubuna göre daha fazla yatak çizdiği, figürlerin gövde kısmını çizmedikleri, çıplak ya da giysi özellikleri olmaksızın figürler çizdikleri, el çizmedikleri ve ağzın içinde nesne çizdikleri belirlenmiştir (Akt. Yılmaz, G., 2009).

Olgu analizinde de ameliyatla alınamayacak durumda bir karın tümörü olan 5 yaşındaki bir çocuğun hastalıktan önceki çizimlerinin tipik bir okul öncesi çocuğunun çizimlerine benzediği; hastalığın teşhisinden sonraki çizimlerde ise karnın abartıldığı, hastalığın ileri ve son safhalarında ise çocuğun, acı çektiği için bedeninin bu kısmını resimlemekten kaçındığı görülmüştür (Sayıl, 2004).

Ayvalı 'nın 7-11 yaş grubu ailesi yanında ve kurumda büyüyen kız ve erkek çocukların anne-baba figürü çizimlerinin duygusal gelişim ve gelişimsel düzey açısından incelenmesi araştırmasında Koppitz'in "Bir Adam Çiz" testine ait duygusal gelişim ve gelişimsel düzeyin belirlenmesine yönelik ölçütler dikkate alınmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu 200 korunmaya muhtaç ve 200 ailesi yanında kalan, toplam 400 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemine seçilen çocuklardan çizibildikleri "en güzel anne" ve "en iyi baba"yı çizmeleri istenmiştir. Korunmaya muhtaç çocukların yaş düzeyine uygun çizim

özelliği sergilemedikleri, figürlerde ayrıntılara ve özelliklere yer verme oranının ailesi olan çocuklara göre daha düşük olduğu bulunmuştur (Ayvalı, 1997).

Catte ve Cox, Goodenough-Harris puanlarını kullanarak takvim ve zekâ yaşlarını eşledikleri çeşitli duygusal bozuklukları olan ve olmayan iki grup erkek çocuğuna Koppitz'in Bir Adam Çiz Testi'ni uygulamışlardır. İki grup duygusal göstergelere dayanarak karşılaştırıldığında, göstergelerin sayısı açısından anlamlı bir farklılık bulunmuş; niteliği açısından ise bulunmamıştır (Akt. Yılmaz, G., 2009).

Hareketli Aile Çizim Testi'nin Moore tarafından Peterson ve Hardin'in geliştirdiği puanlama sistemi kullanılarak yapılan çalışmada, 6-12 yaş arasında olup fiziksel istismara, cinsel istismara uğrayan çocuklar ile hiç istismara uğramamış çocukların Hareketli Aile Çizim testleri karşılaştırılmıştır. Hareketli Aile Çizim Testi'ni yalnızca tanılamaya dönük bir araç olarak kullanılıp kullanılmayacağına araştırıldığı çalışmada, 3 grup arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (Akt. Yılmaz, G., 2009).

Okyay "6 yaş grubu çocukların aile resimlerinin sosyo-kültürel değişkenler ve davranış problemleri açısından karşılaştırılması" adlı, 84 kız 102 erkek çocuk olmak üzere 186 çocuktan oluşan çalışmada, anne figürüne göz çizmeyen ve baba figürüne vücuda bitişik biçimde kollar çizen çocukların daha yüksek problem davranış düzeyine; anne figürüne kısa bacak çizen çocukların ise daha yüksek sosyal işbirliği düzeyine sahip olduğunu görmüştür. Annesi ilkökul mezunu olan çocukların resimlerindeki figürleri sayfanın üst tarafına çizdiğini ve çiziminde silik çizgiler kullandığını görmüştür. Üniversite mezunu olan babaların çocuklarının figürleri sayfanın sol tarafına çizdiği; ortaokul mezunu olan babaların çocuklarının ise resimlerinde silik çizgiler kullandığını görmüştür. Kız çocukların resimlerinde en büyük figürü anne-çocuk olarak çizerken, erkeklerin baba-çocuk figürünü büyük boyutlarda çizdiklerini bulmuştur. Babanın eğitim seviyesi düştükçe çocuğun problem davranış puanlarında bir artış olduğunu gözlenmiştir (Okyay, 2002).

Fiziksel istismara uğramış 4-8 yaşları arasındaki 6 çocuğun ve eşlenmiş kontrol gruplarının Hareketli Aile Çizimleri, Veltman ve Browne tarafından değerlendirilerek karşılaştırılmıştır. Fiziksel istismara uğramış olan çocukların çizdikleri insan resimlerinde özelliklerin daha eksik olduğu, resimde kendilerinin beden oranlarını daha fazla bozdukları ve daha büyük çizimler ürettikleri görülmüştür (Akt. Sayıl, 2004).

Şen, "Çocuklarda hastaneye yatma etkilerinin projektif yöntem olan resim çizme yoluyla incelenmesi" çalışmasında 9-12 yaş grubu çocuklarla çalışmıştır. Araştırmanın evrenini *akut* bir nedenle yatırılmış daha önce hastane deneyimi olmayan çocuklar, *kronik* bir hastalığı nedeniyle yatırılmış çocuklar ve İzmir ili Bornova Merkez ilçesindeki bir ilköğretim okulunda okuyan, daha önce hastaneye hiç yatmamış 9-12 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. Çalışmada; çocukların çizdikleri resimlerde, anksiyete, agresyon, depresyonun var olma durumu, özsaygının yüksek ya da düşük olması durumu, resimlerinde sıcak ya da soğuk renk kullanma durumu, bağımlı-otonom olma durumu, hastane imajını nasıl algıladıkları iki psikolog tarafından incelenmiş ve gruplar arasında anlamlı fark saptanmamıştır. Resimlerinde anksiyete saptanan kronik hastalığı olan çocukların durumluluk ve süreklilik anksiyete puanları resimlerinde anksiyete saptanmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur (Şen, 2005).

Burkitt ve Barrett çocukların ruh hallerinin çizimdeki büyüklüğe etkisini incelemek amacıyla İngiltere’de 80 ilkokul öğrencisi ile çalışmışlardır. Çocuklar iki deney grubu olacak şekilde ayrılmıştır. Pozitif ruh hallerinde olan çocukların negatif ruh hali olanlara göre daha büyük resimler çizdikleri bulunmuştur (Akt. Güven, 2009).

Yılmaz 'ın "Cinsel istismara uğramış ve uğramamış 6-12 yaş grubundaki çocukların aile resmi çizimleri, davranış sorunları ve ailelerin işlevsel özelliklerinin incelenmesi" adlı araştırmasının örneklemini Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi’ne ve Hacettepe Üniversitesi Hastanesi Çocuk Ruh Sağlığı Bölümü’ne 2007-2009 tarihleri arasında başvurup *kesin* cinsel istismar tanısı almış 13 kız, 7 erkek çocuk ile Gazi Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Genel Polikliniği’ne herhangi bir fiziksel sorun ile başvurmuş olup, cinsel istismara uğramadığı öğrenilen 13 kız, 7 erkek çocuk oluşturmaktadır. Çocukların aile resmi çizimlerinin incelenmesi için Hareketli Aile Çizim Testi; aile işlevselliğinin değerlendirilmesi için Aile Değerlendirme Ölçeği; çocukların davranış sorunlarının ölçülmesi için 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, cinsel istismara uğramış çocukların, uğramamış çocuklara göre baba figürünü çizmeme eğiliminin bulunduğu; kendilerini, annelerini, babalarını ve kardeşlerini daha küçük çizdikleri bulunmuştur. Cinsel istismara uğramış çocukların davranış sorunlarının daha fazla olduğu, ailelerinin ise iletişim alanında sağlıksızlık eğilimi gösterdiği bulunmuştur (Yılmaz, G., 2009).

Güven'in "Okul öncesi çocuklarının insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilmesi" adlı çalışmasının örneklemini İstanbul ve Sakarya illerindeki devlet ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4, 5 ve 6 yaş grubu 1421 çocuk; İstanbul'da Çocuk Esirgeme Kurumları'nda kalan 4, 5 ve 6 yaş grubu 99 çocuk olmak üzere toplam 1520 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre kız ve erkek çocuklarının çizdikleri figürlerde çeşitli farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Kız çocuklarının insan figürü çizimlerini, erkek çocuklarına göre daha çok detaylandıkları bulunmuştur. Anne ve babanın öğrenim düzeyi arttıkça çocuğun çizim becerilerin olumlu yönde etkilendiği görülmüştür. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre kurumda kalan çocuklar aile resimleri içinde; kendilerini, anne ve baba figürlerini katmakta oldukları, kurumda kalan çocukların, aile özlemlerini resimlerine yansıttıkları, duygusal olarak bazen zedelenen ve bazen hayal kuran çocukların çizim becerilerinin diğer çocuklara göre daha çok geliştiği, kurumda kalan çocuklarla aile yanında kalan çocuklar arasında çok büyük farklılıklar olmamakla birlikte kurumda kalan çocuklar çizim becerileriyle ilişkili olarak literatürün aksine cinsiyet faktöründen etkilenmediği görülmüştür (Güven, 2009).

2.3.ÖZSAYGI

2.3.1.ÖZSAYGI KAVRAMI

Özsaygı kavramı en genel anlamıyla, bireyin kendisi hakkında değerli ve önemli olmakla ilgili duyguyu ya da kişinin kendisini sevmesi, ödüllendirmesi, takdir etmesi, onaylaması, değerli bulması ile ilgilidir. Özsaygı benliğin duygusal boyutu olarak tanımlanmaktadır. Olumlu ya da olumsuz olabilir, statik değildir. Koşullara, konuma, gelişmelere göre değişebilir. Kişinin yüksek ya da düşük özsaygıya sahip olması olaylar karşısındaki duygularını ve davranışlarını farklı yönlerde etkiler (Oktan ve Şahin, 2010).

Özsaygı, psikoloji literatürlerinde "kendilik anlayışı", "benlik tasarımı", "benlik kavramı", "benlik saygısı", "öz-kavram"; kamuoyunda ve günlük yaşamda "güven duygusu" ya da "kendine güven" olarak isimlendirilen, insan kişiliğinin temelinde olan, birey için en önemli algı, duygu ve düşüncelerin bir bütünüdür (Çetinkaya ve ark. 2006).

Kişiliğin önemli bir bölümü gibi özsaygının tohumları da çocukluktan itibaren atılmaktadır. Bu nedenle olumlu bir özsaygı oluşturmak için başta anne ve baba olmak üzere çocuğun yetişmesinde rolü olan tüm bireylere büyük görevler düşmektedir (Çetinkaya ve ark., 2006). Özsaygının, kişinin geldiği aile, anne babanın eğitim düzeyleri, meslekleri, ekonomik durumları gibi etkenlerle ilişkili olduğu düşünülmüştür (Gün, 2006).

Özsaygı çocuğun doğuştan getirdiği biyolojik özelliklerinin çevresiyle etkileşimine ve deneyimlerine bağlı olarak gelişir ve değişir.

Önce anne, baba ve diğer aile bireyleri gibi çocuğun hemen yakınındaki kişilerin, daha sonra arkadaş ve öğretmenlerin davranışları ile şekillenir (Çetinkaya ve ark., 2006). Benliğe ilişkin bilgi, kişinin kendi kendini gözlemlemesi, diğerlerinden aldığı geri bildirimler ve sosyal karşılaştırmalar olmak üzere, farklı kaynaklardan elde edilmektedir (Özen, 2006).

Özsaygı gelişiminde çocukluk döneminde kişinin yaşadığı olaylar, bu olaylar ile ilgili algıları ve duyguları önem taşımaktadır. Çocukluk dönemini olumsuz olarak anımsayan bireylerin yetişkinlik döneminde düşük özsaygıya, olumlu anımsayanların ise yüksek özsaygıya sahip olduğu görülmektedir (Yılmaz, G.G., 2009)

Özsaygısı yüksek olan kişiler, kendilerini saygıya ve kabul edilmeye değer, önemli ve yararlı kişiler olarak algılama eğilimindedirler. Düşük özsaygıya sahip kişiler ise, sahip olduğu kapasitenin altında başarılar hedefleme eğilimindedir, reddedilmekten korkarlar, kendilerini

sergilemek ve dikkat çekecek işler yapmaktan kaçınırlar. Düşük özsaygıya sahip bireyler yeteneklerine çok az değer verirler ve sıklıkla başarılarını inkâr ederler. Bu bireyler hedef belirlemede ve problem çözmede güçlük çekerler. Bunun yanı sıra özsaygının düşük olmasının yeme bozuklukları, madde kullanımı, depresif ruh hali, yaşamdan doyum alamama ve genel iyilik hali eksikliği ve intihar eğilimi ile ilişkisini gösteren pek çok çalışma vardır. İnanç'a göre düşük özsaygıya sahip bireyler kendilerini reddedilen, uyumsuz ve aşağılık duygusuna sahip bireyler olarak tanımlamaktadırlar (Akt. Oktan ve Şahin, 2010).

Rosenberg'e göre özsaygı kabule ve redde dayanmaktadır (Akt. Güçray, 1989).

Coopersmith'e göre özsaygı kişinin kendine karşı takındığı tavır ve tutumda belirlenen değerliliğin kişisel bir yargısıdır (Akt. Güçray, 1989).

Yaşantımız boyunca özellikle de ergenlik döneminde diğer insanlar tarafından kabul edilmek çok önemlidir ve ergenler bu konuda yoğun kaygı yaşarlar. Özsaygı gelişimi açısından bizim ne yaptığımız ve diğerlerinin bizim yaptıklarımız ile ilgili ne söyledikleri çok önemlidir. Özsaygının olumlu gelişmesi için çocuğun koşulsuz bir sevgi ortamında büyümesi, olumlu davranışlarda ödüllendirilmesi, kabul görmesi, yaşına uygun sorumluluklara sahip olması ve sevilmesi gerekir.

Olumsuz özsaygı geliştirmiş çocuklar kendilerini yetersiz ve değersiz görmekte, çevreden çabuk etkilenmekte, inanç ve tutumlarını kolaylıkla değiştirebilmekte, günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmakta güçlük çekmekte ve duygularını kontrol etmekte zorlanmaktadır (Çetinkaya ve ark., 2006).

Ebeveyn tutumlarının ergen özsaygısıyla ilişkisi incelendiğinde, otoriter, duyarlıktan yoksun tutumların düşük özsaygıyla; demokratik, destekleyici tutumların ise yüksek özsaygıyla bir arada olduğu bulunmuştur (Bayraktar ve ark.,2009).

Araştırma bulguları, özsaygı gelişiminde aile ortamının ve anne baba tutumlarının diğer faktörlerden çok daha etkili olduğunu ortaya koymuştur. Anne babanın sevgisi ve benimsemesi ile çocukta özsaygının gelişimi arasında yakın bir ilişki vardır (Güçray, 1989).

2.3.2.ÖZSAYGI VE ANNE BABA ETKİSİ

Erikson çocuğun kendisi ile ilgili benlik tasarımı geliştirmesinde anne ve babasının önemli etkileri olduğunu belirtir. Anne ve babalar, davranışlarıyla tutum ve tavırlarını çocuklarına

aktarırlar, çocuklar bu tavır ve tutumlarla ilgili ipuçlarını toplar ve benzer davranışlar gösterirler (Akt. Eisenberg ve Delaney,1993).

Çevreye karşı çocuğun geliştirdiği merakı cesaretlendiren, çocuğun başarılı tepkilerini pekiştiren, yanlış davranışları açıklayıp bu açıklamalara paralel olarak yeni davranış oluşumuna destek olan anne babalar çocuğun olumlu özsaygı geliştirmesinde kolaylaştırıcıdır (Eisenberg ve Delaney,1993).

Rogers'a göre anne babalar ve çocuk için önemli olan kişiler çocuğun görüşlerini ve değerlerini kabul ederlerse çatışmalar önlenebilir. Bu yolla çocuk kendine saygı duyar, kendi değerlerini ortaya çıkarmada güven kazanır. Özsaygının gelişiminde önemli olan, çocuğun olduğu gibi kabul edilmesi ve değeri için herhangi bir koşul aranmamasıdır (Akt. Güçray, 1989).

Bowlby'ye göre çocuklarıyla güvenli bağlanma ilişkisi kuran ebeveynler, aynı zamanda onlara değerli olduklarına, güvende olduklarına ve sevildiklerine ilişkin güvence vermiş olurlar. Bu güvence altında gelişen çocuklar bir taraftan başarı için gerekli olan özgüveni kazanırken diğer taraftan da psikolojik sağlıklarını korurlar. Bu kapsamda yapılan çok sayıda araştırma ebeveynlere güvenli bağlanma ile olumlu psikolojik gelişim arasında hem erken gelişim dönemleri hem de ergenlik dönemi için güçlü ilişkiler oluşunu göstermiştir (Akt. Sümer ve Şendağ, 2009)

2.3.3.KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

İlgili literatür incelendiğinde, genel olarak destekleyici ebeveyn uygulamalarının yüksek özsaygıyla, buna karşı sıkı kontrol uygulayan ve müdahaleci ebeveyn davranışlarının ise düşük özsaygıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca birçok araştırmada da özsaygı ile gelişimsel sonuçlar arasında ilişkiler ortaya konmuştur. Örneğin özsaygı, olumlu sosyal ilişkiler, psikolojik sağlık, uyum ve yüksek akademik performansla pozitif; yalnızlık, kaygı, yaşam doyumunda azalma, suç işleme ve depresyonla negatif yönde ilişkilidir (Kındap ve ark., 2008).

Yüksek özsaygıya sahip ergenlerin, düşük özsaygıya sahip ergenlere oranla, ihtiyacı olanlara yardım etme davranışında kendilerini daha yetkin hissettikleri ve olumlu sosyal davranışları

daha fazla gösterdikleri bulunmuştur. Ayrıca ergenin olumlu sosyal davranışlarda bulunması özsaygıyı arttırmaktadır (Bayraktar ve ark., 2009).

Ergenin özsaygısında akran ilişkilerinin rolünü, yetiştirme yurdunda kalan ergenlerde inceleyen Durmuş ve Öztürk, akranlarla olan olumlu ilişkilerin özsaygıyı artırdığını ve yetiştirme yurdunun görece olumsuz koşulları karşısında ergenin ruh sağlığını koruduğunu bulmuşlardır (Akt. Bayraktar ve ark., 2009).

Yapılan çalışmalardaki bulgulara göre ergenlik dönemindeki kızlarda benlik değerinde azalma, kaygıda artma ve depresyon ile yeme bozuklukları gibi daha içselleştirilmiş tepkiler gözlenirken; erkeklerde saldırganlıkta ve riskli davranışlarda artma gibi dışsallaştırılmış tepkiler daha sıklıkla gözlenmekte, erkek ergenler toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kendilerini ifade etmede özellikle de kendileriyle ilgili olumsuz duyguları ortaya koymada kızlardan daha ketum davranmakta ve buluş döneminde erkek ergenlerin benlik değerindeki azalma kızlardaki kadar belirgin olmamaktadır. Rosenberg erkeklerin lehine olan bu farkın büyük olmadığını ifade etmektedir (Akt. Yılmaz ve ark., 2002).

Özsaygının yaş, cinsiyet ve hayat memnuniyeti ile ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, genel olarak erkeklerde, yaşlılarda ve yaşam memnuniyeti fazla bireylerde daha yüksek özsaygı puanları bulunmuştur (Cebe, 2005).

Coopersmith 10-12 yaşlarındaki çocuklarda özsaygı ile aile tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu araştırmasının sonunda özsaygısı daha yüksek olan çocukların ailelerinin, çocuklarını birey olarak kabul ettiklerini, onlara ve haklarına saygılı olduklarını, tutarlı bir şekilde davranış gösterdiklerini bulmuştur (Akt., Cebe, 2005).

Bekanan, Sapp ve Noisuwane kurum bakımındaki ergenlerin özsaygısını etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Araştırmada 240 kurumda yaşayan ergenle çalışılmıştır (120 Taylandlı, 120 Amerikalı). Araştırma sonunda kurumda kalan çocukların “model aldığı” kişilere göre özsaygılarının değişebileceği, “model” alınan kişiyle sözel iletişimin güçlü olmasının özsaygı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu belirtilmiştir (Akt., Cebe, 2005).

Grunebaum ve Solomon çalışmalarında akran ilişkileri ve özsaygı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçta özsaygısı yüksek olan ergenlerin iyi akran ilişkileri, özsaygısı düşük ergenlerin zayıf akran ilişkileri sergiledikleri görülmüştür (Akt. Ünüvar, 2003).

Oğuzhanoğlu ve Kültür yaptıkları çalışmada, annenin eğitim düzeyi yüksekliğinin, anne ve babanın ergene karşı benimsediği gözetme ve değer verme gibi olumlu tutumların, özsaygıyı arttırmada rol oynuyor olduğu belirtilmektedir (Akt. Gün, 2006).

Washington Ankara'da, 35 kız, 35 erkek toplam 70 (10-12 yaş arasında) yuvada kalan çocukla ve aynı özellik ve sayıda ailesi yanında kalan çocuklarla yaptığı çalışmada, 10-12 yaş yuva çocuklarının özsaygılarını ve ailesi yanında kalan çocukların özsaygılarını ölçmüştür. Verilen cevaplar puanlanmış ve yuva çocukları daha düşük ortalamalar göstermiştir. İstatistiksel analizle de incelenen fark önemli derecede anlamlı çıkmıştır (Akt. Cebe, 2005).

Güçray'ın çalışmasında kurum bakımında kalan (242) 9-10-11 yaş çocuklarının özsaygıları ile aile yanında kalan (341) aynı yaş çocuklarının özsaygıları karşılaştırılmıştır. Araştırma bulguları kurum bakımında olmanın özsaygıyı düşürücü etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Güçray, 1989).

Beer beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin başarı ortalamaları ile benlik kavramı, özsaygı ve boşanma konulu çalışmada toplam 61 çocukla çalışmıştır. Boşanmış ailelerin çocuklarına ait benlik kavramı, özsaygı ve okul başarıları, boşanmamış aile çocuklarından belirgin şekilde düşük bulunmuştur (Akt. Nalbant, 1993).

Nalbant 15-22 yaşları arasında bulunan ıslah evindeki, gözetim altındaki ve suça sürüklenmemiş gençlerin özsaygı ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması çalışmasında toplam 215 gencin özsaygı ve yaşam doyumu düzeyi karşılaştırmıştır. Yapılan analiz sonuçlarında ıslah evindeki, gözetim altındaki ve suça sürüklenmemiş gençlerin özsaygılarının birbirinden farklı olmadığı bulunmuştur (Nalbant, 1993).

Gür değişik yaş gruplarının örneklem olarak alındığı araştırmasında, ergenlerde depresyon ve özsaygı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ergenlerde depresyon ve özsaygı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur (Akt. Gün, 2006).

Kırımsoy suç işlemiş ve işlememiş ergenlerin algıladıkları duygusal istismar ve özsaygılarını karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasında 279 suç işlemiş ve 524 suç işlememiş ergeni araştırmıştır. Araştırmacı çalışmasında Duygusal İstismar Ölçeği (DİÖ), Öğretmen Duygusal İstismar Ölçeği (ÖDİÖ), İnfaz Koruma Memurları Duygusal İstismar Ölçeği (İKMDİÖ), Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği-Benlik Saygısı Alt Ölçeği (RBSÖ-BSÖ) gibi veri toplama araçlarını kullanmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; suç işlemiş ergenlerin işlemeyenlere oranla anne babalarından algıladıkları duygusal istismar oranı daha yüksektir,

suç işlememiş ergenlerin özsayılarının, suç işleyenlere oranla daha yüksek olduğu ve özsayı ile ana babadan algılanan duygusal istismar, öğretmenden algılanan duygusal istismar ve infaz ve koruma memurlarından algılanan duygusal istismar arasında olumsuz bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Akt. Yılmaz, G., 2009)

Cebe yetiştirme yurtlarında kalan çocuklarla ailesi yanında kalan çocukların özsayı, depresyon ve kaygı düzeylerini karşılaştırmıştır. Çalışma bulguları kurum bakımında kalan korunmaya muhtaç çocukların aile ortamında gelişen çocuklardan daha düşük özsayı geliştirdiklerini; buna bağlı olarak daha yüksek bir sürekli kaygı ve depresyon düzeyi geliştirdiklerini ortaya koymuştur (Cebe, 2005).

Erikçi anne baba yoksunluğunun, bu yoksunluğu yaşayan 9-15 yaş grubundaki çocukların benlik kavramı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini 9-15 yaş arası 134 çocuk oluşturmuştur. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, en düşük özsayı, anne babadan her ikisinin de öldüğü grupta gözlenmiştir. Aile yanında kalan çocukların özsayı puanları, akraba yanında kalanlardan ve yetiştirme yurtlarında kalanlardan daha yüksektir. Anne baba yoksunluğu yaşayan kız çocuklarının özsaygınının erkek çocuklarınkinden daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Özsayı puanlarının küçük sınıflardan büyük sınıflara gidildikçe düştüğü gözlenmiştir. Başarı düzeyi yüksek çocukların başarı düzeyi düşük olanlara kıyasla daha yüksek özsayıya sahip oldukları gözlenmiştir. Altı veya daha fazla kardeşe sahip çocukların daha düşük özsayıya sahip oldukları gözlenmiştir (Akt. Çetin, 2008).

Yılmaz "Suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen ergenlerin benlik saygısı düzeylerinin karşılaştırılması" çalışmasının örnekleme grubuna, SHÇEK Kemerburgaz Ağaçlı Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi'nde kalmakta olan 'Suça sürüklenen ve sürüklenmeyen, 14-15 yaş arası kız ve erkek ergenlerden oluşan toplam 45 ergenden ve SHÇEK Vakıfbank Umut Çocukları Vakfı İlköğretim okulunda kalmakta olan 14-15 yaş arası 15 erkek ergenden oluşan toplam 60 katılımcı dahil edilmiştir. Yapılan istatistiksel analiz ile suça sürüklenen ergenlerin özsayı düzeyi puanlarının suça sürüklenmeyen ergenlerin özsayı düzeyi puanlarından daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Yılmaz, G. G., 2009).

Bir insanı yargılamadan önce gökten üç ay eksilene dek onun mokasenlerinde yürü.

Kızıldereli Atasözü

2.4.EMPATİ

Bütün büyük dinlerin ahlaki öğretilerinin özünde doğru yolu bulabilmek için karşındakine kendisine davranılmasını istediği gibi davranmayı öğütleyen "altın kural" vardır. Bu öğreti İncil'de "Komşularını kendini severmişçesine sev", Taoist düşüncede "Komşunun kazancını kendi kazancın, kaybını kendi kaybın belle", Kuran'da "Kendiniz için istediğinizi kardeşiniz için de istemeden hiçbiriniz gerçek insan sayılmazsınız" ve Tevrat'ta da "Senin için kötü olanı dostuna da yapma" şeklinde geçer. Altın Kurallar bize ahlakın ne kadar köklü şekilde empatiye dayalı olduğunu gösterir (Szalavitz ve Perry, 2011).

2.4.1.EMPATİNİN TANIMI

Empati kelimesi tarihsel süreç içerisinde ilk olarak Alman psikolog Lipps tarafından estetik ve psikolojideki çalışmalar kapsamında dışarıdaki bir objeyi kendine mal etme süreci olarak ifade edilmiş ve "einfühlung" olarak adlandırılmıştır. Hoffman, empatinin başkalarının kendilerine özgü kimliklerini anlamada ortaya çıktığını ileri sürmekte, empatiyi "bir duyguyu başkasının yaşadığı şekilde hissetme yeteneği" olarak tanımlamaktadır (Akt. Ünal, 2007).

Empati, diğerlerinin duygusal durumunu paylaşmak olarak tanımlanabilir ve kavramın varlığının sosyal davranışı arttırdığı, yokluğu ya da eksikliğin ise çocuk ve ergenlerde agresyonu (öfke) arttırdığı bulunmuştur. Empati ile ilgili çalışmalar, düşük empati düzeyinin antisosyal davranış ile ilişkili olduğundan bahsetmektedir (Alexander ve ark.,1994).

Adler'e göre empati, diğerinin gözleri ile görmek, kulakları ile işitmek ve kalbi ile hissetmektir (Akt. Barrett-Lennard, 1981).

Kohut'a göre bilgi toplama çeşidi ve başkasının yerine yapılan içebakıştır (Akt. Parson, 1993).

Cronback, empatiyi, diğer kişiye, onun perspektifinden bakma yolu ile onu tanımak ve anlamak olarak tanımlamıştır (Akt. Yılmaz, A., 2009).

Clore ve Jeffrey'e göre ise empati bir insanın diğer kişi imiş gibi aynı duyguları bizzat yaşamasıdır (Akt. Yılmaz, A., 2009).

Diğer taraftan Dökmen empatiyi, bir insanın kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması şeklinde tanımlamaktadır (Dökmen, 2005).

Empati sosyal hayat ve duygusal iletişimde temel bileşenlerdendir (Dimberg ve Thunberg, 2012).

2.4.2.EMPATİNİN GELİŞİMİNDE ANNE-BABA TUTUMLARININ ETKİSİ

Yapılan araştırmalarda insanların empatik becerileri ile sosyal davranışlar; işbirliği, yardım davranışı, kendini açma, özgecilik, kaygı, saldırganlık, liderlik, ahlaki yargı, suç işleme, gibi birçok değişken arasında olumlu ya da olumsuz yönde ilişki olduğu ifade edilmektedir.

Yaş, cinsiyet ve anne baba tutumları ile empatik beceri arasında ilişki olduğu görülmüştür (Ünal, 2007).

Aspy ve arkadaşları, doğuştan empatik olunmadığını, empatinin eğitim yoluyla kazanıldığını bildirmişlerdir (Akt. Yıldırım, 1992).

Çocuğun doğumuyla birlikte ilk karşılaştığı çevre ailesidir. Çocukların içinde buldukları ailenin sosyo-kültürel düzeyi, ailedeki ilişki biçimi ve anne babaların çocuk yetiştirme tutumları çocukların tüm gelişimlerinde belirleyici rol oynamaktadır.

Çocuk yetiştirme yöntemleri, anne babanın tutum, değer, ilgi ve inançlarının ifadesiyle birlikte bakım ve eğitim davranışlarını da içine almaktadır. Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farklılıklar çocukların gelişimlerinde farklı sonuçlara yol açmaktadır (Ünal, 2007).

2.4.3.EMPATİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Hinchey ve Gavelek'in araştırma sonuçlarına göre de, babanın anneye fiziksel zarar verdiği evlerin çocuklarında empati düzeyinin düşük olduğu, bu çocukların başkalarının duygusal durumlarını fark edemedikleri ve buna uygun davranmadıkları görülmüştür (Akt. Ünal, 2007).

Kalliopuska, yaptığı araştırmada empati ve ahlaki yargı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya 9-12 yaş grubunda 342 çocuk katılmıştır. Araştırma sonucunda empati ile ahlaki yargı arasında olumlu yönde ilişki olduğu belirlenmiştir (Akt. Çetin, 2008).

Kestenbaum, Farber ve Sroufe'nin yaptıkları araştırmada, duyarsızlık ve tutarsız ilgi ile çocuğun duygusal gereksinimlerine karşı ebeveynin kendini geri çekmesinin çocuğun empati düzeyinin düşük olması ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Akt. Ünal, 2007).

Kaner, Ankara Çocuk İslahevi'nden seçkisiz örneklem yolu ile seçtiği 30 genç üzerinde yürüttüğü araştırmasında, gerçeklik terapisi ve psikodramaya katılmanın suça yönelmiş olan gençlerin benlik algıları ve empati düzeylerine etkisini araştırmıştır. Araştırmada Offer Benlik İmajı Envanteri, Empatik Eğilim Ölçeği-A Formu ve Rol Alma Testi kullanılmıştır. Araştırmaya alınan gençler 10'ar kişilik üç gruba ayrılmıştır. Biri kontrol grubu olarak kullanılmış, bir gruba psikodrama, bir gruba da gerçeklik terapisi uygulanmıştır. Psikodrama ve gerçeklik terapisi uygulamalarının hükümlülerin benlik algılarında anlamlı farklılıklar oluşturmasına karşın, psikodrama gruplarına katılan gençlerin bilişsel empati düzeylerinde olumlu yönde bir gelişme sağlanmamıştır (Akt. Yılmaz, A., 2009).

Çifçibaşı, islahesinde kalmakta olan ergenlerin empati düzeylerini islahesinde kalmayan yaşlılarıyla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmaya toplam olarak 13-18 yaş grubundaki 197 ergen katılmıştır. Karşılaştırma grubunda bulunan ergenlerin Empati Beceri Ölçeği A Formu'ndan aldıkları puanların, istatistiksel olarak yüksek bir anlamlılık göstererek, islahesinde kalmakta olan ergenlerin almış oldukları puanlardan yüksek olduğu görülmüştür (Çifçibaşı, 1997).

Nelson ve Rubin 13-18 yaş arası 66 erkek ve 67 kız, 133 ergenin katılımıyla gerçekleştirdikleri araştırmada anne baba bağlılığını ve suçlu davranışı araştırmışlardır. Araştırmada bireyler kişisel bilgi formu, Anne Baba Bağlılık Envanteri ve Suçluluk Anketi'ni yanıtlamışlardır. Çoklu varyans analizi yolu ile cinsiyet, suçluluk seviyesi ve bağlanma puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçları anne babaya bağlılık ve suçlu davranış arasında pozitif yönde önemli bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir (Akt. Yılmaz, G.G., 2009).

Zhou ve arkadaşları, anne baba sıcaklığının ve olumlu etkileşimin çocukların empatik karşılık verme ve sosyal yeterlik üzerine etkilerini incelemek üzere, 180 ilkokul çocuğu ile yürütülen bir çalışmada araştırma verileri, çocuklar 2. ve 5. sınıfa devam ederken ve bundan 2 yıl sonra elde edilmiştir. Bulgulardan, anne ve babaların özellikle annelerin olumlu etkileşimlerinin,

anne baba sıcaklığı ile çocukların empatisi arasındaki pozitif yöndeki ilişkiyi savunan hipotezi desteklediği görülmüştür (Akt. Ünal,2007).

Rehber'in yaptığı ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi adlı araştırma 755 öğrenci üzerinden yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, empatik eğilim düzeyi düşük öğrencilerin saldırganlık düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (Akt. Çetin, 2008).

Yılmaz'ın araştırması 2007-2008 yıllarında Bursa 1. ve 2. Çocuk Mahkemesinde ve diğer mahkemelerde yargılanan 83 suçlu ve ilköğretim ve liseye devam eden 100 suçlu olmayan 14-18 yaş arası toplam 183 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçları, empatinin ergenin suça yönelmesinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olduğunu göstermektedir (Yılmaz, A., 2009).

3.YÖNTEM

3.1.ÖRNEKLEM

Araştırmamızda, suça sürüklenerek tutuklu bulunan ve suça sürüklenmeyip aile yanında kalan çocuklar incelenmiştir. Suça sürüklenen grup Bakırköy Kadın ve Kız Çocuk Tutukevi ile Maltepe Açık Ceza İnfaz Kurumu'ndan rastgele seçilen 12-18 yaş arası 20 kız ve 20 erkek çocuktan oluşmuştur. Karşılaştırma grubunu oluşturan 12-18 yaş arası 20 kız ve 20 erkek öğrenci ise sosyoekonomik seviyesi *orta* olan İstanbul şehri sınırlarında bir semtte, aile yanında kalan ve gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen çocuklardan oluşmaktadır.

Araştırmamız, suça sürüklenen ve sürüklenmeyen çocukları; sosyo-demografik özellikler, özsaygı, empati, depresyon, sosyal uyum, nesil farkını kavrama açısından karşılaştırmıştır.

3.2.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

3.2.1.Kişisel Bilgi Formu

3.2.2.Coopersmith Özsaygı Envanteri(Coopersmith Self Esteem Inventory CSEI)

3.2.3.Gözlerden Zihin Okuma Testi (Çocuk Formu)

3.2.4.Empatik Eğilim Ölçeği

3.2.5. Projektif Çizim Testleri (Bir İnsan Çiz, Bir Ağaç Çiz, Kinesitetik Aile Çiz Testleri)

3.2.1.Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. İki grup için farklı düzenlemelere gidilen formda ortak olarak; sosyo-demografik bilgiler, madde kullanımının olup olmadığı, bugünkü hayatlarından genel olarak memnun olup olmadıkları, fiziksel şiddete maruz kalıp kalmadıkları sorulmuş, suça sürüklenen çocuklara ise bu sorulara ek olarak işledikleri suçların türü ve sayısı sorulmuştur.

3.2.2.Coopersmith Özsaygı Envanteri (Coopersmith Self Esteem Inventory CSEI)

CSEI (Coopersmith Self Esteem Inventory), bir kişinin sosyal, akademik, ailesel ve bireysel hayatında kendisi hakkındaki düşüncelerini ölçmek üzere geliştirilmiştir. CSEI geliştirildiğinden bu yana birkaç kez revize edilmiştir. CSEI'nin revize edilen formları Okul Formu, Okul Kısa Formu, Yetişkin Formu'dur.

58 sorudan oluşan Okul Formu'nda maddelerin 50'si özsaygı ifadesi, 8'i yalan skalasını oluşturmaktadır; yalan skalasındaki maddeler öğrencinin savunmacı tutumunu ölçmek içindir. Özsaygı sorularından özsaygıyı ifade eden toplam bir puan elde edilmekte; eğer arzu edilirse dört alt skalası için de puan hesaplanabilmektedir: Genel Özsaygı, Sosyal Özsaygı, Arkadaşlığa İlişkin Özsaygı, Ebeveynlerle ilgili Özsaygı, Akademik Özsaygı (Coopersmith, 1974).

Okul Kısa Formu ise Okul Formunun ilk 25 sorusundan oluşmaktadır. Aynı yaş grubundaki çocuklara uygulanır. Eski ölçekte bu kısım ayrı bir kitapçık halindeyken şimdi bütün sorular okul formunda toplanmıştır. Bu kısa formda yalan skalası yoktur ve alt skala puanları da ayrıştırılmamıştır, yani alt ölçekler mevcut değildir, tek puan alınmaktadır (Coopersmith, 1974). Bu araştırmada CSEI'nin Okul Kısa Formu kullanılmıştır.

3.2.1.1.CSEI' nin Uygulanması ve Puanlanması

CSEI, bireysel veya grupla uygulanabilmektedir. Yüksek, orta ve düşük olmak üzere üç puan grubuna ulaşılmaktadır. Bu puan sınırlarının altında ve üstünde olanlar tespit edilmekte, sonuçlar buna göre değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Ölçeğin uygulandığı kişiler ifadelere 'Bana Uygun' veya 'Bana Uygun Değil' diye cevap verebilecekleri gibi, 'Evet' veya 'Hayır' şeklinde de cevap verebilmektedirler. İfadelerin formatı her ikisine de uygundur. Bu araştırmada Pişkin tarafından kullanılan soru formu kullanıldığı için sorulara 'Evet' veya 'Hayır' şeklinde cevap verilmiştir.

Özsaygı düzeyi düşük bireyler diğer bireyler arasından ve 25 soruya verdikleri yanıtlardan tespit edilmektedir. Olumsuz bir ifadeye 'Hayır', olumlu bir ifadeye de 'Evet' diyenler her bir sorudan bir puan almakta, alınan tüm puanlar toplandıktan sonra 100 üzerinden bir değerlendirme yapmak amacıyla elde edilen puan 4 ile çarpılmaktadır. Böylece, elde edilen sonuç o kişinin özsaygı düzeyini vermektedir. O kişinin özsaygı düzeyinin düşük, orta veya yüksek olduğunu belirlemek için kişinin içinde bulunduğu gruba ilişkin ortalamalar tespit edilmekte ve kişinin puanın ortalamaya göre durumu belirlenmektedir (Coopersmith, 1974).

3.2.3.Gözlerden Zihin Okuma Testi (Reading the Mind in the Eyes Test)

Testin ilk ve orijinal versiyonu 1997'de Baron-Cohen ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş olup, 25 göz fotoğrafından oluşmaktadır. Testin revize edilmiş versiyonu Baron-Cohen, Wheelwright, Hill, Raste ve Plamp tarafından 2001 yılında yayınlanmıştır. Bu yeni versiyonu yüzün göz bölgesinden oluşan 36 adet fotoğraftan oluşmakta ve her fotoğrafın da dört köşesinde birer duygu olmak üzere dört seçenek bulunmaktadır. Denekten fotoğrafa bakması ve fotoğraftaki insanın ne düşündüğünü ya da hissettiğini dört seçenek içinden hangi sözcüğün tanımladığını belirlemesi istenmektedir. Seçim; mutlu, üzgün, kızgın ya da korkmuş gibi temel duyguların yanı sıra daha karmaşık olan rahatlamış, nazik gibi duyguları da içermektedir.

Baron-Cohen Göz Testi'nin 28 resimden oluşan çocuk versiyonunu oluşturmuştur. Yetişkin versiyonunda kullanılan resimlerden seçilmiş olan 25 fotoğraf ve üç yeni fotoğraftan oluşan bu yeni testteki duygu ifadeleri çocukların anlayabileceği daha basit kelimelerle ifade edilmiştir (Yıldırım ve ark., 2011).

3.2.3.1.Gözlerden Zihin Okuma Testi'nin Uygulanması ve Puanlanması

Test bireysel olarak uygulanmaktadır. Çocuktan fotoğrafa bakması ve fotoğraftaki insanın ne düşündüğünü ya da hissettiğini dört seçenek içinden hangi sözcüğün tanımladığını belirlemesi istenmektedir. Verilen dört seçenekten biri doğrudur. Doğru yanıt 1 puan, yanlış yanıt 0 puan olarak değerlendirilir (Yıldırım ve ark., 2011).

3.2.4.4.Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ)

Likert tipi bir ölçek olan EEÖ'nin hemen hemen yarısı deneklerin "evet" işaretleme eğilimlerini dengelemek için negatif cümlelerden oluşmaktadır. Denekler her bir maddenin yanındaki 1'den 5'e kadar olan sayılara karşılık gelen "Aynen Katılıyorum", "Büyük Ölçüde Katılıyorum", "Biraz Katılıyorum", "Hiç Katılmıyorum" seçeneklerinden birini işaretleyerek, o maddedeki görüşe ne kadar katıldıklarını belirtmektedir (Karaca, 2013).

3.2.4.1. Empatik Eğilim Ölçeği'nin Uygulanması ve Puanlanması

EEÖ bireysel veya grupla uygulanabilmektedir. 20 sorudan oluşan ölçekteki 3.,6.,7.,8.,11.,12.,13. ve 15. sorular tersinden puanlanarak hesaplanmaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100'dür. Ölçeğin geliştirilerek Türk toplumuna uyarlanması ve geçerlilik güvenirlik çalışmalarının yapılması Dökmen tarafından yapılmıştır (Karaca, 2013).

3.2.5.5. Projektif Çizim Testleri (Bir İnsan Çiz, Bir Ağaç Çiz, Kinesitetik Aile Çiz Testleri)

Bir İnsan Çiz testi 1949 yılında Machover tarafından geliştirilmiş olup kişilik ve duygusal durum hakkında bize veri sunar. Test Koppitz tarafından 1968'de yeniden yapılandırılmıştır. Çocuğun aile pozisyonunda aile bireyleriyle ilgili kendisini nasıl algıladığı, kendisiyle ilgili sosyal geri dönütlerin neler olduğu, yakınındaki öteki kişilerce nasıl algılandığı hakkında bilgi verir (Malchiodi, 1998).

Bir Ağaç Çiz Testi Emilie Junker tarafından geliştirilmiş olup Kohl tarafından standardize edilmiştir. Ağaç Çiz Testi; sosyal yaşam, otoriteyle baş etme ve okul yaşamı ile ilgili temel bilgiler verir. Ağacın gövdesi, dalları, yaprak ve meyveleri, kökleri ile sayfadaki yeri ve kapladığı alan değerlendirilir (Malchiodi, 1998).

Bir İnsan Çiz Testi çocuğun kişilik özellikleri ve duygusal gelişimi konusunda fikir verirken, yine çocuk tarafından çizilen aile resmi, çocuğun bakış açısından aile işlevlerini değerlendirme konusunda bize önemli bilgiler sunar (Malchiodi, 1998).

Aile Çiz Testi konusunda literatürde detaylı bilgiye rastlanmamakla birlikte, Maurice Parot tarafından Bir İnsan Çiz temel alınarak çizilmiştir. Testin temel amacı, çocuğun aile içi yer alan bireylerle ilişkilerini anlamaktır (Malchiodi, 1998).

Projektif çizim testleri başka testle veya ön görüşme ile veya artikülasyon malzemesi ile kullanılır. 4 yaş üstü ve 80 IQ üzerindeki bütün çocuklara uygulanabilir (Akkapulu, 2010) Çizimlerde bireysel uygulama şarttır. Üç çizim testinde de iki temel değerlendirme vardır:

1. Çizimin sayfadaki yeri
2. Çizim niteliği (Saydam, 2004).

4.BULGULAR

Bu araştırma, suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen 12-18 yaş arasındaki toplam 80 çocuğa Projektif Çizim Testleri, Özsayı Ölçeği, Empatik Eğilim Ölçeği ve Gözlerden Zihin Okuma Testi uygulanarak, bu testlerden elde edilen bulguları kullanılarak aralarında farklılık olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Çalışmaya katılan veriler “parametrik” analiz test gereklerini karşılayamadığından (normal dağılım, varyansların homojenliği, $N > 12$) “nonparametrik” analiz testleri kullanılmıştır.

Bulgular kısmında araştırmanın amacına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analiz sonuçlarına yer verilecektir. Öncelikle araştırma örneklemine ilişkin demografik özelliklerden söz edilecektir.

Deney ve karşılaştırma grubundaki tüm çocukların anne ve babaları sağ ve öz olduğu için bu değişken için istatistiksel analiz yapılmamıştır.

Araştırma sürecinde karşılaştırma grubu ile deney grubunda bulunan çocuklar cinsiyet bakımından eşleştirilmişlerdir. Her iki grupta da 20 (%50) kız, 20 (%50) erkek bulunmakta olup, toplamda 40 kız, 40 erkek bulunmakta, bu sayının %40'ını 12-15 yaş grubu ve %60'ını 15-18 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır. Grubun çoğunluğunun 15-18 yaş olmasının nedeni TCK hükümlerine göre 12-15 yaş çocuklar için tutuklama kararından ziyade güvenlik tedbirlerine başvurulmasıdır.

4.1. TABLOLAR

Karşılaştırma grubunun annelerinin % 32.5'i (13 kişi) ilkokul ve % 32.5'i (13 kişi) ortaokul, % 30'u (12 kişi) ise lise mezunudur. Karşılaştırma grubundaki çocuklardan birinin annesi üniversite mezunudur. Deney grubunun annelerinin % 45'i (18 kişi) okuryazar değil iken, % 27.5'i (11 kişi) ilkokul mezunudur (Tablo 1). Annenin eğitim düzeyi ile suça sürüklenme arasında anlamlı istatistiksel fark mevcuttur.

Tablo 1: Gruplara Göre Anne Eğitim Durumu

ANNE EĞİTİMİ							
Grubu	Okuma Yazma Bilmeyen	Okur yazar	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu	Üniversite Mezunu	TOPLAM
Karşılaştırma	0	1	13	13	12	1	40
Deney	18	8	11	3	0	0	40
TOPLAM	18	9	24	16	12	1	80

Mann Whitney U, z: -6,44, p<0.001

Annelerin çalışma durumuna baktığımızda, %76.3'ünün çalışmadığı hesaplanmıştır (Tablo:2).

Gruplar arasında bu değişken için istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur.

Tablo 2: Anne Çalışma Durumu

ANNE ÇALIŞMA DURUMU				
Grubu	Çalışmıyor	Çalışıyor	Emekli	TOPLAM
Karşılaştırma	32	8	0	40
Deney	29	9	2	40
TOPLAM	61	17	2	80

$\chi^2 = 2,206$; p> 0.05

Karşılaştırma grubunun babalarının % 22.5'i (9 kişi) ilkokul, % 22.5'i (9 kişi) ortaokul, % 35'i (14 kişi) lise ve % 20'si (8 kişi) üniversite mezunudur. Deney grubunun babalarının % 10'u (4 kişi) okuryazar değil iken, % 40'ı (16 kişi) okuryazar ve % 32.5'i (13 kişi) ilkokul mezunudur (Tablo 3). Babaların eğitim düzeyi ile suçta sürüklenme arasında istatistiksel olarak anlamlı fark mevcuttur.

Tablo 3: Gruplara Göre Baba Eğitim Durumu

BABA EĞİTİMİ							
Grubu	Okuma Yazma Bilmeyen	Okur yazar	İlkokul Mezunu	Ortaokul Mezunu	Lise Mezunu	Üniversite Mezunu	TOPLAM
Karşılaştırma	0	0	9	9	14	8	40
Deney	4	16	13	5	2	0	40
TOPLAM	4	16	22	14	16	8	80

Mann Whitney U, z: -6,13; p<0.001

Çalışmayan babaların tümü deney grubundaki çocukların babalarıdır (Tablo 4). Babaların çalışma durumu ile suça sürüklenme arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

Tablo 4: Gruplara Göre Baba Çalışma Durumu

BABA ÇALIŞMA DURUMU				
Grubu	Çalışmıyor	Çalışıyor	Emekli	TOPLAM
Karşılaştırma	0	37	3	40
Deney	17	21	2	40
TOPLAM	17	58	5	80

$$\chi^2 = 21,614; p < 0.001$$

Ebeveyn evlilik değişkeninde gruplara dağılıma baktığımızda (Tablo 5), karşılaştırma grubundakilerin tamamının ebeveyninin evli ve birlikte olduğu, deney grubundaki çocukların %62.5'inin ebeveynlerinin evli ve birlikte olduğu görülmüş, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur.

Tablo 5: Gruplara Göre Evlilik Durumu

EVLİLİK DURUMU			
Grubu	Evli	Boşanmış	TOPLAM
Karşılaştırma	40	0	40
Deney	25	15	40
TOPLAM	65	15	80

$$\chi^2 = 18,462; p < 0.001$$

Çocukların kendi ifadelerine başvurularak belirlenen *hayattan memnuniyetin* gruplara göre dağılımı Tablo 6'da gösterildiği gibidir. Gruplar arasında hayattan memnuniyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır.

Tablo 6: Gruplara Göre Hayattan Memnuniyet

HAYATTAN MEMNUNİYET						
Grubu	Hiç Memnun Değil	Biraz Memnun	Orta Derecede Memnun	Epey Memnun	Çok Memnun	TOPLAM
Karşılaştırma	0	5	8	16	11	40
Deney	12	11	14	3	0	40
TOPLAM	12	16	22	19	11	80

Mann Whitney U, z: -5,75; p<0.001

Hanede yaşayan kişi sayısının gruplara göre dağılımı Tablo 7'de gösterildiği gibidir. Gruplar arasında hanede yaşayan kişi sayısı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır.

Tablo 7: Gruplara Göre Hanede Yaşayan Sayısı

HANEDE YAŞAYAN SAYISI					
Grubu	1-3 Kişi	4-6 Kişi	7-10 Kişi	10 Kişi ve Fazlası	TOPLAM
Karşılaştırma	8	32	0	0	40
Deney	9	25	4	2	40
TOPLAM	17	57	4	2	80

Mann Whitney U, z: -9,22; p:0.35

Sahip olunan kardeş sayısının gruplara dağılımı Tablo 8'de gösterilmiş olup, iki grup arasında sahip olunan kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

Tablo 8: Gruplara Göre Sahip Olunan Kardeş Sayısı

KARDEŞ SAYISI					
Grubu	Kardeş Yok	1-3 Kardeş	4-6 Kardeş	6 Kardeş ve Fazlası	TOPLAM
Karşılaştırma	8	27	5	0	40
Deney	0	16	10	14	40
TOPLAM	8	43	15	14	80

Mann Whitney U, z: -5,05; p<0.001

Kendilerine sorulduğunda, çocukların %68.8'i evde fiziksel şiddet görmediğini, %31.3 ise gördüğünü belirtmiştir. Gruplara dağılıma baktığımızda ise fiziksel şiddet gördüğünü

söyleyen tüm çocukların deney grubunda olduğu göze çarpmaktadır (Tablo 9). Bu değişken grupları istatistiksel olarak anlamlı şekilde ayırmaktadır.

Tablo 9: Gruplara Göre Ev İçindeki Bireylerden Fiziksel Şiddet Görme

FİZİKSEL ŞİDDET			
Grubu	Yok	Var	TOPLAM
Karşılaştırma	40	0	40
Deney	15	25	40
TOPLAM	55	25	80

$$\chi^2 = 36,364; p < 0.001$$

Suçta sürüklenmiş çocukların % 57.5'i (23 kişi) öğrenci bile değilken, karşılaştırma grubundaki çocukların % 32.5'i (13 kişi) ders başarısı bakımında kendi ifadelerine göre “çok iyi” ve % 50'si (20 kişi) “biraz iyi” durumdadır (Tablo 10). Suçta sürüklenen çocuklarla sürüklenmeyenler arasında okul başarısı değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

Tablo 10: Okul Başarısı

OKUL BAŞARISI		
	Sıklık	Yüzde
Öğrenci Değil	23	28,8
Çok İyi	18	22,5
Biraz İyi	28	35
İyi Değil	11	13,8
TOPLAM	80	100

$$\chi^2 = 32,517; p < 0.001$$

Suçta sürüklenen çocuklarla sürüklenmeyenler arasında eğitim değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

Tablo 11: Gruplara Göre Eğitim Durumu

EĞİTİM DURUMU				
Grubu	İlkokul	Ortaokul	Lise	TOPLAM
Karşılaştırma	0	2	38	40
Deney	14	21	5	40
TOPLAM	14	23	43	80

$$\chi^2 = 55,021; p < 0.001$$

Çocukların çalışma durumu Tablo 12'de görüldüğü gibidir.

Tablo 12: Gruplara Göre Çalışma Durumu

GRUPLARA GÖRE ÇALIŞMA DURUMU			
Grubu	Çalışmıyor	Çalışıyor	TOPLAM
Karşılaştırma	38	2	40
Deney	19	21	40
TOPLAM	57	23	80

$$\chi^2 = 22,029; p < 0.001$$

Toplamda 50 çocuk madde kullanmadığını, 30 çocuk ise kullandığını ifade etmiştir (Tablo 13).

Gruplara göre bakıldığında ise karşılaştırma grubundaki tüm çocuklar (%100) madde kullanmadığını söylemiştir. Deney grubunda madde kullanmadığını söyleyen çocukların yüzdesi ise sadece 25'tir. Bu değişken için de gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu gözlenmiştir (Tablo 13).

Suçta sürüklenen çocuklarla sürüklenmeyenler arasında madde kullanım değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı fark vardır.

Tablo 13: Gruplara Göre Madde Kullanımı

GRUPLARA GÖRE MADDE KULLANIM			
Grubu	Madde Kullanımı Yok	Madde Kullanımı Var	TOPLAM
Karşılaştırma	40	0	40
Deney	10	30	40
TOPLAM	50	30	80

$\chi^2 = 48,000$; $p < 0.001$

Suçta sürüklenen çocukların suç sayıları Tablo 14'te belirtildiği gibidir.

Tablo 14: Suç Sayısı

SUÇ SAYISI		
	Sıklık	Yüzde
1	23	57,5
2-10 Arası	5	12,5
11 ve Fazlası	12	30
TOPLAM	40	100

Suç tipleri ise Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15: Suç Tipleri

SUÇ TİPLERİ		
	Sıklık	Yüzde
Hırsızlık	15	37,5
Yaralama	4	10
Cinsel İstismar	5	12,5
Cinayet	2	5
En Az İki Farklı Suç	8	20
Madde İle İlgili Suçlar	2	5
Terör	4	10
TOPLAM	40	100

Karşılaştırma grubundaki tüm çocuklar çalışmanın yapıldığı İstanbul'da doğmuştur. Deney grubundaki çocukların yarısından fazlasında (21 kişi) doğduktan sonra göçe rastlanmış, gruplar bu değişken bakımından istatistiksel olarak farklı bulunmuştur.

Empatik Eğilim Ölçeğinden alınan puanlar Tablo 16'daki gibidir.

Tablo 16: Empatik Eğilim Ölçeği'nden Alınan Puanlar

EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ PUANLARI	
	Sıklık
45	2
47	1
51	1
56	2
57	1
58	10
59	2
60	3
61	2
62	5
63	1
66	2
69	2
70	2
71	2
73	13
74	1
80	8
83	10
84	5
85	5
TOPLAM	80

Coopersmith Özsaygı Ölçeğinden alınan puanlar Tablo 17'deki gibidir.

Tablo 17: Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden Alınan Puanlar

COOPERSMİTH ÖZSAYGI ÖLÇEĞİ PUANLARI	
	Sıklık
24	3
28	3
32	5
36	3
48	1
52	6
56	5
60	15
64	3
68	5
76	3
80	17
84	10
88	1
TOPLAM	80

Gözlerden Zihin Okuma Ölçeğinden alınan puanlar Tablo 18'deki gibidir.

Tablo 18: Gözlerden Zihin Okuma Ölçeği'nden Alınan Puanlar

GÖZLERDEN ZİHİN OKUMA ÖLÇEĞİ PUANLARI	
	Sıklık
12	3
15	3
16	2
17	2
19	2
20	17
21	10
22	11
23	5
24	15
25	6
26	1
27	2
28	1
TOPLAM	80

Karşılaştırma grubunda Empatik Eğilim Ölçeğinden alınan puanların ortalaması 73.85 iken bu ortalama suça sürüklenen çocuklarda 66.07'dir ve iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,01$) (Tablo 19).

Karşılaştırma grubunda Coopersmith Özsaygı Ölçeğinden alınan puanların ortalaması 70.1 iken bu ortalama suça sürüklenen çocuklarda 50.9'dur ve iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,001$) (Tablo 19) .

Karşılaştırma grubunda Gözlerden Zihin Okuma Ölçeğinden alınan puanların ortalaması 22.6 iken (28 üzerinden) bu ortalama suça sürüklenen çocuklarda 19,55'dir ve iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır ($p<0,001$) (Tablo 19) .

Tablo 19: Ölçek Puanlarının Gruplara Göre Ortalaması

ORTALAMALAR				
		E Toplam*	C Toplam**	G Toplam***
Karşılaştırma	N	40	40	40
	Ortalama	73,85	70,1	22,67
	Standart Sapma	9,61	16,2	2,49
	Medyan	73	80	23
Deney	N	40	40	40
	Ortalama	66,07	50,9	19,55
	Standart Sapma	11,42	16,72	3,67
	Medyan	61,5	56	20

E Toplam*: Empatik Eğilim Ölçeğinden alınan puanların toplamı

C Toplam**: Coopersmith Özsaygı Ölçeğinden alınan puanların toplamı

G Toplam***: Gözlerden Zihin Okuma Ölçeğinden alınan puanların toplamı

Korelasyonlar

A. Karşılaştırma Grubu:

E, C ve G toplamları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>0,05$)

B. Deney Grubu:

E toplam ile **C toplam** arasında doğru orantılı ve istatistiksel açıdan yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (Rs: 0,78; $p< 0.05$).

E toplam ile **G toplam** arasında doğru orantılı ve istatistiksel açıdan düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (Rs: 0,41; $p< 0.05$).

C toplam ile **G toplam** arasında doğru orantılı ve istatistiksel açıdan düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (Rs: 0,36; $p< 0.05$)

Toplam (iki grubun verilerinin bulunduğu) korelasyon:

E toplam ile **C toplam** arasında doğru orantılı ve istatistiksel açıdan orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (Rs: 0,55; $p < 0.05$).

E toplam ile **G toplam** arasında doğru orantılı ve istatistiksel açıdan düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (Rs: 0,30; $p < 0.05$).

C toplam ile **G toplam** arasında doğru orantılı ve istatistiksel açıdan düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (Rs: 0,35; $p < 0.05$).

Sonuç olarak deney ve karşılaştırma gruplarının test puan toplamları arasında farklılık görülmektedir. Ayrıca, karşılaştırma ve deney gruplarının ayrılarak test edildiği ilk çalışmada deney grubunda görülen sonuçlar, iki grubun toplam korelasyon test sonuçlarıyla benzer çıkmıştır.

Resmin sayfadaki konumu iki aşamada incelenmiştir. Resmin Sayfadaki Yeri (1)'de resmin üstte, altta ya da ortada oluşuna bakılmış, Resmin Sayfadaki Yeri (2)'de ise resmin sağda, solda ya da ortada oluşuna bakılmıştır.

Resmin sayfadaki yeri, gruplar arasında istatistiksel olarak farklılık yaratmıştır. Karşılaştırma grubunun % 60'ı (24 kişi) “üstü” ve % 30'u (12 kişi) “ortayı” kullanırken, deney grubunun % 90'ı (36 kişi) “üstü” kullanmıştır (Tablo 20).

Tablo 20: Gruplara Göre Resmin Sayfadaki Yeri (1)

RESMİN SAYFADAKİ YERİ (1)				
Grubu	Üst	Alt	Orta	TOPLAM
Karşılaştırma	24	4	12	40
Deney	36	2	2	40
TOPLAM	60	6	14	80

$$\chi^2 = 10,210; p < 0.01$$

Gruplar resmin sayfadaki yerine göre istatistiksel olarak farklılık göstermemektedir (Tablo 21).

Tablo 21: Resmin Sayfadaki Yeri (2)

RESMİN SAYFADAKİ YERİ (2)				
Grubu	Sol	Sağ	Orta	TOPLAM
Karşılaştırma	14	2	24	40
Deney	20	0	20	40
TOPLAM	34	2	44	80

$$\chi^2 = 3,422; p > 0.05$$

Ağaç gövdesi çizimleri değişkenine göre suça sürüklenen ve karşılaştırma grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Karşılaştırma grubunun %52.5'i (21 kişi) ağaçları “paralel olmayan” çizgilerle çizerken, deney grubunun % 70'i (28 kişi) “paralel” çizmiştir (Tablo 22).

Tablo 22: Gruplara Göre Ağaç Gövde Çizimi

AĞAÇ GÖVDESİ				
Grubu	Gövde Yok	Paralel	Paralel Değil	TOPLAM
Karşılaştırma	3	16	21	40
Deney	2	28	10	40
TOPLAM	5	44	34	80

$$\chi^2 = 7,376; p < 0.05$$

Rotasyon durumları gruplara göre değişiklik göstermemektedir (Tablo 23).

Tablo 23: Gruplara Göre Rotasyon

ROTASYON			
Grubu	Yok	Var	Toplam
Karşılaştırma	36	4	40
Deney	36	4	40
TOPLAM	72	8	80

Vücut çizimi değişkenine göre suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Karşılaştırma grubunun % 72,5'i (29 kişi) "oval" çizerken, deney grubunun % 40'ı (16 kişi) "oval" ve % 30'u (12 kişi) "köşeli" çizmiştir (Tablo 24).

Tablo 24: Gruplara Göre Vücut Çizimi

VÜCUT ÇİZİMİ					
Grubu	Çöp	Oval	Köşeli	Vücut Yok	TOPLAM
Karşılaştırma	4	29	4	3	40
Deney	9	16	12	3	40
TOPLAM	13	45	16	6	80

$$\chi^2 = 9,679; p < 0.05$$

El çizimi değişkenine göre suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Karşılaştırma grubunun % 55'inde (22 kişi) el çizimi varken, deney grubunun % 90'ında (36 kişi) el çizimi bulunmamaktadır (Tablo 25).

Tablo 25: Gruplara Göre El Çizimi

EL ÇİZİMİ			
Grubu	El Çizimi Yok	El Çizimi Var	TOPLAM
Karşılaştırma	18	22	40
Deney	36	4	40
TOPLAM	54	26	80

$$\chi^2 = 18,462; p < 0.001$$

Ayak çizme değişkenine göre suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Karşılaştırma grubunun % 65'i (26 kişi) ayak çizerken, deney grubunun % 80'i (32 kişi) ayak çizmemiştir (Tablo 26).

Tablo 26: Gruplara Göre Ayak Çizimi

AYAK ÇİZİMİ			
Grubu	Ayak Çizimi Yok	Ayak Çizimi Var	TOPLAM
Karşılaştırma	14	26	40
Deney	32	8	40
TOPLAM	46	34	80

$$\chi^2 = 16,573; p < 0.001$$

Boyun çizim değişkenine göre suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Karşılaştırma grubunun % 47,5'i (19 kişi) "ince-uzun" boyun çizerken % 35'i (14 kişi) "kalın-kısa" boyun çizmiştir. Deney grubunun % 52'si (21 kişi) hiç boyun çizmezken % 27,5'i (11 kişi) "ince-uzun" boyun çizmiştir (Tablo 27).

Tablo 27: Gruplara Göre Boyun Çizimi

BOYUN ÇİZİMİ				
Grubu	Boyun Çizimi Yok	İnce-Uzun	Kalın-Kısa	TOPLAM
Karşılaştırma	7	14	19	40
Deney	21	8	11	40
TOPLAM	28	22	30	80

$$x^2 = 10,770; p < 0.01$$

Gruplar resmin kapladığı alan değişkenine göre istatistiksel olarak farklılık göstermemektedir (Tablo 28).

Tablo 28: Gruplara Göre Resmin Kapladığı Alan

RESMİN KAPLADIĞI ALAN			
Grubu	Küçük	Büyük	TOPLAM
Karşılaştırma	23	17	40
Deney	31	9	40
TOPLAM	54	26	80

$$x^2 = 3,647; p > 0.05$$

Gruplar arasında nesil farkını tanıma değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur (Tablo 29).

Tablo 29: Gruplara Göre Nesil Farkı

NESİL FARKI			
Grubu	Nesil Farkı Yok	Nesil Farkı Var	TOPLAM
Karşılaştırma	8	32	40
Deney	6	34	40
TOPLAM	14	66	80

$$x^2 = 0,346; p > 0,05$$

Ağaçtaki ürün değişkeni gruplar arasında istatistiksel olarak fark yaratmamaktadır (Tablo 30).

Tablo 30: Gruplara Göre Ağaçtaki Ürün Durumu

ÜRÜN			
Grubu	Ürün Yok	Ürün Var	TOPLAM
Karşılaştırma	22	16	40
Deney	24	18	40
TOPLAM	46	34	80

$$x^2 = 0,205; p > 0,05$$

5.TARTIŞMA

5.1. SOSYODEMOGRAFİK BULGULARIN YORUMLANMASI VE TARTIŞILMASI

Bu araştırmanın temel amacı, suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen 12-18 yaş arasındaki çocukların tespit edilen değişkenler açısından karşılaştırılmasıdır. Bu değişkenler; özsaygı, empati, depresyon, sosyal uyum ve nesil farkını kavrama'dır. Grupların sosyo-demografik özellikleri de karşılaştırma konusudur. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın temel amacına ulaşmak üzere yanıtı aranan araştırma sorularına uygun olarak yapılan analizlerden elde edilen bulgular, ilgili literatür çerçevesinde tartışılacaktır.

Örnekleme deney ve karşılaştırma **gruplarındaki toplam denek sayısının ve kız erkek dağılımının** eşit tutulması amaçlanmıştır. Fakat, genel olarak, suça sürüklenen gruptaki erkek çocukların sayıca kız çocuklarından daha fazla olduğu bilinmektedir. 2001-2010 yılları arasında ceza mahkemelerine açılan davalardaki çocuk sanıkların mahkeme türüne, yaş gruplarına ve yıllara göre dağılımı incelendiğinde, 2001-2010 yılları arasında 12-18 yaş arasında suça sürüklenen erkek sayısı toplam 1 106 203 iken, aynı yıllar arasında 12-18 yaş kız çocuklarının toplam sayısı 116 761'dir (http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/ist_arsiv.html).

Toplumlarda kadınların erkeklere göre daha az oranda suça karıştığı bilinmektedir.

Cinsiyetlere göre bakıldığında, kadınların; daha güçlü aile ilişkilerine sahip olduğu, toplumların onaylanmayan davranışlara karşı toleransının kadınlarda daha az olduğu, yine toplumda saldırgan davranış ve öfkenin erkeğe uygun davranışlar olarak düşünüldüğü, erkeklerin şiddet ile iletişim kurmasının toplumca daha kolay göz ardı edilip küçümsendiği bilinmektedir (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Bu nedenle, erkeklerin suç işleme eğilimleri kızlardan daha fazla olabilir.

Kızların erkeklere göre daha az oranda suça karışmasında sosyolojik nedenlerin etkili olduğu görülmektedir.

Grupların yaş dağılımına bakacak olursak 15-18 yaş grubunun toplam katılanların %60'ını oluşturduğunu görmekteyiz. Her ne kadar yaş grupları sayı olarak eşitlenmeye çalışılsa da mevcut durumda 12-15 yaş grubunun tutukluluk sürecinin 15-18 yaş grubundan daha nadir olması nedeniyle bu eşitlik sağlanamamıştır. Bu eşitsizlik yine 2001-2010 yılları arasında

yaşlara dağılım incelendiğinde görülebilir. Bu yıllar arasında 12-15 arasındaki sanık çocuk sayısı 323 134 iken 16-18 yaş arası sanık çocuk sayısı 899 830'dur (http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/ist_arsiv.html).

Çalışmamızda katılımcı sayısının yaşla beraber arttığını görmekteyiz. Akduman ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmada suça sürüklenen ergenlerin yaşları ile beraber sayılarında da artış olduğu dikkat çekmektedir.

Araştırmacılar bu durumu; ebeveyn denetiminin giderek azalması, ergenlerin arkadaşları ile daha yakın bir ilişki içine girmesi, arkadaş çevresinin daha fazla önem kazanması, çevreye kendini kabul ettirme gereksinimi, çevrenin daha küçük yaş grubuna gösterdiği hoşgörüyü bu gruba göstermemesi gibi faktörlere bağlamışlardır (Akduman ve ark., 2007).

Tüm bu görüşlere ek olarak, var olan yasanın 12-15 yaş grubuna tedbir seçeneklerini sunmasının da etkili olduğunu düşünmekteyiz.

15-18 yaş grubundaki çocukların eğitim yerine çalışma hayatına geçmeleri ve onlardan maddi beklentilerin olması da bu durumda etkili olmaktadır.

Araştırmamızdaki suça sürüklenen ve sürüklenmeyen çocukların annelerinin eğitim durumu sonuçlarının, ilgili literatür sonuçları ile paralel oldukları görülmüştür.

Yavuz, suça sürüklenen çocuklarla yaptığı çalışmada, annelerinin eğitim durumuna bakmış, %23.9'unun okuryazar olmadığını, %14.1'inin ilkokulu terk ettiğini, %47.9'unun ilkokul mezunu olduğunu, %12.7'sinin ortaokul mezunu kalan kısmın da lise mezunu (%1.4) olduğunu öğrenmiştir (Yavuz, 2003).

Çalışmamızın sonuçları (Tablo 1) ve Yavuz'un sonuçları karşılaştırıldığında, anne eğitim düzeyinde kötüleşme olduğu görülmektedir. Bu karşılaştırmadan ortaya çıkan uyumsuzluk;

Kız çocuklarının eğitimine daha az önem verildiği, kanunlara rağmen okutulmadığı karşımıza çıkmaktadır.

Artan kardeş sayısı, ekonomik sıkıntılar, erken evlenme yaşı kız çocuklarının eğitim hakkını erkek kardeşlere devretmelerini gerektirmiş olabilir. Ortaya çıkan bu veriler ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılabilir.

Eğitimsizlik nedeniyle çocukları ile uygun iletişim kuramayan, onları uygun yönlendiremeyen annelerin çocuklarının istatistiksel olarak anlamlı şekilde suça sürüklendiğini söyleyebiliriz.

Aynı bulgu Tablo 3'te de karşımıza çıkmaktadır. Bu kez **baba eğitim durumları** incelenmiş ve suça sürüklenen çocukların babalarının istatistiksel olarak anlamlı derecede daha eğitimsiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Suçta sürüklenmiş çocuklarla yapılan çalışmalardan Yavuz'un çalışmasında babaların eğitim durumuna bakıldığında; %8.5'inin okuryazar olmadığı, %9.9'unun ilkokulu terk ettiği, %42.3'ünün ilkokul mezunu olduğu, %23.9'unun ortaokul, %12.7'sinin lise ve 2 çocuğunun babasının da üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocuklar için yapılmış iki araştırmanın verilerinin yeniden analizi isimli (Ögel, 2010) çalışmada, 2004 yılında Adalet Bakanlığı'nca İstanbul, Ankara, Elazığ ve İzmir' de bulunan tutukevi ve ıslahevinde kalan 18 yaş ve altı çocuklar ve İstanbul'da farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip 15 farklı semtte eğitimine devam eden 15-17 yaş suça sürüklenmemiş çocuğun verileri kullanılmış olup, bu çalışmada; suç işlemeyen çocukların %2.3'ünün, suça sürüklenen çocukların %20.8'inin babasının okuma yazma bilmediği belirtilmiştir.

Bizim çalışmamızda ise suça sürüklenen çocuk babalarında bu oran %10'dur. Bu oran 2003 tarihinde yapılan çalışma ile benzerlik göstermişken (%8.5), 2004 yılında yürütülmüş olan çalışmadaki okuma yazma bilmeyen baba oranlarından (%20.8) düşüktür.

Bunun sebebi, 2003 yılındaki çalışmanın İstanbul'da, diğer çalışmanın ise değişik illerde (İstanbul, Ankara, Elazığ ve İzmir) yürütülmesi olabilir. Aynı bulgu 1978 yılında Yavuzer'in 3 farklı şehirdeki ıslahevlerinde yaptığı çalışmada elde edilmiştir.

Türkeri de, suça sürüklenen çocukların suç işlemelerine ortam hazırlayan en önemli etmenlerden birinin aile bireylerinin eğitim ve kültür düzeylerinin yetersizliği olduğuna değinmiştir (Türkeri, 1995).

Ailenin eğitim durumu, çocuk suçluluğunu dolaylı olarak etkilemektedir. Ailenin olumlu özelliklere sahip olamaması çocuğun eğitiminde eksik, yanlış uygulamalara neden olmaktadır. Çocuğun davranışını, karakter yapısı ve yetiştiği aile içindeki yaşadığı deneyimler etkilemektedir. Çünkü çocuk, yapısı itibarıyla çevresindeki davranışlardan etkilenmekte olup bu davranışları taklit etmeye çalışmaktadır (Onur, 1980).

Akduman ve arkadaşlarının çalışmasında; hem anne, hem de baba eğitim düzeyi yükseldikçe, ergenlerin suça karışma oranlarının azaldığı dikkati çekmektedir (Akduman ve ark., 2007).

Yapılan çok sayıda çalışmada anne babanın eğitim durumu ile çocuklarının problem davranışları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Harachi ve ark., 2006; Hawkins ve ark., 1992; Nagin ve Tremblay, 2001).

Çalışmamızda suça sürüklenen çocukların anne baba eğitim düzeylerinin düşük olması, bu bilgileri doğrulamaktadır.

Ebeveyn eğitim düzeyinin yalnızca ergenin problem davranışları ile değil, arkadaş seçiminde de etkili olabildiği gösterilmiştir (Uludağlı, 2011).

Alexander, Entwisle ve Bedinger ebeveynin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuklarına dersleri ile ilgili bir şey öğretmeleri gerektiğinde konuyu bilmelerinin daha olası olduğunu ve böylelikle ödevlerine daha iyi yardım edebildiklerini belirtmişlerdir (Alexander ve ark., 1994).

Böylelikle, eğitimlerinde ebeveynlerinden yardım alabilen çocukların daha başarılı, buna bağlı olarak da okul hayatına devam etme potansiyellerinin daha yüksek olduğunu, suça sürüklenen çocuklarda ise bu sistemin tam tersi şekilde ilerleyerek okuldan soğumalarını, devamsızlıklarında artış olmasını ve belki de eğitim hayatından kopmalarını bekleyebiliriz.

Düşük ebeveyn eğitimi, ebeveynin çocuğunu akademik ortamda yeterince destekleyememesi, yetersiz mali kaynaklar ve olumsuz ebeveynlik uygulamaları ile ilişkili olduğu için ergenin problem davranışlara karışması ve antisosyal davranışlar gösteren akranlarla birlikte olması daha olası hale gelmektedir (Belsky, 1984; Jenkins, 1995; Patterson ve ark., 1989).

Eğitimsizlik, bilgisizliğin yanı sıra iş bulma imkânlarını, sosyalleşmeyi, sosyo-ekonomik durumu da kısıtlayan bir değişkendir.

Suça sürüklenen çocukların babalarının yaklaşık yarısının çalışmadığı (Tablo 4) görülmüştür.

Çalışmama durumu, babanın saldırgan tutumlarına, şiddet göstermesine, kötü alışkanlıklara sahip olmasına ya da çocuktan maddi beklentiler içinde olmasına neden olabilir. Tüm bu nedenler de çocukların aileden uzaklaşmasına yol açabilir.

Gelir ve eğitim bağımsız değişkenleri genellikle birbirine paralel bir görünüm sergilemektedir. Düşük gelirli ailelerde eğitimin de düşük olduğu gözlenmektedir (Bal, 2004).

Ekonomik güçlükler nedeniyle ailelerin çocuklarını okula göndermeleri ikinci planda kalabilmekte, ekonomik yönden aileye katkıda bulunma zorunluluğu onların öğrenim çağında para kazanma çabası içinde bulunmalarına sebep olabilmektedir (Güney, 2008).

Suçta sürüklenen çocukların yarısından fazlasının boşanmış aileden geldiği, karşılaştırma grubundaki ebeveynlerin evli olup beraber yaşadıkları gözlenmiştir (Tablo 5).

Boşanmanın yanı sıra boşanma öncesi süre gelen aile içi uygunsuz yaşantıların bu duruma neden olabileceği düşünülmektedir.

Ölüm ya da boşanma sebebiyle, parçalanmış aile deneyimi, çocukların toplumsallaşma sürecini kesintiye uğratar.

Bu da hatalı ve eksik sosyalleşmeye neden olabilir. Bu çocuklar çevrelerine uyum sağlamada ve insanlarla iletişim kurmakta zorluk yaşayabilir. Bu durum anne ya da baba yoksunu ergenlerde, birçok ruhsal bozukluğun ortaya çıkmasına neden olabilir (Akduman ve ark., 2007).

Aileleri ilgili olan çocukların suçta karışmalarının daha az olası olduğu araştırmalarca gösterilmiştir (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Ev içinde işlevsel bir babaya sahip olmayan ailelerdeki erkek çocuklarının suç çetelerinde eril rollere sahip kişileri örnek aldığı bilinmektedir (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>). Pek çok suçta sürüklenen çocuğun dahil oldukları çeteleri aile gibi kabul ettikleri çeşitli araştırmalarla gösterilmiştir (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Çalışmamızda suçta sürüklenen çocukların suçu tek başına mı ya da çete aracılığı ile mi işlediği incelenmemiştir.

Ebeveyn denetimi, ilgi ve sevgisinin eksikliği ya da yetersizliği, suçta sürüklenmenin belirleyicilerindendir (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Bugün gibi, tarihsel gelişime de bakıldığında pek çok düşünür aile etkileşiminin suç davranışını etkilediğini öngörmüştür. Platon çocuk yuvalarına "iyi vatandaş" yetiştirme ile ilgili reçeteler önermiş, Aristo erdemli olabilmenin yolunun çocuklukta atılan adımlardan ve aile iletişiminden geçtiğini ileri sürmüştür (Akt. McCord, 1991).

Tablo 6'da çocukların hayatlarından memnuniyetleri kendi ifadelerine göre yer almıştır. Beklenildiği üzere cezaevinde bulunan çocukların hayattan memnun olma yüzdesi evlerinde aile yanında kalan çocuklara göre çok daha düşüktür.

Nalbant'ın çalışmasında suça sürüklenmiş ergenlerin, özellikle gözetim altındaki ergenlerin *yaşam doyumunun* suça sürüklenmemiş ergenlere oranla daha düşük olduğu gözlenmiştir (Nalbant, 1993).

Hanede yaşayan sayısına göre gruplar farklılaşmazken (Tablo 7), kardeş sayısına göre gruplar anlamlı şekilde farklılaşmıştır (Tablo 8).

Bu sonuçlar beraber değerlendirildiğinde, kardeş sayısının artmasıyla anne babanın çocuklarına ayırdığı sürenin de doğal olarak azalmakta ve bu durum çocukları olumsuz yönde etkilemekte (Türkeri, 1995) olduğu ortaya çıkmaktadır.

Gruplara göre sahip olunan kardeş sayısı Türkeri (1995)'nin araştırması ile benzer özellikler göstermektedir. Türkeri'nin çalışmasında, suça sürüklenen çocukların büyük çoğunluğunun 3 ve daha fazla kardeşe sahip olduğu gözlenmiştir (%99.1). Bizim çalışmamızda suça sürüklenen çocukların sürüklenmeyenlere göre daha fazla sayıda kardeşe sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 8). Deney grubunda 4 ve daha fazla sayıda kardeşi olan çocuk sayısı karşılaştırma grubundakilerin yaklaşık 5 katıdır.

Alagöz'ün çalışmasının sonucunda, araştırmaya katılan suça sürüklenmiş çocuklardan %48.3'ünün iki kardeşe sahip olduğu, %37.2'sinin üç ve daha fazla kardeşe sahip olduğu, %11.2'sinin ise sekizden daha fazla kardeşe sahip olduğu anlaşılmıştır (Alagöz, 1998).

Çırak, yaptığı çalışmada suça sürüklenen çocukların %13'ünün 1-3 kardeşe, %22'sinin 4-5 kardeşe, %34'ünün 6-7 kardeşe ve %31'inin 8 ve daha fazla kardeşe sahip olduğunu tespit etmiş ve bu duruma "aile bireylerinin sayısı arttıkça aile bireylerine gösterilen ilgi ve önem azalmaktadır. Bu da somut olarak suça yönelik artışa sebep olabilir. Kalabalık ailelerde birey sayısının çok olması sonucu çocuğun ihmal edilmesi ve ihtiyaçlarının karşılanmaması çocuk için bir dezavantaj teşkil etmekte ve çocuğun suça yönelmesine neden olabilmektedir" şeklinde yorum getirmiştir (Çırak, 1996).

Gruplara göre **fiziksel şiddet** görme rakamlarına baktığımızda (Tablo 9) karşılaştırma grubunda fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen çocuğa rastlanmazken, deney grubunda 15 kişi ailesinden fiziksel şiddet gördüğünü söylemiştir.

Fiziksel şiddeti; ailedeki olumsuz etkileşim, disiplin anlayışı ve yöntemleri olarak düşündüğümüzde, bu durumun çocuğu zamanla aileden uzaklaştırabileceğini söyleyebiliriz. Bu uzaklaşma çocuğun kendisini dışarıda var etme, ortaya koyma çabasına girmesine neden olacağından çocuğun suça itilmesinde uygun ortamlar yaratacaktır (Gökpınar, 2007).

Döverecek cezalandırma çocukların büyük acılar çekmesine sebep olabilir. Dövme yalnızca bedensel acıya değil, aynı zamanda çocuğun daha fazla antisosyal, sinirli ve sıkıntılı olmasına ve başka bedensel tepkiler vermesine yol açabilir. Saldırganlık, otoriter tutum ve empati eksikliği, çocuğu suç işlemeye iten önemli nedenlerdendir (Güney, 2008).

Yavuzer'in araştırmasında da aile içi fiziksel şiddete değinilmiş, suça sürüklenen çocukların ailelerin %87'sinde başlıca cezalandırma yönteminin dayak olduğu belirtilmiştir (Akt. Aksoy ve Ögel, 2004).

Türkeri, suça sürüklenen çocuklarla yaptığı çalışmada, araştırmaya dahil olan çocuklardan %34'ünün ailesinde dövme olayı olduğunu belirtmiştir (Türkeri, 1995).

Akalın, suça sürüklenen çocuklarla yaptığı çalışmada, ailelerinde tartışma olan çocuklardan %53.3'ü tartışmanın şeklinin dayak ile olduğunu, %46.7'si ise sözel olarak tartışıldığını ifade ettiğini belirtmiştir (Akt. Aksoy ve Ögel, 2004).

Erdoğan, hükümlü çocuklarla yaptığı araştırmada aileleri ilgili sorunlarının ne olduğu sormuştur. Alınan yanıtlara göre %83'ü ailesinde tartışma olduğunu, %27'si küfür olduğunu, %47'si fiziksel şiddet olduğunu, %43'ü evden kaçtığını, %16'sı evden kovulduğunu, %21'i ise yaralama olaylarının olduğunu ifade etmiştir (Akt. Aksoy ve Ögel, 2004).

Yaptığımız çalışmada sadece fiziksel şiddet görüp görmedikleri sorulmuş ve suça sürüklenen çocukların %62.5'i fiziksel şiddete maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

Zaman içerisinde yapılan çalışmalarda fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen çocukların artış gösterdiği, ancak, rakamların seçilen örneklem bölgesine göre değişiklik gösterdiği düşünülmektedir.

Suçta sürüklenmiş çocukların sürüklenmeyenlere göre **okul başarısı ve eğitim** durumları farklılık arz etmektedir (Tablo 11).

Okul ve suçluluk üzerine odaklanan araştırmalar, akademik başarı ve okula yönelik olumlu tutumun, suçluluğu azaltıcı bir etkide bulunduğunu göstermektedir (Kızmaz, 2006).

Eğitimin suç üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların geneli bireylerin eğitim seviyelerindeki yükselmenin, bireylerin yetenek ve becerilerini arttırdığını, böylece yasal işlerden kazançlarının arttığını ve yasadışı faaliyetlerin fırsat maliyetinin yükseldiğini vurgulamaktadır. Birçok çalışma, suçsuzlara göre suçluların daha az eğitilmiş bir geçmişe sahip olduğunu gösterir. Bu çalışma sonuçlarına göre; suçluların eğitim durumları iyi değildir ve erken yaşlarda okullarını terk etmeye meyillidirler (Aytaç ve ark., 2007).

Suç ve öğrenim ilişkisi ile ilgili diğer bir konu da, öğrenim düzeyinin artması ile bağlantılı olarak iş bulabilme imkânının ortaya çıkma olasılığıdır. Bu da dolaylı olarak, özellikle, mala yönelik suçların işlenme ihtimalini azaltmada etkili olabilmektedir. Çünkü öğrenim düzeyinin artışı ile birlikte iş bulabilme ihtimali, öğrenim düzeyi düşük olanlara göre daha yüksektir (Kızmaz, 2004).

Eğitim, iş, gelir, sağlık yardımı, uygun ev şartlarına sahip olmayan çocuklar, hedeflerine yasal yollar ile ulaşamamaktadırlar (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Ceyhan, tutuklu çocuklarla yaptığı çalışmada, araştırmaya katılan çocuklardan %4'ünün okuryazar olmadığını, %1'inin okuryazar, %62'sinin ilköğretim mezunu, %13'ünün ortaokul, %2'sinin lise mezunu, %18'inin ise lise öğrencisi olduğunu belirtmiştir (Ceyhan, 1995).

Tirali, tutuklu çocuklarla yaptığı çalışmada, çocukların %13.3'ünün ilköğretimden terk, %53.5'inin ilköğretim mezunu, %13.3'ünün orta okuldan terk, %13.3'ünün orta okul mezunu, %6.6'sının lise mezunu olduğunu belirterek bu sonuçların eğitim ve suç ilişkisini ortaya koyduğunu öne sürmüştür (Akt. Aksoy ve Ögel, 2004).

Suçta sürüklenen çocuklarda çalışan çocuk sayısının karşılaştırma grubundaki çocuklara göre istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek olduğu gözlenmiştir (Tablo 12).

Çocukların çalışma hayatı onları okul hayatından alıkoymaktadır. Uygun olmayan işlerde çalışmak ise olumsuz davranışların gelişmesine ve pekişmesine yol açmaktadır.

Suçta sürüklenen çocukların %75'inde **madde kullanımı** görülmüş, karşılaştırma grubundaki çocuklarda madde kullanımı görülmemiştir. Madde kullanımı konusunda sigara, alkol, tüm uyuşturucu ve uyarıcı maddeler bu kategoride değerlendirilmiştir. Madde kullanımı ve suç ilişkisi birbirini doğuran nedenler olarak literatüre uygun şekilde araştırmamızda da yüksek çıkmıştır.

Suçta karışma ile aşırı alkol kullanımı ve madde kötüye kullanımı arasında ilişki olduğu önceki çalışmalarda da belirtilmiştir (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Pek çok çocuk ve genç duygusal ya da psikolojik kaçış için madde kullanmakta, bu durum da, onları bu maddeleri alabilecekleri parayı bulmaya zorlamaktadır (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Tartar, ele aldığı 102 suçta sürüklenen çocuk içerisinde tiner, bali, esrar, hap vb. maddeleri kullanan bireylerin %29.4 oranında olduklarını belirtmiştir (Tartar, 1993).

Kabasakal, suçta sürüklenen çocuklardan %39.64'ünün madde kullanma alışkanlığı olduğunu belirtmiştir (Akt. Aksoy ve Ögel, 2004).

Arslan ve arkadaşları suçta sürüklenen ergenlerin %82.4'ünün bağımlık yapan maddeleri kullanmakta olduğunu belirtmiştir (Akt. Aksoy ve Ögel, 2004).

Çalışmalar arasında görülen farklılıkların "madde kullanımı" olarak "sigara"nın ele alınıp alınmamasına bağlı olduğunu, bizim yaptığımız çalışmada suçta sürüklenen çocuklarda "sigara" kullanımının da "madde kullanımı" olarak ele alındığını belirtmekte fayda görmekteyiz. Tartar'ın çalışmasında madde suçta sürüklenen çocuklar içinde madde kullanma oranı %29.4 oranında bulunmuş, bu çalışmada sigara madde kullanımı olarak ele alınmamıştır. Arslan ve arkadaşlarının çalışmasında ise oran %82.4'tür, çalışmacılar bağımlılık yapan tüm maddeleri madde kullanımı olarak nitelemiştir.

Suçta sürüklenen çocuklarda **suç tipleri** ve sıklıklarına baktığımızda (Tablo 15), En yoğun suçun hırsızlık olduğunu görmekteyiz.

Ülkemizde mala karşı işlenen suçların temelinde yoksulluk ve buna bağlı olan fizyolojik ihtiyaçlar önemli rol oynar. Çocukların en çok işlediği suçların kapkaç, hırsızlık ve gasp olduğu görülmektedir. Genellikle çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmaması neticesinde yarı açlık durumunun özellikle mala yönelik suçlara zemin hazırladığı görülmektedir. (www.iem.gov.tr)

Buna ek olarak; hırsızlık yapan bir çocuk, yiyecek ya da para çalarken, yalnızca fizyolojik ihtiyaçlarını gidermek üzere çalmamakta, sevgi ve sevecenlik eksikliğini gidermek için bu yola başvurmaktadır.

Çeşitli çalışmalarda dikkat çekilen bir nokta; mala yönelik suçlarda özellikle de hırsızlıkta yüksek tekrar oranları belirlenmesi; mala karşı suç işleyenlerde pişmanlık duygusundan yoksunluk, aldırmaçlık ve antisosyal davranışlar görülmesi, buna karşın kişiye yönelik veya cinsel suç işleyenlerde daha çok suçluluk duygusuna rastlanmasıdır (Hancı, 1993).

Suçta sürüklenen çocuklarda **göç olgusuna** istatistiksel olarak anlamlı derecede fazla rastlanmıştır.

Kent ve suç kavramlarının ilişkisi oldukça eskiye dayanır. Kalabalık ve heterojen nüfus yapısı, farklı kimliklerin varlığı, toplumsal denetimin zayıflığı, ekonomik ve mali kaynakların zenginliği kentleri suç işlemek için ideal alanlar haline getirmektedir (Karasu, 2008).

Göç edenlerin kentleşmesi yani kente entegrasyonu (bütünleşmesi) için çok uzun zaman gerekmektedir. Bunun yerine sadece gelenlerin intibakı söz konusu olmaktadır. Entegrasyon topluluktaki yapı taşlarının bir bütün olacak şekilde birbirini tamamlama durumudur. Kente intibak ise göç edenlerin kentle bütünleşmeleri değil, kentle sürekli ilişki kuracak kadar uzlaşma içinde olmalarıdır.

Sahte kentleşmenin getirdiği yetersiz imkânlar ve anomi (düzensizlik, karmaşa) suç işlemede etken olabilmektedir.

Kırsal alandan kente gelenler eski davranış ve alışkanlıklarını, örf ve adetlerini de getirmektedirler. Göç edenlerin bazıları kentle bütünleşirken bazıları kentte ayrı gruplar meydana getirmişlerdir. Gelenek ve göreneklerin uymayışı nedeniyle kent değerlerini yadığayan ve zaman zaman kentle çatışan kendine has bir gecekondu kültür çevresi oluşturmuştur.

Kentleşmenin yarattığı kültür değişimi suçluluk yönünde şu şekilde etken olmaktadır:

Kentleşme kırdan göç eden insanların ferdileşmesi, egoistleşmesi sonucunu doğurur,

- Kentleşme sosyal kontrol mekanizmasını yok eder,
- Toplumlarda kentleşme, yeni menfaat gruplarının, yeni sınıfsal yapının doğasına yol açar,
- Kentte yerleşik kültür ortamıyla, kente göç edenlerin beraberlerinde getirdikleri kültür arasında çatışma çıkabilir (Düzgün, 2007).

Durkheim, anomi kuramını açıklarken, kente yeni gelenlerin hangi kurallara uymaları gerektiği konusunda bocaladığını, bu bocalamanın bireyi anomiye, başka bir deyişle, kuralsızlığa ittiğini söyler (Karasu, 2008).

Elibol (1998) suça sürüklenen çocukların %86'sının, Küçüker ise (2001) hükümlü çocukların %34,9'unun İstanbul'a göç ettiklerini saptamıştır. Bizim çalışmamızın sonuçları ise her iki çalışmanın sonuçlarının ortalamasına yakın şekildedir.

5.2.PROJEKTİF ÇİZİM TESTLERİ BULGULARININ YORUMLANMASI VE TARTIŞILMASI

Çizim testleri ile ilgili bulguları tartışmadan önce çalışmaya katılan gruptaki tüm bireylerin 12-18 yaş grubunda olduklarını ve bu yaş döneminin ruhsal süreçte ergenlik dönemine denk düştüğünü hatırlamalıyız. Bu dönem, yoğun bir kayıp ve dolayısıyla depresif bir dönem olma özelliğini taşımaktadır (Gül ve Güneş, 2009; Eskin ve ark., 2008).

Çizim testlerindeki bulguları ve istatistiksel bilgileri yorumlarken katılımcıların suça sürüklenmiş olup olmadıklarının yanı sıra içinde buldukları ergenlik döneminin etkilerini de çizimlerinde görmemiz öngörmüş olduğumuz bir durumdur.

Örneğin hem deney hem karşılaştırma grubundaki katılımcıların hemen hepsinin, çizimleri çok çabuk ve özensiz şekilde bitirdikleri, uygulamanın neden olduğu ruhsal deneyim ile fazla yakınlaşmak istemedikleri, her çizimlerinin sonunda kağıttan geri çekilerek çizimle içine girdikleri geçiş alanından uzaklaşmaya çalıştıklarını gözlemlemiş bulunuyoruz.

Çocukların çizimleri onların psiko-motor gelişimi, hayal güçleri, hafıza ve algılama kapasiteleriyle yakından ilişkili olduğunu da unutmamalıyız (Toomela, 2002).

Tablo 20 ve Tablo 21'de, suça sürüklenen ve sürüklenmeyen çocukların resmi sayfanın hangi bölümüne çizdikleri ile ilgili değişkende, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğunu görmekteyiz. Tablo 20'de resmin alt, üst ya da ortada oluşu, Tablo 21'de ise resmin sol, sağ ya da ortada oluşu incelenmiştir.

Karşılaştırma grubunda da deney grubunda da resmi üst kısma çizenlerin çoğunlukta olduğunu görmekteyiz, bu durum katılımcıların gerçeği değerlendirme yetisinin düşük olduğunu göstermektedir (Saydam, 2004).

Gerçeği değerlendirme yetisi ve sosyal iletişimde anlam çıkarmakta zorlanma ergenlik döneminin sahip olduğu özelliklerdir. Suça sürüklenen grupta gerçeği değerlendirme yetisinin suça sürüklenmeyen gruba göre daha düşük olduğu, bu nedenle de bu çocukların doğru ve yanlış, suç olan ile olmayanı ayırt etmede sorun yaşadığını düşünebiliriz. Ceza ehliyetinin olup olmadığının bir ölçütü olan ‘‘yaptığı eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını değerlendirebilme’’nin, yani soyut düşünebilmenin, bu çocuklar için henüz geçerli olmadığını söyleyebiliriz.

Karşılaştırma grubunda 24, deney grubunda ise 36 kişi resmi sayfanın üst kısmına çizmiştir. Karşılaştırma grubunda 12 kişi resmi ortaya yerleştirmiştir. Bunu, sosyal uyum arayışı şeklinde yorumlamaktayız. Resmi ortada çizen suça sürüklenmiş çocuk sayısı ise 2’dir.

Suçta sürüklenmiş çocukların resmi ortaya çizme oranlarının oldukça düşük olduğu, bu çocukların sosyal uyum arayışında başarısız olduğunu, bunun da yaşadıkları sosyal çevre ile ilişkili olduğunu söyleyebiliriz.

Gruplar, resmin sağda, solda ya da ortada olmasına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Resmin solda olması, bağımlı bir kişiliği, geçmişe bağımlılığı sembolize eder. Karşılaştırma grubunda 14, deney grubunda 20 kişi resmi solda konumlandırmıştır. İlerlemeyi sembolize eden resmi sağda çizmeyi gerçekleştiren 2 çocuk vardır, bu iki çocuk da karşılaştırma grubundadır. Karşılaştırma grubunda 24, deney grubunda 20 çocuk resmi ortaya çizmişlerdir. Bu, çocukların güncelle, şu anda ve şimdi olanla uğraştıklarını göstermektedir (Tablo 24), (Saydam, 2004).

Resmin sayfada konumlandırılışında, olgu ya da karşılaştırma grubunda olmaktan çok ergenlik dönemi özelliklerinin baskın çıktığını söyleyebiliriz.

Tablo 22’de Ağaç Çiz Testi’nde çocukların ağaç gövdesini nasıl çizdikleri ele alınmış, ağaç gövdesinin bitiminin paralel devam etmesi ya da genişlemesine göre iki grup arasında anlamlı fark bulunmuştur. Deney grubunda 28 kişi ağaç gövdesini paralel sonlandırmış, kendilerini zihinsel olarak yaşatlarından daha iyi durumda görmüşlerdir. Bunun 3 nedeni olabilir:

1. Deney grubundaki suça sürüklenen çocukların gerçeklik algısının düşük olması.
2. Suça sürüklenen çocukların ebeveynlerinin çocuklarından beklentilerinin suça sürüklenmeyenlerin ebeveynlerinden düşük olması (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

3. Zihinsel yeterliliğin suça sürüklenen grupta akademik başarıdan ziyade hayatta kalma becerileriyle ölçülmesi (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Gruplarda rotasyona baktığımızda (Tablo 23), her iki grupta da verilen kağıdı en az 90 derece çevirerek rotasyon yapan, otorite ile ilgili problemlerinin olduğunu ifade eden, pasif direniş gösteren 4'er kişi bulunmaktadır. Otorite ile ilgili yaşanan problemlerin ergenlik döneminden kaynaklandığını düşünmekteyiz (Machover, 1949). Ergenlik kurallara, otoriteye baş kaldırılan, bireyin var olma sancılarını yaşadığı bir dönemdir. Bunu suça çevirecek olan ise ergenlere verilen tepkilerdir (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Her iki grupta otorite ile sorun yaşayan çocuk sayısı aynı iken neden bir grup suça sürüklenmiş çocuktur? Bunun cevabı yaşanan sosyal çevrede örnek alınan otorite ile baş etme mekanizmaları olabilir. Suça sürüklenmiş çocuk otorite ile sorununu eyleme dökerek ifade ederken, suça sürüklenmeyen gruptaki çocukların başka baş etme mekanizmalarını öğrenip kullanmaları daha olasıdır.

Ağaç Çiz Testi'nde umudu sembolize eden, çocuğun kendinden beklentilerini ifade eden, ağaca ürün çizme değişkeni açısından gruplar farklı bulunmamıştır. Karşılaştırma grubunda 22, deney grubunda 24 çocuk ağaca herhangi bir ürün çizmemiştir (Tablo 30).

Ergenlik sürecinde oluşacak kimlik, çocukluk dönemi kimliğinden farklı olarak cinsel nitelik taşıyan bir kimliktir. Bu aynı zamanda hem büyümek hem kadın / erkek olmak demektir (Kayaalp, 2008).

Ve kaçınılmaz olarak bu dönemin ana kayıplarından biri çocukluğun yitimidir.

Çocuklukla kıyaslandığında bu dönemde ergenin baş etmek zorunda kaldığı biyopsikososyal değişimler artmaktadır (Eskin, 2000).

Bu değişim ile baş etme mekanizmalarının paralel gitmemesi umutsuzluk ve depresyona yol açabilmektedir.

Vücut çizimi değişkenine göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark mevcuttur (Tablo 24). Her iki grupta da üçer çocuk ergenliğin verdiği cinsel dürtüleri bastırma amaçlı olarak vücut çizmemiş, deney grubunda 9, karşılaştırma grubunda 4 kişi ise çizdikleri kişileri

cinsiyetsizleştirmek için çöp adam çizmişlerdir. Çöp adam çizimi ödipal dönem ve ergenlik dönemlerinde oldukça sık rastlanılan resimlerdir (Akkapulu, 2010).

Vücut çizimlerinde grupları farklılaştıran çizimler oval ve köşeli çizimler olmuştur. Fiziksel şiddet mağduriyeti ve çözüm için fiziksel şiddete başvuruyu simgeleyen köşeli çizimler, deney grubundaki 12 çocuk tarafından yapılmış olup, karşılaştırma grubunda köşeli vücut yapan çocuk sayısı dördür.

Çizimler değerlendirilirken ellerin cepte, arkada olması durumu “el çizimi yok” şeklinde kodlanmıştır. Deney grubunda sadece dört kişi elleri çizmiş (Tablo 25), bu değişken için de gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark oluşmuştur. Kurama döndüğümüzde; işlevsel olarak düşünüldüğünde, eller ilk olarak ego gelişimine ve toplumsal uyuma işaret eden psikolojik anlamlar ile değerlendirilir. Ellerimizle beslenir, giyinir, yeteneklerimizi sergiler, bedenimizi keşfeder ve etrafımızdaki insanlarla temas ederiz. Sevmek ve okşamak ellerimizle olur; yaralamak, öldürmek, bozmak ve uyum sağlamak da. Kollar ve ellerin bütün bu kapsamlı göstergelerini dikkate aldığımızda, birçok kişinin, çizimlerde, kol ve ellerin projeksiyonu konusunda zorluktan bahsetmesi şaşırtıcı değildir. Çizimi en sık eksik bırakılan kısım ellerdir. Ayaklar ise çok az fark ile ikinci sıradadır. Eller çizilirse, genelde belirsiz olacak biçimde solgun bırakılır ya da karartılırlar (toplumsal temasta ve üretkenlikte güvensizlik ya da her ikisi birden). Agresif dürtülere ve mastürbasyonla ilintili "kabahatleri" işaret eden doğrultuda oldukça güçlü bir gölgelendirme uygulanabilir. Kaçamak bir tavır sergileyecek biçimde arkada temsil edilebilirler. Eller ceplerde olabilir ki bu tarz bir çizim şekli genelde kaçamak tavırlarının bir ifadesi olarak kabahatli ya da psikopatik genç yetişkinlerin çizimlerinde görülür (Machover, 1949).

Gruplar arasındaki el çizimlerindeki bu farklılık, suça sürüklenen gruptaki çocukların ego gelişimlerinin yetersiz olması sebebi ile hayata müdahale etme becerilerinde eksiklik yaşadıklarını göstermektedir.

Ayak çizimi değişkenine göre de gruplar arası anlamlı farklılık göze çarpmaktadır (Tablo 26). Deney grubunda 32 kişi ayak çizmemiştir. Ayak çiziminin olmaması kişinin kendi ayakları üzerinde duramadığını, hayatını devam için yeterli hissetmediği ve dayanak ihtiyacında olduğunu gösterir (Machover, 1949).

Bu çocukların ebeveyn imgelerini ve çocukluklarını kaybetmemek için dayanak ihtiyacında ve bağımlı olduğu düşünülür. Sanki çocukluklarını kaybetmemek için, ona sıkı sıkıya bağlanmışlardır.

Boyun çizimi açısından da gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır (Tablo 27).

Karşılaştırma grubunda 7 kişi, deney grubunda ise 21 kişi boyun çizmemiştir. Boyun çizmemek dürtü kontrolü için yoğun çaba harcadığını, temel savunma mekanizması olan bastırmanın yeterli olmadığını ve bastırılanın geri döndüğünü gösterir (Koppitz, 1968)

İnce uzun boyun çizimi yine dürtü kontrolünde sorun yaşandığını fakat bastırmanın daha başarılı olduğunu gösterir. Karşılaştırma grubunda 14, deney grubunda ise 8 kişi boynu ince uzun çizmiştir. Ergenlik döneminde yoğun olan agresyon ve cinsel dürtü denetimi sorunu boynun kısa ve kalın çizimi ile karakterizedir ve karşılaştırma grubunda 19, deney grubunda 11 kişi boynu kısa kalın çizmiştir.

Boyun çiziminden her iki grubun da ergenlik dönemi nedeniyle dürtüsel zorluklar yaşadığı, karşılaştırma grubunun bu dürtülerle baş etmede bastırmayı daha başarılı kullandığı, deney grubundakilerin ise bastırmayı oldukça başarısız yaparak bastırılanın geri dönmesiyle karşılaştıkları görülmüştür.

Belki de suça sürüklenen çocuklar kontrol edemedikleri ve bastıramadıkları dürtülerini eyleme dökerek suça karışmış olmaktadırlar.

Gruplar resmin kapladığı alana göre farklılık göstermemektedir. Resmin küçük çizilmesi depresyonla ilişkilendirilir, her iki grupta da resmi küçük çizenler büyük çizenlerden sayıca fazladır (Tablo 28). Bu bulgu bize depresyonun ergenlik döneminin çok baskın bir özelliği olduğunu göstermektedir. Çocuklar suça sürüklensin ya da sürüklenmesin, ergenlik dönemindeki kayıp yaşantıları nedeniyle depresif durumdadırlar.

Nesil farkının her iki grupta da edinilmiş olduğu, bu değişken açısından da anlamlı fark olmadığı, çocukların ödipal dönemde gelişmesi beklenen (Akkapulu, 2010) süperegolarının geliştiği gözlenmiştir (Tablo 29).

Bu sonuç bize suça sürüklenen ve sürüklenmeyen çocuklarda süperegoların gelişip nesil farkının yerleştiğini gösterir. Daha önceki sonuçlarla karşılaştığımızda (vücut çizimleri, el ve ayak çizimleri), suça sürüklenen çocukların ego fonksiyonlarında zayıflık olduğu ortaya çıkmaktadır (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/501/5983.pdf>).

Tüm bulgular ışığında suça sürüklenen gruptaki çocukların genel olarak ilerlemekte, kendi ayakları üzerinde durmakta, yaşama müdahale etmekte başarısız hissettikleri ve onlarla ilgili çalışmalarda bu hususlar üzerinde durulması gerektiği sonucuna varmış bulunmaktayız.

5.3.ÖZSAYGI, GÖZLERDEN ZİHİN OKUMA ÖLÇEĞİ VE EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ SONUÇLARININ TARTIŞILMASI

Coopersmith Özsaygı Ölçeği'nden alınabilecek en yüksek puan 100'dür. Bu ölçekte karşılaştırma grubunun ortalama puanı 70.1 iken bu sayı deney grubunda 50.9'dur. Karşılaştırma grubundaki çocukların özsaygı puanlarının suça sürüklenen gruptan daha yüksek çıktığı görülmüştür.

Kolektif kültürlerde bireyin içerisinde bulunduğu sosyal çevre ve grup kendisi için önem taşımakta ve benliğini oluşturmada aktif rol oynamaktadır (Lim ve Chang, 2009).

Bu nedenle eğer ergen saldırganlığa ve suça önem atfeden bir grubun veya çevrenin içerisinde yaşıyorsa, kendisi de suça ve saldırganlığa önem vermeye başlayacaktır. Sonuç olarak gruba dahil olmak ve kabul görebilmek için suç işleme davranışı sergileyecek ve bu doğrultuda bireysel toplumların aksine özsaygı grup içinde kabul görme ile ilişkin artış gösterecektir (Brewer, 1991).

Suç işleme ile güç ve otorite kazandığını düşünen birey, suç işleyerek sosyal statüsünü ve dolayısı ile özsaygısını arttırdığını düşünebilir.

Yürütülen çalışmalarda, ergenin içinde bulunduğu akran ve sosyal çevresinden etkilenebileceği düşünülmekte ve özsaygısı düşük olan ergenin kabul görebilmek için de suç işleme davranışı sergileyebileceği varsayılmaktadır (Kızmaz, 2006).

Özellikle depresyon, intihar, ilaç bağımlılığı ve suç işleme gibi problem davranışlar özsaygının düşmesi ile gelişebilen sorunlardır. Aile yaşamının zor olması ve stresli olaylarla özsaygı daha da düşmekte ve çocuklar yukarıda bahsedilen bu problemleri daha da şiddetli yaşayabilmektedir (Santrock, 2002).

Yapılan araştırmalarda düşük gelirli ailelerden gelen çocukların dışlanmış hissettiği, özsaygılarını arttırmak için suçlu gruba üye oldukları gözlenmiştir (<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>).

Yaptığımız çalışmada, anne baba çalışma durumları incelendiğinde, suça sürüklenmiş çocukların bu değişken açısından karşılaştırma grubundaki çocuklara göre daha dezavantajlı olduğu görülmekte, her ne kadar çalışmamızda katılanların ekonomik seviyeleri ile ilgili doğrudan bir inceleme yapılmadıysa da, ebeveyn çalışma durumuna bakarak bu çocukların düşük gelirli ailelerden geldiği varsayabiliriz.

Rogers; benliği tanımlarken gerçek ve ideal benlikten söz etmiştir (Akt. Altunay ve Öz, 2006). Bu tanımı göz önünde tuttuğumuzda, kişinin içerisinde bulunduğu ortam ve idealize ettiği ortam arasında yaşanan farktan dolayı ortaya çıkan özsaygıdaki düşüşün bireyi suça yöneltebileceği düşünülmektedir (Altunay, Öz, 2006).

Çalışmamızdaki suça sürüklenen çocukların "hayatlarından memnun olma" dereceleri de düşük olduğundan, suça sürüklenen çocukların buldukları ortam ve idealize ettikleri ortam arasında fark olduğu söylenebilir.

Nalbant, 112 suça sürüklenmiş ergenle suça sürüklenmemiş 103 ergenin özsaygısını karşılaştırmıştır ve özsaygı ile suç işleme arasında negatif bir ilişki bulmuştur (Akt. Ünüvar, 2003). Literatürdeki çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar bizim verilerimizi destekler niteliktedir.

Gözlerden Zihin Okuma Ölçeği'nden alınabilecek en yüksek puan 28'dir. Gözlerden zihin okuma testinin, kabaca, "resimlerdeki kısmi yüz ifadelerinden (gözler ve kaşlar) o kişinin duygularını tahmin etme" yi değerlendirdiğini söyleyebiliriz. "Gözlerden zihin okuma testinin Türkçe güvenilirlik çalışması"nda testin, *zihin kuramı ve emosyon tanıma yetilerini değerlendirmede en sık kullanılan testlerden biri* olduğu ifade edilir. Karşılaştırma grubunun bu ölçekten aldığı ortalama puan 22.67 iken, bu sayı deney grubunda 19.55'tir. Gözlerden Zihin Okuma Testi'nde de gruplar arasında anlamlı fark çıkmış, karşılaştırma grubundaki çocukların gözlerden zihin okuma becerilerinin suça sürüklenen gruba kıyasla daha iyi olduğu belirlenmiştir. Gözlerden Zihin Okuma Testi ile ilgili tartışma, Empatik Eğilim Ölçeği'nin sonuçları ile birlikte yapılacaktır.

Empati Eğitim Ölçeği'nden alınabilecek en yüksek puan 100'dür. Karşılaştırma grubunun bu ölçekten aldığı ortalama puan 73.85'dir. Deney grubunun ortalaması ise 66.07'dir. İki grup, Empatik Eğilim Ölçeği puanları açısından istatistiksel olarak farklı bulunmuş, karşılaştırma grubunun empati puanlarının anlamlı olarak suça sürüklenen grubunkinden yüksek olduğu,

diğer bir deyişle karşılaştırma grubunun empati becerilerinin suça sürüklenen gruba kıyasla daha iyi olduğu belirlenmiştir.

Empati ile doğrudan saldırganlık arasında negatif bir ilişki olduğunu belirten çeşitli araştırmalar gibi, empatik eğilim düzeyi düşük olan çocukların daha saldırgan davranışlar sergilediğini belirten Rehber'in çalışması da araştırma bulgularını destekler niteliktedir (Akt. Derman, 2011).

Ellis, suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş 12-28 yaş arası bireylerle yaptığı araştırmada, diğerlerine karşı şiddet davranışı gösteren bireylerin suça yönelmemiş bireylere oranla daha düşük düzeyde empatiye sahip olduklarını ifade etmiştir (Ellis, 1982).

Çifçiabaşı, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin empati düzeylerini ıslahevinde kalmayan yaşlılarıyla karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Kontrol grubunda bulunan ergenlerin Empati Beceri Ölçeği A Formu'ndan aldıkları puanların, istatistiksel olarak yüksek bir anlamlılık göstererek, ıslahevinde kalmakta olan ergenlerin almış oldukları puanlardan yüksek olduğu görülmüştür (Çifçiabaşı, 1997).

Yılmaz'ın araştırmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir: 2007-2008 yıllarında Bursa 1. ve 2. Çocuk Mahkemesinde ve diğer mahkemelerde yargılanan 83 suçlu ve ilköğretim ve liseye devam eden 100 suçlu olmayan 14-18 yaş arası toplam 183 ergen ile gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre, empatinin ergenin suça yönelmesinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Yılmaz, A., 2009).

Gözlerden zihin okuma testinin sonuçlarına bakarak, suça sürüklenen gruptaki çocukların karşılaştırma grubundaki çocuklara göre, yüz ifadelerini tanıma ya da tanımlamada daha kötü oldukları ortaya çıkmıştır.

Bu sonuç, kişi ya da kişilere zarar veren ve suç içeren davranışlarda, davranışın tekrarlanma riskinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Çalışmamızdaki suça sürüklenen çocukların %42.5'inin suça en az iki kez sürüldüğü bulgulardan elde ettiğimiz bir sonuçtur. Suç işleyen çocuğun, işlediği suç nedeni ile mağdur olan kişinin bu durumdan zarar gördüğünü, duygusal durumunun olumsuz etkilendiğini kavrayamaması, suça sürüklenmenin tekrarına sebep olmaktadır. Bundan çıkarılabilecek bir sonuç çocuklarda "suç işleme ve sonuçları" ile ilgili farkındalık oluşturabilmenin suç oranını azaltacak bir önlem olabileceğidir. Aslen çocuk koruma kanunundaki "danışmanlık" tedbiri bu amaç için uygulanabilir durumdadır.

Literatürdeki empati ve suç ile ilişkili çalışmaların büyük bir çoğunluğu aynı sonucu vererek çalışmamızı desteklemiştir. Empatinin farklı tanımlarına rağmen en temelde "diğerlerinin duygularını anlamak" olduğu ve "öğrenilerek kazanıldığı" düşünöldüğünde, suça süröklenen çocukların önceki bölümlerde (sosyo demografik) işlenen özellikleri nedeni ile, bu öngörülebilir bir sonuçtur.

Ancak yine de yapılacak çalışmalarla empatik becerinin mi suça süröklenme durumu üzerinde etkili olduğu, yoksa suça süröklenme durumunun mu empatik beceri üzerinde etkili olduğunun araştırılmasına ihtiyaç vardır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızda suça sürüklenen ve suça sürüklenmeyen çocukları daha önceki çalışmaların sonuçları ile karşılaştırmak üzere onları sosyo-demografik özellikleri, özsaygı ve empati puanları açısından karşılaştırmayı amaçladık. Literatürde yapılmış çalışmaları incelerken suça sürüklenen çocuklara verilen değerlendirme ölçek ve anketlerinin gerçeği ne derecede yansıtmış olabileceği sorusundan hareketle ve her ne kadar zihinsel olarak suça sürüklenmeyen yaşlılarıyla benzer seviyede olsalar da, çevresel uyaranlar ve eğitim açısından yetersiz olan çocukların ruhsallığına ilişkin bilgilerin çizim testleri ile değerlendirilmesinin uygun bir amaç olacağı kanaatine vardık.

Çalışmamızın sonunda ise özellikle TCK 31. Maddesindeki “fiili işlediği sırasında 12-15 yaş grubunda olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlama veya davranışlarını değerlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediği” konusunda 15 olarak belirlenen üst yaş sınırının ne kadar isabetli olup olmadığı konusunun çocukların gerçeği değerlendirme yetilerinin tekrar gözlemlenerek kontrol edilmesinin çok faydalı olacağı ortaya çıkmıştır.

Çalışmamıza konu olan çocuklarda “empati” ve “özsaygı” puanlarının suça sürüklenmenin sonucu mu yoksa nedeni mi olduğu tartışma bölümünde incelenmeye çalışılmış fakat bu çalışmanın bu iki değişken açısından neden-sonuç ilişkilerini belirleyemediği, bu ilişkilerin tam olarak belirlenebilmesi için boylamsal çalışmaların gerekli olduğu ortaya çıkmıştır.

Suçta sürüklenen çocukların, daha büyük bir örnekleme ve yeterli ölçümler ile aile ve sosyal çevrelerindeki suça karışmış bireylerin incelenmesi ile çalışılması alandaki eksiklik için önemlidir.

Suçta sürüklenen çocuklarda, her bir değişkenin çok önemli olduğu, fakat hiç birinin tek başına çocuğu suça yönlendirmede tamamen sorumlu olduğunu söyleyemeyiz, hatta bazen bir çok olumsuz faktörün varlığı, çocuğa destek olacak herhangi bir mekanizma ile çocuğu suça sürüklenmeden koruyabilir. Bu nedenle, çocuk için uzatılacak bir el, devlet politikalarındaki en ufak bir değişim bile çocukları korumak açısından önemli adımlardır.

7. ÖZET

Araştırmamız, Adalet Bakanlığı'na bağlı Bakırköy Kadın ve Kız Çocuk Tutukevi ile Maltepe Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda tutuklu olarak kalan 12-18 yaş arası çocuk ve ergenlerin çizim testleri, özsaygı ve empati düzeylerinin değerlendirilmesini amaçlamıştır. Bu kapsamda 40 (20 erkek, 20 kız) çocuk ve ergenle çalışma yapılmıştır.

Bulguları kıyaslayabilmek için, sosyoekonomik düzeyi orta olan, deney grubuyla aynı yaş aralığında 40 kişilik (20 kız, 20 erkek) bir karşılaştırma grubu oluşturulmuş ve gerekli veriler toplanmıştır.

Araştırmamız, önceki literatür bulgularını destekler bir şekilde, suça sürüklenen çocuk ve ergenlerin sürüklenmeyen yaşlılarına kıyasla daha düşük özsaygı ve empati puanı aldıklarını ortaya koymuştur. Gruplar arasındaki farklar istatistiksel olarak da anlamlılık vermiştir.

Projektif çizim testlerinde ise grupların dahil oldukları ergenlik döneminin ruhsal özellikleri sonuçlara yansımış, gruplar arasında nesil farkını kavrama, depresyon, geleceğe dair beklentiler açısından istatistiki anlamlı fark bulunmamıştır.

7.1. SUMMARY

The aim of this study is to examine the self-esteem, empathy scores of children and adolescents in conflict with the law. The age range of the children and adolescents is between 12 and 18. The experimental sample is consisted of 40 adolescents. 20 of them are girls and 20 of them are boys.

To compare the findings, we studied with adoelscents whose age range is between 12-18. This adolescents have low socio-economic level. The number of control sample is 40, half of them are girls and the rest is boys. Our study supports the previous studies. Results supported that the children and the adolescents conflict with the law got lower self-esteem and emphaty scores. Differences between two groups are significant.

In projective drwaing test, the features of developmental cycle that groups in, effected the results, by this way there is no difference between groups in terms of gripping differences between generation, depression and hopes for future.

8. KAYNAKÇA

Acar, H. (2012) Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı X. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk Özel İhtisas Komisyonu Ön Rapor, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü.

Akduman, G.G., Akduman, B., Cantürk, G., (2007) Ergen Suçluluğunda Kişisel Ailesel Özellikler: Ergen Suçluluğunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi, *Türk Pediatri Arşivi*, 42: 156-61.

Akkapulu, F. (2010) İnsan Çizimlerinin Projektif Bir Yöntemle Değerlendirilmesi, *Yansıtma Dergisi 14*: 21-31, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Aksoy, A., Ögel, K. (2004) Tutuklu ve Hükümlü Ergenlerin Özellikleri Türkiye’de Yapılan Çalışmaların Gözden Geçirilmesi Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünün Gözetimindeki Çocuklara Yönelik Hizmetlerin İyileştirilmesi Ana Projesi Kurumlarda Bulunan Çocuklara Yönelik Psiko-Sosyal Destek ve Müdahale Programlarının Geliştirilmesi Projesi, Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği, İstanbul.

Akyüz, E. (2000) Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, s.43, M.E.B. Yayınları, Ankara.

Akyüz, E. (2002) Çocuk Suçluluğu Konusunda Türk Eğitim Tarihinde İlk Önemli Araştırma 1. Ulusal Çocuk ve Suç, Nedenleri ve Önemli Çalışmaları Sempozyumu Bildiriler 29-30 Mart A.Ü ATAUM, Unicef, 38.

Alagöz, N. (1998) Kasten Adam Öldürme Suçuna Yönelmiş Ergenler ile Suça Yönelmemiş Ergenlerin Benlik Saygılarının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Alexander, K.L., Entwisle, D.R., Bedinger, S.D. (1994) When expectations work: Race and socioeconomic differences in school performance, *Social Psychology, Quarterly*, 57: 283-299.

Altunay, A., Öz., F. (2006) Hemşirelik Yüksekokul Öğrencilerinin Benlik Kavramı, *Hemşirelik Yüksek Okul Dergisi*, 131, 46-59.

Arslan, P.(2004) Keçiören İslahevinde Bulunan Çocukların Eğitimlerinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aslan, B. (2011) *Ceza hukukunda yaş küçüklüğü*, 2. Baskı, s.17, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.

Ayna, Y. E. (2005) Suç İşlemiş Çocuklarda Aile Değerlendirme ve Psikopatolojik Bulgular, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Aytaç, M., Aytaç, S., Bayram, N. (2007) Suç Türlerini Etkileyen Faktörlerin İstatistiksel Analizi, 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, İnönü Üniversitesi, 24-25 Mayıs, Malatya.

Ayvalı, A. (1997) 7-11 Yaş Grubu Ailesi Yanında ve Kurumda Büyüyen Kız ve Erkek Çocuklarının Anne Baba Figürü Çizimlerinin Duygusal Gelişim ve Gelişimsel Düzey Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, (2009) Ceza Mevzuatı, No:14, İstanbul.

Bal, H. (2004) *Çocuk suçluluğu*, Fakülte Kitabevi, s. 24-25, Isparta.

Barrett-Lennard, G. T. (1981) The empathy cycle: Refinement of a Nuclear Concept, *Journal of Counseling Psychology*, 28(2):91-100.

Başar, F. (1992) Ankara Kalaba Çocuk İslahevi'nde Kalan 15-18 Yaş Grubu Ergenlerin Suça Yönelmelerinde Ailenin Etkisi Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bayraktar, F., Sayıl, M., Kumru, A., (2009) Liseli Ergenler ve Üniversiteli Gençlerde Benlik Saygısı: Ebeveyn ve Akarana Bağlanma, Empati ve Psikolojik Uyum Değişkenlerinin Rolü, *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63): 48-63.

Belsky, J. (1984) The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55: 83-96.

Brewer, M. B. (1991) The social self: On being the same and different at the same time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17: 475-482

Bush, C. A., Mullis, Ronald L., Mullis, Ann K. (2000). Differences in Empathy Between Offender and Nonoffender Youth, *Journal of Youth and Adolescence*, 29(4): 467-478.

Cebe, F. (2005) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yetiştirme Yurtlarında Barınan Çocukların "Benlik Saygısı", "Depresyon", "Kaygı" Skorlarının Ailesi Yanında Kalan Çocuklarla Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Ceviz, F.H. (2009) Orta Yaş ve Yaşlılıkta Dindarlık, Mistik Tecrübe ve Benlik Saygısı, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ceyhan, (1995) Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Chabrol, H. (2011) Ergen depresyonu, Kültür Kitaplığı: 101; Psikoloji: 9, Dost Kitabevi Yayınevi, Ankara.

Coopersmith, S. (1974) The Antecedents of self-esteem, San Francisco: W.H. Freeman and Company.

Çetin, C. N. (2008) İlköğretim 4. sınıf Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Ana Baba Tutumları ve Özsaygıyla İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çetinkaya, S., Arslan, S., Nur, N., Özdemir, D., Demir, O. F., Sümer, H. (2006) Sivas İl Merkezinde Sosyo-ekonomik Düzeyi Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyi, 7. Uluslararası Aile Hekimliği Kongresi Poster Bildiri, İzmir.

Çifçibaşı, H. K. (1997) İslahevinde Kalmakta Olan Ergenlerin Empatik Beceri Düzeylerinin İslahevinde Kalmayan Yaşlıları ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Derman, M. T. (2011) Farklı Sosyoekonomik Düzeylerdeki 10-11 Yaş Çocuklarına Uygulanan Empati Eğitim Programının Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Bursa.

Düzgün, Ş. (2007) Suç Olgusuna Teorik Yaklaşımlar ve Disiplinlerarasılık, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Dosya 06, Bülten 55/ Kasım Aralık.

Dimberg, U., Thunberg, M. (2012) Empathy, emotional contagion, and rapid facial reactions to angry and happy facial expressions, *PsyCh Journal*, 1(2), 118-127.

Dökmen, Ü. (2005) *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Eisenberg, S., Delaney, D. J. (1993) Psikolojik Danışma Süreci. Çev: Nihal Ören ve M. Takkaç, s.63, MEB Yayınları, İstanbul.

Elibol, S. Ş. (1998) 15 Yaş Grubundaki Mala Yönelik Suç İşlemiş Çocukların Sosyodemografik Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan, O. (2011) *Çocuk hakları*, Legal Yayınevi, İstanbul.

Erikçi, M. (2005) Ana Baba Yoksulluğunun 9-15 Yaş Grubu Çocukların Benlik Kavramı Üzerindeki Etkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Eskin, M. (2000) Ergen Ruh Sağlığı Sorunları ve İntihar Davranışıyla İlişkileri, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 3(4), 228-234.

Eskin, M. Ertekin, K., Harlak, H., Dereboy, Ç. (2008) Lise Öğrencisi Ergenlerde Depresyonun Yaygınlığı ve İlişkili Olduğu Etmenler, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(4), 382-389.

Eisenberg, S., Delaney, D. J. (1993) *Psikolojik danışma süreci*, (N. Ören ve M. Takkaç, Çev.), s.63-65, MEB Yay. İstanbul.

Fişek, G. , Akpınar, T. Çiner, C. U. (2008) Çocuk Suçluluğunda Öncü Çalışmalar ve İki Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 17-29.

Germeç, E. (2002) Çocuk Suçluluğu, Çocuk Mahkemeleri ve Suçlu Çocukların Yeniden Topluma Kazandırılması (Ankara Çocuk İslahevi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Gökpinar, M. (2007). Sosyal ve Kriminal Boyutuyla Çocuk Suçluluğu, *TBB Dergisi*, 72: 206-233.

Güçray, S. S. (1989) Çocuk Yuvasında ve Ailesi Yanında Kalan 9-10-11 Yaş Çocuklarının Özsayı Gelişimini Etkileyen Bazı Faktörler, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gül, S. E., Güneş, İ. D. (2009) Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 80-101.

Gün, E. (2006) Spor Yapanlarda ve Spor Yapmayan Ergenlerde Benlik Saygısı, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Güney, H. (2008) Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Gür, A. (1996) Ergenlerde Depresyon ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güven, G. (2009) Okul Öncesi Çocuklarının İnsan ve Aile Resmi Çizimlerinin Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Hancı, İ. H., Ege, B. (1993) İzmir'de Suç İşleyen Çocukların Sosyolojik Özellikleri, *Adli Tıp Dergisi*, 9:1-4.

İçli, T. G. (1994) Kriminoloji, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Harachi, T.W., Fleming, C.B., White, H.R., Ensminger, M.E., Abbott, R.D., Catalano, R.F., Haggerty, K.P. (2006) Aggressive Behavior Among Girls and Boys During Middle Childhood: Predictors and sequelae of trajectory group membership, *Aggressive Behavior*, 32, 279-293.

İkiz, T. (2011) Çocuk ve Ergen Depresyonu, *Yansıtma Dergisi*, 16: 7, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

İnal, B. B. (1984) 12 ve 18 Yaş Arası Suçlu Erkek Çocukların Suça Yönelmelerinin Zeka ve Kişilik Faktörleri ile İlgisinin Araştırılması, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İnan, A. N.(1968) Çocuk Hakları Beyannamesi İlkelerinin Türk Hukuk Sistemine Etkisi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1: 1, 202.

Jenkins, P.H. (1995) School Delinquency and School Commitment, *Sociology of Education*, 68: 221-239.

Karabulut, S. (2006) Suçlu Çocukların Türkiye Profili, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Karaca, A. (2013) Eğitim ile Empatik Beceri ve Empatik Eğilim Geliştirilebilir mi?: Bir Sağlık Yüksekokulu Örneği, *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* Cilt: 4, Sayı: 3, Temmuz 2013.

Kaner, S. (1992) Suçluluğu açıklayan yaklaşımlar, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25:2, 473-496

Erişim Tarihi:02.07.2013 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/501/5983.pdf>.

Karasu, M. A. (2008) Türkiye’de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(4), 255-281.

Kayaalp, L. (2008) Ergenlikte Kimlik İfadesi Olarak Şiddet, İ.Ü Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, *Adolesan Sağlığı II, Sempozyum Dergisi*, No: 63.

Kırımsoy, E. (2003) Suç İşlemiş ve Suç İşlememiş Ergenlerin Algıladıkları Duygusal İstismar ve Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kızmaz, Z. (2004) Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç- Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma, *F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 14:2, 291-319.

Kızmaz, Z. (2006) Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım. *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, 30:1 , 47-70.

Kındap, Y., Sayıl, M., Kumru, A. (2008) Anneden Algılanan Kontrolün Niteliği ile Ergenin Psikososyal Uyumu ve Arkadaşlıkları Arasındaki İlişkiler: Benlik Değerinin Aracı Rolü, *Türk Psikoloji Dergisi* 23 (61): 92-107.

Koppitz, E.M. (1968) *Psychoplogical evaluation of children 's human figure drawings*, Grune and Stratton Publisher, New York.

Kunt, V. (2003) Suç ve Çocuk, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Küçüker, H., Tokdemir, M. (2001) Suç Davranışında Bulunan Çocukların Sosyo-demografik Özellikleri ve Olası Suça İtilme Nedenleri, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Elazığ

Lim, L. L., Chang, W. C. (2009) Role of Collective Self-Esteem on Youth Violence in a Collective Culture, *International Journal of Psychology*, 44(1), 71-78.

Machover K., (1949) Personality projection in the drawing of the human figure, Charles C Thomas Publisher, USA.

Malchiodi, C. A. (1998) *Çocukların resimlerini anlamak*, 1. Baskı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

McCord, J. (1991) Family Relationships, Juvenile Delinquency, and Adult Criminality, *Criminology*, 29(3), 397-417.

Nalbant, A. (1993) 15-22 Yaşları Arasında Bulunan İslahevindeki, Gözetim Altındaki ve Suç İşlememiş Gençlerin Benlik Saygısı ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Oktan, V., Şahin, M. (2010) Kız Ergenlerde Beden İmajı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7:2, 543-556.

Okyay, L. (2002) 6 Yaş Grubu Çocukların Aile Resimlerinin Sosyo-kültürel Değişkenler ve Davranış Problemleri Açısından Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Edirne.

Onur, E. (1980) Çocuk Suçluluğunun Nedenleri, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 4: 540.

Ögel, K., Aksoy, A. (2007) Tutuklu ve Hükümlü Ergenlerde Madde Kullanımı, *Journal of Dependence*, 8: 11-17.

Özen, D. Ş. (2006) Ergenlerde Akran Zorbalığına Maruz Kalmamanın Yaş, Çocuk Yetiştirme Stilleri ve Benlik İmgesi ile İlişkisi, *Türk Psikoloji Dergisi*, 21: 58, 77-94.

Parman, T. (2008) *Ergenlik ya da merhaba hüznün*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Parson, E. R. (1993) Ethnotherapeutic empathy (EthE)—Part II: Techniques in interpersonal cognition and vicarious experiencing across cultures, *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 23(3), 171-182.

Patterson, G.R., DeBaryshe, B.D., Ramsey, E. (1989) A Developmental Perspective on Antisocial Behavior, *American Psychologist*, 44, 329-335.

Polat, O. (2000) *Adli tıp*, s.403-409 Der Yayınları, İstanbul.

Polat, O. (2009) *Kriminoloji ve kriminalistik üzerine notlar*, 1, Seçkin Yayınevi, İstanbul.

Samurçay, N. (2006) Çocuk ve Resim, *Artist Dergisi*, 6: 22-27.

Santrock, JW. (2002) *Juvenil Delinquency: The Antecedent of Juvenil Delinquency*, Child Development, Tenth Edition.

Saydam, R. B. (2004) Çocuk Çizimlerinin Klinik Değerlendirmedeki Yeri, *Yansıtma Dergisi-Nevrozlar, 1: 1-2*, 111-124, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Sayıl, M. (2004) Çocuk Çizimlerinin Klinik Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme, *Türk Psikoloji Yazıları, 7: 14*, 1-13.

Sevük, H.Y. (1998) *Uluslararası sözleşmelerdeki ilkeler açısından çocuk suçluluğu ile mücadelede kurumsal yaklaşım*, 1. Baskı, ss.49-50, Beta Basım Yayım, İstanbul.

Sümer, N., Şendağ, M. A. (2009) Orta Çocukluk Döneminde Ebeveynlere Bağlanma, Benlik Algısı ve Kaygı, *Türk Psikoloji Dergisi, 24 (63)*, 86-101.

Szalavitz, M., Perry, B. D. (2011) *Sevmek için doğarız*, (E. M. Koç, Çev.) Kuraldışı Yayınevi, İstanbul.

Şahin, A. (2011) Ergenin Kronik Hastalığı, Depresyonu ve Öğretmeni, *Yansıtma Dergisi, 16: 99-109*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Şakra, T. (1987) Çocukların Suça Yönelmelerinde Uyum Durumlarının ve Yaşlarının Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Şen, D. (2005) Çocuklarda Hastaneye Yatma Etkilerinin Projektif Yöntem Olan Resim Çizme Yoluyla İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Tartar, G. (1993) Metropoliten Alanda Çocuk Suçluluğu: İstanbul Çevresinde Yapılmış Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Toomela, A. (2002) Drawing as a verbally mediated activity: A study of relationships between verbal, motor, and visuospatial skills and drawing in children, *International Journal of Behavioral Development, 26*, 234-247.

Türkeri, S.S. (1995) Çocuk İslahevleri ve Çocuk Cezaevlerindeki Çocukların Suç İşleme Nedenleri Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, (2012) *Türkiye çocuk adalet sistemine sivil toplum gözüyle bakış projesi kitabı*, 5. Basım, Ankara.

Uludağlı, N. P. (2011) Suça karışmış ve Karışmamış Ergenlerin Aile, Akran, Mahalle Özellikleri ile Psikolojik ve Akademik Niteliklerinin İncelenmesi, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Urbas, G. (2000) The age of criminal responsibility, Australian Institute, Australia.

Utku, E. (2000) Kentleşme ve Suç, *Adalet Dergisi*, 5, Erişim Tarihi 06.06.2013
<http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/05.sayi/1eray.htm>.

Ünal, F. (2007) Çocuklarda Empatinin Gelişimi: Empatinin Gelişiminde Anne- Baba Tutumlarının Etkisi, *Milli Eğitim Dergisi*, 176, 134-148 ,

Ünüvar, A. (2003) Çok Yönlü Algılanan Sosyal Desteğin 15-18 Yaş Arası Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerisine ve Benlik Saygısına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yavuz, A. E. (2003) Tutuklu ya da Hükümlü Erkek Ergenlerde Kriminolojik Öykü ile Madde Kullanımı ve Aile Yapısı Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.

Yavuzer, H. (1988) *Çocuk ve suç: çocuğu suça iten sebepler ve suçlu çocukların yeniden eğitimi*, Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1992) *Resimleriyle çocuk*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yıldırım, E. A., Kaşar, M., Güdük, M., Ateş, E., Küçükparlak, İ., zalmete, E. O. (2011) Gözlerden Zihin Okuma Testi'nin Türkçe Güvenirlik alışması, *Türk Psikiyatri Dergisi* 2011;22(3):177-86.

Yıldırım, İ. (1992) Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı ğrencileri ile Psikoloji Programı ğrencilerinin Empatik Eğilim ve Empatik Beceri Düzeyleri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 193- 208.

Yılmaz, A. (2009) Suça Yönelmiş ve Yönelmemiş 14–18 Yaş Arası Ergenlerin Empati Düzeylerinin ve Ana-Baba Tutumlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Yılmaz, A. G., Sayıl, M., Uanok, Z. (2002) Ergenliğe Geçişte Bilgilendirmenin Ergenin Bilgi Düzeyi ve Benlik Algısına Etkisi, *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (50), 47 – 58.

Yılmaz, G. (2009) Cinsel İstismara Uğramış ve Uğramamış 6-12 Yaş Grubundaki ocukların Aile Resmi izimleri, Davranış Sorunları ve Ailelerin İşlevsel zelliklerimin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, G.G. (2009) Suça Sürüklenen ve Suça sürüklenmeyen Ergenlerin Benlik Saygısı Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yrkoğlu, A. (1997) *Değişen toplumda aile ve ocuk*, s.214, zgr Yayınları, İstanbul.

Zabcı, N. (2010) Klinikte Projektif Testlerin Kullanımı ve Terapötik Sürece Olan Katkısı, *Yansıtma Dergisi*, 14, 9-5, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/ist_arsiv.html, erişim tarihi 10.01.2013.

http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/ist_arsiv.html, erişim tarihi 10.01.2013.

<http://www.iem.gov.tr>, erişim tarihi 29.01.2013.

<http://tdh-childprotection.org/documents/world-youth-report-chapter-7-juvenile-delinquency>, erişim tarihi 06.02.2013.

<http://www.unicef.org/turkey/crc/cr23b.html>, erişim tarihi 11.06.2013.

<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/529.html>, erişim tarihi 11.12.2013.

9. EKLER

EMPATİK EĞİLİM ÖLÇEĞİ (EEÖ)

	Tamamen aykırı	Oldukça aykırı	Kararsızım	Oldukça uygun	Tamamen uygun
1. Çok sayıda dostum var					
2. Film seyrederken bazen gözlerim yaşarır					
3. Sıklıkla kendimi yalnız hissederim					
4. Bana dertlerini anlatanlar, yanımdan ferahlamış olarak ayrılırlar					
5. Başkalarının problemleri, beni kendi problemlerim kadar ilgilendirir.					
6. Duygularımı başkalarına iletmede güçlük çekerim					
7. İnsanların film seyrederken ağlamaları tuhafıma gider					
8. Birisiyle tartışırken bazen, dikkatim, onun söylediklerinden çok vereceğim cevap üzerinde yoğunlaşır.					
9. Çevremde çok sevilen bir insanım.					
10. Televizyondaki filmler mutlu sona ulaşınca rahatlarım.					
11. Düşüncelerimi başkalarına iletmede güçlük çektiğim olur.					
12. İnsanların çoğu bencildir					
13. Sinirli bir insanım					
14. Genelde insanlara güvenirim					
15. İnsanlar beni tam olarak anlamıyorlar					
16. Girişken bir insanım					
17. Bir yakınımın derdini anlatmak beni rahatlatır					
18. Genellikle hayatımdan memnunum					
19. Yakınlarım bana sık, sık dertlerini anlatırlar					
Genellikle keyfim yerindedir					

alıştırma

kıskanmış

korkmuş

rahatlamış

nefret ediyor

6

nefret ediyor

kaba

endişeli

sıkılmış

11

emrediyor**umut ediyor****kızgın****iğrenmiş**

Coopersmith Özsaygı Envanteri
(CSEI)

Evet Hayır

- () () 1- Başıma gelenlerden genellikle rahatsız olmam.
- () () 2- Sınıfın huzurunda konuşma yapmak bana çok güç gelir.
- () () 3- Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğim var.
- () () 4- Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim.
- () () 5- İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve eğlenceli vakit geçirirler.
- () () 6- Evdeyken kolayca canım sıkılır, keyfim kaçar.
- () () 7- Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.
- () () 8- Yaşıtlarım tarafından seviliyorum.
- () () 9- Anne-babam genellikle duygularımı dikkate alır.
- () () 10- Genellikle pek direnmeden kolayca pes ederim.
- () () 11- Annemin benden beklentisi çok fazla (aşırı derecede).
- () () 12. Olmak istediğim gibi davranmakta yani kendim olmakta oldukça zorlanıyorum.
- () () 13- Hayatımdaki her şey karmakarışık.
- () () 14- Arkadaşlarım genellikle fikirlerimi izlerler.
- () () 15- Kendimi değersiz görüyorum.
- () () 16- Pek çok kere evden kaçmayı (başımı alıp gitmeyi) düşündüğüm olmuştur.
- () () 17- Okuldayken sıkça canımın sıkıldığını hissederim.
- () () 18-Çoğu insan kadar güzel görünüşlü biri değilim.
- () () 19- Söyleyecek bir şeyim olduğunda onu genellikle çekinmeden söylerim.
- () () 20- Anne-babam beni anlıyor.
- () () 21- Çoğu insan kadar sevilmiyorum.
- () () 22. Anne-babamın çoğu zaman beni sanki zorladıklarını hissediğim.
- () () 23- Okuldayken çoğu zaman cesaretim kırılıyor.
- () () 24. Sık sık keşke başka birisi olsam diye arzuluyorum.
- () () 25-Bana güvenilmez, kendimi güvenilir biri olarak görmüyorum.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

GÖRÜŞME TARİHİ:

1.Doğum Tarihi: Doğduğu Yer:

2.Cinsiyet: ()Kız ()Erkek

3.Genel Olarak Okul Başarımı Nasıl Buluyorsun?

- () Çok İyi
() Biraz İyi
() İyi Değil

4.Eğitim Durumun:

- ()Okuma-yazması yok
()Okuma-yazması var
()İlkokul
()Ortaokul
()Lise
()Meslek Lisesi

5.Çalışıyor musun? ()Evet ()Hayır 6.Madde Kullanıyor musun? ()Evet ()Hayır
Evetse, hangileri:

7.Annen: ()Öz/()Üvey ()Sağ/()Ölü

- () Okuma-yazması yok
() Okuma-yazması var
() İlkokul
() Ortaokul
() Lise
() Üniversite
Anne Çalışıyor mu?
Evetse, Mesleği:

Baban: ()Öz/()Üvey ()Sağ/()Ölü

- () Okuma-yazması yok
() Okuma-yazması var
() İlkokul
() Ortaokul
() Lise
() Üniversite
Baba Çalışıyor mu?
Evetse, Mesleği:

8.Anne-Babanın Evlilik Durumu:

- () Evliler ve birlikte yaşıyorlar
() Evliler ama ayrı yaşıyorlar
() Boşandılar

9.Sen Dahil Olmak Üzere Kaç Kardeşsiniz?

10.Evinizde Sen Dahil Kaç Kişi Yaşıyor?

11.Oturduğunuz Ev Sizin mi? () Evet () Hayır

12.Bugünkü Hayatından Genel Olarak Memnun musun?

- Hiç Memnun Değilim
- Biraz Memnunum
- Orta Derecede Memnunum
- Epey Memnunum
- Çok Memnunum

13.Ailenden Şiddet Görüyor musun? Evetse, Kim/kimlerden?

- Hiç Şiddet Görmüyorum
- Nadiren Şiddet Görüyorum
- Bazen Şiddet Görüyorum
- Sık sık Şiddet Görüyorum
- Her zaman Şiddet Görüyorum